

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
TARPTAUTINĖS TEISĖS KATEDRA

JORŪNĖ ŠIMIENĖ
(TARPTAUTINĖ ŽMOGAUS TEISIŲ APSAUGA)

TAUTINĖMS MAŽUMOMS PRIKLAUSANČIŲ ASMENŲ TEISIŲ APSAUGA PAGAL
TARPTAUTINIŲ PILIETINIŲ IR POLITINIŲ TEISIŲ PAKTĄ IR EUROPOS
ŽMOGAUS TEISIŲ IR PAGRINDINIŲ LAISVIŲ APSAUGOS KONVENCIJĄ

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Lekt. Vladimiras Siniovas

Konsultantė –
Dr. Lyra Jakulevičienė

Vilnius, 2006

PLANAS

ĮVADAS	3
1. TAUTINIŲ MAŽUMŲ TEISIŲ APSAUGOS SISTEMOS SUKŪRIMAS IR RAIDA	6
2. TAUTINĖS MAŽUMOS SAMPRATA	13
2.1. Tautinės mažumos samprata doktrinoje	13
2.2. Tautinės mažumos samprata tarptautiniuose dokumentuose	15
2.2.1. Tautinės mažumos sampratos formavimasis tarptautiniuose dokumentuose	15
2.2.2. Tautinės mažumos samprata pagal Tarptautinį pilietinių ir politinių teisių paktą	18
2.2.3. Tautinės mažumos samprata pagal Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją	20
2.3. Tautinės mažumos samprata Lietuvos Respublikos teisėje	21
3. TAUTINĖMS MAŽUMOMS PRIKLAUSANČIŲ ASMENŲ TEISIŲ APSAUGA PAGAL TARPTAUTINIŲ PILIETINIŲ IR POLITINIŲ TEISIŲ PAKTĄ	23
3.1. Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto nuostatos, suteikiančios apsaugą tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims	23
3.2. Žmogaus teisių komiteto vaidmuo užtikrinant tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teises	28
3.3. Žmogaus teisių komiteto praktika nagrinėjant tautinėms mažumoms priklausančių asmenų skundus	31
4. TAUTINĖMS MAŽUMOMS PRIKLAUSANČIŲ ASMENŲ TEISIŲ APSAUGA PAGAL EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ IR PAGRINDINIŲ LAISVIŲ APSAUGOS KONVENCIJĄ	36
4.1. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatos, suteikiančios apsaugą tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims	36
4.2. Europos žmogaus teisių teismo vaidmuo užtikrinant tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teises	40
4.3. Europos žmogaus teisių teismo praktika nagrinėjant tautinėms mažumoms priklausančių asmenų skundus	43
5. TAUTINĖMS MAŽUMOMS PRIKLAUSANČIŲ ASMENŲ TEISIŲ APSAUGA LIETUVOS RESPUBLIKOJE	51
5.1. Tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių apsauga Lietuvoje pagal Tarptautinį pilietinių ir politinių teisių paktą	51
5.2. Tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių apsauga Lietuvoje pagal Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją	54
IŠVADOS	59
SANTRAUKA	61
SUMMARY	62
LITERATŪROS SĄRAŠAS	63

IVADAS

Tautinėms mažumoms priklausančių asmenų padėtis vienoje ar kitoje šalyje yra svarbus rodiklis, parodantis tos šalies demokratijos bei kultūros lygį.¹ Asmenų, priklausančių tautinėms mažumoms, teisių apsauga padeda palaikyti politinį stabilumą valstybėje, kurti pilietinę visuomenę, išvengti konfliktų ir įtampos. O etninių bei religinių konfliktų pasekmės, kaip rodo pavyzdžiai daugelyje pasaulio regionų, būna labai skaudžios. Valstybės siekiančios, kad jose neatsirastų pagrindo vidiniams konfliktams, tautinių mažumų klausimus sprendžia demokratiškai, tarpusavio supratimo būdu. Tačiau tautinių mažumų padėtis, kaip ir žmogaus teisės, nėra tik atskirų valstybių vidaus reikalas. Tai yra ir tarptautinės bendrijos, tarptautinių organizacijų rūpestis.² Šiame darbe bus aptarti dviejų tarptautinių organizacijų dokumentai, tai Jungtinių Tautų Organizacijos Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas (priimtas 1966 m., įsigaliojęs 1976 m.) bei Europos Tarybos Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (priimta 1950 m., įsigaliojusi 1953 m.), kuriuose atsispindi šių organizacijų bandymai apsaugoti tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teises.

Jungtinių Tautų Organizacija ryškiausiai savo požiūrį į mažumų teisių klausimą suformulavo Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 27 straipsnyje, kuris skelbia, kad „tose valstybėse, kur yra tautinių, religinių ir kalbinių mažumų, asmenims, priklausantiems tokioms mažumoms, negali būti atimta teisė drauge su kitais jų grupės nariais turėti savo kultūrą, išpažinti ir praktikuoti savo religiją ir naudotis gimtąja kalba³“. Taigi šiuo straipsniu JTO pabrėžia, kad bendroje žmogaus teisių apsaugos sistemoje reikia tam tikrų priemonių, kad būtų apsaugoti ir asmenys, priklausantys nurodytoms mažumoms.⁴

Tuo tarpu Europos Taryba gindama žmogaus, o taip pat ir asmenų, priklausančių tautinėms mažumoms, teises, savo įnašą padarė priimdama Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją. Šios Konvencijos priėmimas buvo svarbus ginant žmogaus, o taip pat ir tautinių mažumų, teises, kadangi keletas šio dokumento straipsnių tinka ginant ir mažumų teises. Ir nors šis Europos Tarybos dokumentas nėra skirtas konkrečiai mažumų teisėms apsaugoti, tačiau tikrai gali būti naudingas mažinant tų teisių pažeidimus.

Taigi, teisės, suformuluotos šiuose dokumentuose, nėra atskiros teisės, kurios skirtos tik tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims, bet yra bendros žmogaus teisių sistemos

¹ Petrauskas A. Valstybė ir tautinės mažumos// <http://www.surask.lt/visuomene/mazumos/tautines>; prisijungimo laikas: 2005-12-08

² Ten pat

³ JT Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas//Valstybės žinios. 2002. Nr. 77-3288

⁴ Mališauskas R. (sud.). Mažumų teisės: Tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius, 1996, p. 29

sudedamoji dalis. Todėl niekur nekalbama apie žmogaus teises ir mažumų teises atskirai, o kalbama apie tas pačias žmogaus teises, kartu ir apie teises asmenų, priklausančių mažumoms.⁵

Lietuvos Respublika taip pat yra šių dviejų tarptautinių dokumentų dalyvė, kadangi prie JT Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto ji prisijungė 1991 m., o ET Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją ratifikavo 1995 m., todėl labai svarbu aptarti tautinėms mažumoms priklausančių asmenų padėtį ir Lietuvoje. Juk šių, kaip ir kitų, tarptautinių dokumentų įgyvendinimas priklauso nuo to, kaip tuose dokumentuose suformuluotus uždavinius supranta prie jų prisijungusios valstybės, kuriose tautinės mažumos gyvena.

Nors Tarptautiniame pilietiniame ir politiniame teisių pakte bei Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje nuostatos dėl tautinių mažumų teisių apsaugos suformuluotos atsargiai ir neaiškiais terminais, tačiau tai yra pirmieji svarbūs bandymai tarptautinėje bendrijoje, siekiant apsaugoti tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teises, įtvirtinant jas tarptautiniuose dokumentuose, todėl magistro baigiamajam darbui buvo pasirinkta tema – „Tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių apsauga pagal Tarptautinį pilietinių ir politinių teisių paktą ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją“.

Baigiamojo darbo tikslas – palyginti tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių apsaugą pagal Tarptautinį pilietinių ir politinių teisių paktą ir pagal Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją, taip pat išanalizuoti Pakto ir Konvencijos nuostatų, suteikiančių apsaugą tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims, įgyvendinimą Lietuvos Respublikoje.

Baigiamojo darbo uždaviniai:

1. Aptarti tautinių mažumų sampratą: tautinių mažumų teisių apsaugos sistemos sukūrimą ir jos raidą, tautinių mažumų sąvoką bei pagrindinius bruožus;
2. Išnagrinėti Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas, užtikrinančias tautinių mažumų teises bei įvertinti šių nuostatų įgyvendinimą praktikoje;
3. Išanalizuoti Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatų, saugančias tautinių mažumų teises, įgyvendinimą Lietuvos Respublikoje.

Tyrimo objektas - tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių apsauga pagal Tarptautinį pilietinių ir politinių teisių paktą ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją. Atliekant šį tyrimą remiamasi tarptautiniais dokumentais, Lietuvos Respublikos įstatymais bei teisės aktais, taip pat naudojamos užsienio ir Lietuvos autorių mokslinės literatūros šaltiniai. Rašant darbą remtasi tokiais autoriais kaip N. Girasoli, G.

⁵ Mališauskas R. (sud.). Mažumų teisės: Tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius, 1996, p. 44

Alfredson, F. Capotorti, M. Akehurst, V. Vadapalas, D. Jočienė. Šio tyrimo metu taip pat išnagrinėta Žmogaus teisių komiteto bei Europos žmogaus teisių teismo praktika tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių apsaugos srityje.

1. TAUTINIŲ MAŽUMŲ TEISIŲ APSAUGOS SISTEMOS SUKŪRIMAS IR RAIDA

Pirmą kartą ginti mažumų teises tarptautinėje bendrijoje buvo pradėta tik Pirmojo pasaulinio karo metu, kai pirmą kartą buvo pabandyta įkurti tarptautinio masto mažumų teisių apsaugos sistemą.⁶ Tai buvo svarbus žingsnis, palyginti su ankstesne padėtimi, kai mažumų teisių apsaugos klausimai buvo sprendžiami remiantis dvišalėmis ar daugiašalėmis sutartimis, bet nebuvo jokio tarptautinės priežiūros ar kontrolės mechanizmo, kuris stebėtų, kaip jos įgyvendinamos.⁷ Šio tarptautinės priežiūros bei kontrolės mechanizmo kūrimu po Pirmojo pasaulinio karo ėmėsi tuo metu įkurta tarptautinė organizacija Tautų Sąjunga, kadangi to reikalavo nauja pokarinė politinė situacija Europoje. Pokariniu laikotarpiu keitėsi kai kurių valstybių sienos, susikūrė ir keletas naujų valstybių, todėl tokių valstybių teritorijose atsidūrė nemažai asmenų, priklausančių skirtingoms etninėms bei kalbinėms grupėms. Tokia padėtis kėlė pagrįstą valstybių susirūpinimą, kad mažumų grupės, pajutusios diskriminaciją, sukels pavojų toms valstybėms ir sudarys nuolatinę įtampą jų viduje.⁸

Žinoma, Tautų Sąjunga susidariusiai situacijai bei iškilusioms problemoms neliko abejinga, o pagrindiniu mažumų teisių apsaugos sistemos sukūrimo iniciatoriumi tapo tuometinis Jungtinių Amerikos Valstijų prezidentas Woodrow Wilson, kuris ne kartą pabrėžė, jog mažumų teisių nepaisymas gali sukelti daug neramumų bei pavojų pasaulio taikai, bei „pasiūlė valstybėms siekti rasinių bei tautinių mažumų lygybės su dauguma garantijos užtikrinimo“⁹. Jis taip pat pasiūlė kolektyvinių mažumų teisių klausimus įtraukti į Tautų Sąjungos sutartį. Tačiau dauguma šalių, Tautų Sąjungos narių, šiam pasiūlymui pasipriešino ir jį atmetė, aiškindamos, kad mažumų klausimas turi būti aptariamas atskirose sutartyse, kuriose galima būtų labiau atsižvelgti į konkrečių mažumų teritorinę padėtį ir jų poreikius.¹⁰ Dėl šios priežasties Tautų Sąjunga nusprendė mažumų teisių problemą, tai yra tam tikrus šalių įsipareigojimus dėl mažumų teisių apsaugos įforminti sutartyse, susitarimuose, deklaracijose, taip pat pasirašant taikos ar kitas sutartis bei priimant šalis į Tautų Sąjungą. Taikos konferencijoje buvo patvirtinta bei pateikta Tautų Sąjungos priežiūrai mažumų apsaugos sistema, įtvirtinta penkiose specialiose mažumų sutartyse tarp sąjungininkių su sienas išplėtusiomis bei naujai susikūrusiomis valstybėmis.¹¹ Taigi 1919-1923 metais ir buvo sudaryti bei patvirtinti pagrindiniai dokumentai, kurie įtvirtino

⁶ Capotorti F. Study on the rights of persons belonging to ethnic, religious and linguistic minorities. New York, 1991, p. 16

⁷ Mališauskas R. (sud.). Mažumų teisės: Tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius, 1996, p. 22

⁸ Ten pat, p. 22

⁹ Capotorti F. Study on the rights of persons belonging to ethnic, religious and linguistic minorities. New York, 1991, p. 16

¹⁰ Mališauskas R. (sud.). Mažumų teisės: Tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius, 1996, p. 23

¹¹ Capotorti F. Study on the rights of persons belonging to ethnic, religious and linguistic minorities. New York, 1991, p. 17

mažumų teises. Šalys sąjungininkės mažumų klausimais sudarė penkias specialias sutartis su sienas išplėtusiomis bei naujai susikūrusiomis valstybėmis (Čekoslovakija, Graikija, Kroatijos ir Slovėnijos Karalyste, Lenkija, Rumunija bei Serbija), tuo tarpu su keturiomis nugalėtomis šalimis (Austrija, Bulgarija, Vengrija ir Turkija) mažumų teisių klausimai buvo įtvirtinti specialiuose šių šalių Taikos sutarčių skyriuose, o svarstant šalių kandidačių į Tautų Sąjungą (Albanijos, Estijos, Suomijos, Latvijos ir Lietuvos) priėmimo klausimus, jos turėjo padaryti specialius pareiškimus dėl mažumų teisių savo teritorijose. Šiose sutartyse bei valstybių pareiškimuose buvo įtvirtintos nuostatos, kurios numatė, kaip bus apsaugotos asmenų teisės, gyvenančių ar gimusių atitinkamoje valstybėje, užtikrinant, jog jie neprarastų tos šalies pilietybės dėl po karo pasikeitusių teritorijų. Sutartyse taip pat buvo numatyta, jog valstybės padengs teises išlaidas asmenims, nemokantiems oficialios valstybės kalbos, kad būtų užtikrinta jų teisė nevaržomai dalyvauti teisme.

Tuo metu valstybės buvo įpareigosios suteikti savo gyventojams teisinę bei gyvybės apsaugą, sudaryti sąlygas išpažinti savo religiją, turėti savo įsitikinimus, žinoma, jei tai neprieštaras visuomenės tvarkai ir moralei, be to, visų tautybių piliečiams buvo sudarytos sąlygos naudotis pilietinėmis bei politinėmis teisėmis. Asmenims, priklausantiems tautinėms mažumoms, tuo metu buvo suteikta teisė kurti religines, socialines ir šalpos organizacijas, taip pat teisė laisvai vartoti savo kalbą bei išpažinti tikėjimą.

Taigi Tautų Sąjunga sukūrė savo mažumų teisių apsaugos sistemą, pagal kurią valstybės buvo įpareigosios pagal savo konstitucijas ir kitus teisinius aktus spręsti visus su mažumų teisėmis susijusius klausimus, o valstybėms darant šurkščius pažeidimus, asmenims ar mažumų grupėms buvo sudarytos sąlygos iškelti šiuos klausimus Tautų Sąjungoje. Tai buvo labai liberali nuostata, palyginus ją su dabar galiojančiais Jungtinių Tautų Organizacijos ar Europos Tarybos reikalavimais, kadangi ji „nereikalavo, kad prieš pateikiant skundą būtų pasinaudota visomis valstybės viduje esančiomis teisinėmis priemonėmis“¹², o skundai galėdavo būti pateikiami ir mažumų atstovų, jeigu jų autoriai nebūdavo anonimai. Žinoma, jog mažumų teisių apsaugos sistema numatė ir tai, kaip vyksta pateiktų skundų peržiūros procedūra ir kaip ši procedūra baigiasi. Pateikto skundo priimtinumą klausimą buvo paskirta nagrinėti Tautų Sąjungos Sekretariatui. Po to skundas buvo siunčiamas šaliai, apie kurią jame kalbama, vėliau su šalies atsakymu buvo pateikiamas Tarybos Komitetui, kuris, kartu su Sekretariato mažumų sekcija turėjo parengti išsamią skundo analizę.¹³ Jeigu išanalizavus skundą tyrimas patvirtindavo, jog valstybė pažeidė mažumos arba jos nario interesus, klausimas būdavo keliamas Tautų Sąjungos

¹² Capotorti F. Study on the rights of persons belonging to ethnic, religious and linguistic minorities. New York, 1991, p. 21

¹³ Mališauskas R. (sud.). Mažumų teisės: Tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius, 1996, p. 25

Tarybai. O iškilus nesutarimų dėl mažumų teisių traktavimo, tarp vyriausybės, prieš kurią pateiktas skundas ir kurios nors Tautų Sąjungos valstybės narės, tai sprendavo Nuolatinis tarptautinis teisingumo teismas, kurio sprendimas būdavo neskundžiamas. Be to, be jurisdikcinės priežiūros šis teismas buvo įgaliotas atlikti ir patariamąją funkciją mažumų teisių klausimais.¹⁴

Tautų Sąjungos analitikai pateikė duomenis, jog tuo metu pačią liberaliausią bei daugiausia teisių mažumoms suteikiančią sistemą turėjo Austrija, Čekoslovakija, Vengrija, Latvija, Lietuva ir Estija. Tuo tarpu mažiausiai teisių buvo suteikta mažumoms tokiose valstybėse kaip Jugoslavija, Bulgarija, Rumunija bei Graikija. O Turkija, Irakas ir Albanija visiškai neužtikrino asmenų, priklausančių mažumoms, teisių.

Tautų Sąjungos vaidmuo tiek ginant mažumas, tiek sprendžiant kitus klausimus sumažėjo ketvirtojo dešimtmečio pabaigoje.¹⁵ Tuo metu suklestėjo fašizmas, valstybėse demokratines sistemas pakeitė diktatūros, prasidėjo nacionalistinis judėjimas, o tokiomis sąlygomis nebuvo užtikrintos ne tik mažumų, bet ir žmogaus teisės apskritai.

Pasibaigus Antrajam pasauliniam karui vėl buvo imtasi spręsti žmogaus teisių problemas, tačiau tam įkurta Jungtinių Tautų Organizacija reikiamo dėmesio mažumų teisių apsaugos klausimams neskyrė, kadangi daugiau rėmėsi nauja filosofija, sukurti visa apimančią žmogaus teisių normų nustatymo ir jų įgyvendinimo sistemą, akcentuojant individualias žmogaus teises. Ši filosofija byloja, kad teisės ir laisvės privalo turėti žmogus, nesvarbu, kokiai rasei, religijai ar tautinei grupei jis priklauso, tomis teisėmis jis gali visiškai naudotis, ir nereikia atskirai kalbėti apie mažumų, arba tiksliau, asmenų, priklausančių mažumoms, teisių ir interesų apsaugą.¹⁶ Taigi, tuo metu Jungtinių Tautų Organizacijoje buvo apskritai atsisakyta mažumų teisių apsaugos idėjos, tačiau Ekonominė ir Socialinė Tarybai buvo pavesta išanalizuoti tautinių mažumų problemas, o to pasėkoje 1946 metais Ekonominė ir Socialinė Taryba sudarė Mažumų teisių apsaugos pakomisę. Pažymėtina tai, jog ilgamečio, Tautų Sąjungos skyriaus mažumų klausimais, vadovo Pablo de Azcarate teigimu „Tautų Sąjungos įdiegta mažumų teisių apsaugos sistema turėjo per daug spragų, kad leistų ją lengvai atstatyti be radikalių jos struktūros pakeitimų“¹⁷.

Vėliau priimti JTO dokumentai tik kai kurie, ir tik netiesiogiai įtvirtino tautinių mažumų teises, iš jų paminėtini tokie kaip:

¹⁴ Capotorti F. Study on the rights of persons belonging to ethnic, religious and linguistic minorities. New York, 1991, p. 24

¹⁵ Mališauskas R. (sud.). Mažumų teisės: Tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius, 1996, p. 26

¹⁶ Ten pat, p. 27

¹⁷ Capotorti F. Study on the rights of persons belonging to ethnic, religious and linguistic minorities. New York, 1991, p. 26

1. 1945 m. Jungtinių Tautų Chartija, kurios 1 straipsnio 3 dalyje numatytas vienas iš svarbiausių JT tikslų ugdyti ir skatinti pagarbą „visoms žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms, nepaisant skirtingos rasės, lyties, kalbos bei religijos“¹⁸;

2. 1948 m. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, kurios 2 straipsnis skelbia, jog „Kiekvienas žmogus gali naudotis visomis teisėmis ir laisvėmis, paskelbtomis Šioje Deklaracijoje, be jokių skirtumų, tokių kaip rasė, odos spalva, lytis, kalba, religija, politiniai ar kitokie įsitikinimai, nacionalinė ar socialinė kilmė, turtinė, jo gimimo ar kokia nors kitokia padėtis“¹⁹;

3. 1948 m. JT konvencija „Dėl kelio užkirtimo genocido nusikaltimui ir baudimo už jį“, kurios 2 straipsnis numato, kokia veikla vadinama genocidu ir kad šia veikla siekiama visikai ar iš dalies sunaikinti kokią nors nacionalinę, etninę, rasinę ar religinę grupę;

4. 1965 m. JT konvencija „Dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo“, įpareigojanti valstybes garantuoti, kad būtų uždrausta bet kokia asmenų, grupių ar organizacijų vykdoma rasinė diskriminacija, rasinė propaganda ar organizacijų veikla, kurios bando pateisinti ar skatinti rasinę diskriminaciją.

Tačiau ryškiausiai savo požiūrį tautinių mažumų klausimu JTO suformulavo 1966 m. JT Generalinei Asamblėjai priėmus Tarptautinį pilietinių ir politinių teisių paktą, kurio 27 straipsnyje buvo nustatyta, jog valstybėse, kur yra tautinių, religinių ir kalbinių mažumų, šioms mažumoms priklausantiems asmenims, negali būti atimta teisė turėti savo kultūrą, išpažinti ir praktikuoti savo religiją ar vartoti gimtąją kalbą. Nors šiame dokumente JT ir nepateikė aiškaus tautinės mažumos apibrėžimo, tačiau įtvirtino požiūrį, kad mažumų teisės tai ne kolektyvinės, o individualios teisės, todėl ir šiuo dokumentu yra užtikrinama apsauga ne pačioms grupėms, o asmenims, kurie joms priklauso. Vėliau priimta 1992 m. JT deklaracija „Dėl tautinėms, arba etninėms, religinėms ir kalbinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių“ tautinių mažumų sąvokos taip pat neapibrėžė, tačiau ji svarbi tuo, jog papildomai išaiškino ir išplėtė TPPTP 27 straipsnį įvardindama asmenų, priklausančių mažumoms teises.

Taigi apibendrinant galima teigti, jog svarbu tai, kad JTO kviečia kitas savo institucijas: Žmogaus teisių komitetą; Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių komitetą; Visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetą; Žmogaus teisių komisijos bei pakomisės atstovus prisidėti stebint Deklaracijos įgyvendinimą. Taigi Deklaracijos įgyvendinimas priklausys nuo to, kaip šios JTO institucijos tai darys, kaip deklaracijos principų laikysis šalių vyriausybės ir kaip

¹⁸ JT Chartija// http://www.urm.lt/data/5/LF23171158_chartija.htm; prisijungimo laikas: 2006-10-06

¹⁹ JT Visuotinė žmogaus teisių deklaracija// <http://www.unhcr.ch/udhr/lang/lit.htm>; prisijungimo laikas: 2006-10-

nevyriausybines organizacijos bei pačios mažumos primins vyriausybems ir JTO institucijoms apie šią svarbią jų veiklos sritį.²⁰

Tuo tarpu Europos Taryba įnešė didelį įnašą kurdama žmogaus, o taip pat ir asmenų, priklausančių mažumoms, teisių apsaugos mechanizmą. Svarbiausias Europos Tarybos žingsnis to siekiant buvo 1950 metais priimta Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, kurios pagrindinis tikslas buvo „užtikrinti, kad konvenciją ratifikavusios valstybės jurisdikcijoje esantis asmuo, nepriklausomai nuo rasės, tautybės, etninės kilmės ir kt., galėtų naudotis žmogaus teisėmis ir laisvėmis, kurias gina konvencija“²¹. Išskirtinis Konvencijos bruožas yra jos sukurtas žmogaus teisių kontrolės ir apsaugos mechanizmas, tai yra Strasbūre įsteigtas Europos žmogaus teisių teismas, kuriam pavesta užtikrinti, kad valstybės laikytųsi savo pagal Konvenciją prisiimtų įsipareigojimų, o jo jurisdikcija yra privaloma visoms Konvencijos šalims.

Nors Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija ir nesuteikė jokių specifinių teisių tautinėms mažumoms, tačiau joje yra keletas straipsnių tinkančių ginant mažumų teises: Konvencijos 9 straipsnis numato, jog kiekvienas turi teisę į minties, sąžinės ir religijos laisvę; 10 straipsnis, kad kiekvienas turi teisę laisvai reikšti savo mintis ir įsitikinimus; 11 straipsnis, jog kiekvienas turi teisę laisvai rengti taikius susirinkimus, jungtis į asociacijas. Be to, rengiant konvenciją buvo siūlymų įtraukti ir specialią nuostatą dėl mažumų, tačiau to buvo atsisakyta dėl tuo metu vis dar neaiškaus žmogaus teisių ir mažumų teisių sąvokų santykio. Vis dėl to buvo susitarta įtraukti „priklausymą tautinei mažumai“ kaip draudimo diskriminuoti pagrindą, tai įtvirtinant Konvencijos 14 straipsnyje. Būtina pabrėžti, kad ET normų pagrindą sudaranti Konvencija yra svarbi mažumų apsaugai, nes tautinėms mažumoms priklausantys asmenys, individualiai ar kolektyviai, gali reikalauti joje įtvirtintų visuotinių žmogaus teisių ir laisvių.²²

Paminėtinas ir kitas Europos Tarybos dokumentas – tai Europos regioninių, arba mažumų, kalbų chartija, kuri, nors ir nėra skirta mažumų teisėms apsaugoti, bet gali praversti mažinant asmenų, priklausančių tautinėms mažumoms, teisių pažeidimus.

1994 m. ET priėmė pirmąjį tautinių mažumų bendrosios apsaugos dokumentą, ištiesai skirtą tautinių mažumų klausimams – Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvenciją, kuri unikali tuo, jog yra vienintelis išsamus tautinėms mažumoms skirtas dokumentas. Šiame dokumente apimamos daugiausia programinės nuostatos, nusakančios tikslus, kurių valstybės įsipareigoja siekti.²³ Stebėti, kaip įgyvendinama konvencija ją ratifikavusiose šalyse pavesta

²⁰ Mališauskas R. (sud.). Mažumų teisės: Tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius, 1996, p. 32

²¹ Abramavičiūtė I., Beinoravičius D., Birmontienė T. ir kiti. Tautinių mažumų teisės. Vilnius, 2005 m., p. 55

²² Ten pat, p. 59

²³ Ten pat, p. 62

Europos Tarybos Ministrų Komitetui, kuriam šiame darbe padeda iš pripažintų tautinių mažumų problemų žinovų sudarytas Patariamasis komitetas.²⁴ Konvencijoje numatyta ir valstybių ataskaitų sistema, pagal kurią, prie konvencijos prisijungusios valstybės per metus nuo prisijungimo prie konvencijos privalo pateikti pirmąją ataskaitą apie priemones, kurių ėmėsi įsigaliojus konvencijai. Kitos ataskaitos teikiamos kas penkeri metai arba paprašius teikiant neeilines ataskaitas. Ataskaitas vertina Ministrų Komitetas su Patariamojo komiteto pagalba bei nustato ar buvo laikomasi išipareigojimų, o prireikus priima rekomendacijas. Tuo tarpu Patariamasis komitetas savo išvadas pateikia Ministrų Komitetui, kuris informuoja atitinkamas valstybes. Labai svarbu, jog Patariamojo komiteto nuomonės yra informacijos šaltinis ir kitoms monitoringą vykdančioms institucijoms, pavyzdžiui Europos žmogaus teisių teismui jos gali padėti geriau suprasti padėtį valstybėje, prieš kurią pateiktas skundas. Europos žmogaus teisių teismo sprendimai taip pat veikia komiteto narių nuomonę apie tai, kaip tam tikroje valstybėje įgyvendinamos Konvencijos nuostatos.²⁵ Be to, Patariamasis komitetas naudojami ir ataskaitomis, kurias rengia Europos komisija kovai prieš rasizmą ir netoleranciją bei Žmogaus teisių komisaras, todėl toks ET institucijų, nors ir netiesioginis, bendradarbiavimas geriau užtikrina tautinių mažumų apsaugą. Tačiau ateityje reikėtų siekti geresnio skirtingų ET institucijų, sprendžiančių asmenų, priklausančių tautinėms mažumoms, apsaugos klausimus, bendradarbiavimo. ET turėtų glaudžiau bendradarbiauti ir su kitomis Europos institucijomis Europos augumo ir bendradarbiavimo organizacija, Europos Sąjunga bei regioninėmis organizacijomis.²⁶

Analizuodama mažumų teisių problemas Europoje bei priimdama jų teisių apsaugos standartus, didžiulį darbą nuveikė Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo Organizacija.²⁷ Ir nors šios organizacijos priimti sprendimai neturi tarptautinių sutarčių galios, o yra tik valstybių, šios organizacijos narių, politiniai išipareigojimai, jų reikšmė labai svarbi.

Jau organizacijos įkūrimo metu priimtame Helsinkio Baigiamajame Akte buvo reglamentuota asmenų, priklausančių tautinėms mažumoms, teisė į lygybę prieš įstatymus bei galimybė faktiškai naudotis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis. Tačiau svarbiausią vaidmenį ginant mažumų teises suvaidino 1992 m. liepos 10 d. įvykęs Helsinkio aukščiausio lygio susitikimas, kuriame buvo priimtas svarbus dokumentas, sukūręs šios organizacijos kontrolės mechanizmą – tai „Helsinkio nutarimas dėl tautinių mažumų reikalų Vyriausiojo komisaro“. Šiame dokumente nurodytas Tautinių mažumų reikalų Vyriausiojo komisaro mandatas (pagal jį komisaras kiek galima anksčiau turi užkirsti kelią konfliktams), komisaro

²⁴ Mališauskas R. (sud.). Mažumų teisės: Tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius, 1996, p. 36

²⁵ Abramavičiūtė I., Beinoravičius D., Birmontienė T. ir kiti. Tautinių mažumų teisės. Vilnius, 2005 m., p. 65

²⁶ Ten pat, p. 67

²⁷ Mališauskas R. (sud.). Mažumų teisės: Tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius, 1996, p. 37

paskyrimas (gali būti skiriamas tik žinomas tarptautinis veikėjas, turintis didelę patirtį), jo atskaitomybė (komisaras teikia ataskaitą apie nustatytus faktus, rezultatus bei išvadas veikiančiam Pirmininkui), ekspertų dalyvavimas jo veikloje bei kitos sąlygos. Numatyta, jog pagrindinė Vyriausiojo komisaro veiklos sritis – preventyvi diplomatija, o palaikydamas ryšį su šalių vyriausybėmis, jis turi patarti toms, kuriose iškyla problemos susijusios su tautinėmis mažumomis.

Taigi 1992 metų pabaigoje pradėjo funkcionuoti tautinių mažumų teisių pažeidimų prevencijos sistema, kuri jau nemažai nuveikė sprendama daugiaplanius uždavinius karštuose Europos taškuose.²⁸

²⁸ Mališauskas R. (sud.). Mažumų teisės: Tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius, 1996, p. 43

2. TAUTINĖS MAŽUMOS SAMPRATA

Tautinių mažumų problema prasideda jau nuo jos apibrėžimo.²⁹ Ir nors tautinių mažumų problema iškilo jau po Pirmojo pasaulinio karo, tačiau ir iki dabar diskusijų objektu lieka tai, kurioms gi asmenų grupėms reikėtų taikyti tarptautinius dokumentus, reglamentuojančius asmenų, priklausančių tautinėms mažumoms, teisių apsaugą. Taip yra, kadangi tarptautinėje teisėje vis dar nėra pateikta aiškaus tautinių mažumų apibrėžimo. O pagrindinė to priežastis yra ta, kad pasaulyje, kuriame apytikriai yra nuo 3000 iki 5000 skirtingų grupių, įvardijamų kaip mažumos, plačios įvairovės negali visiškai apimti joks abstraktus apibrėžimas.³⁰

Tačiau yra būtina apibrėžti tautinių mažumų sąvoką bei išsiaiškinti pagrindinius tautinių mažumų požymius, kad būtų galima nustatyti Europos žmogaus teisių konvencijos bei Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto normų, saugančių tautinių mažumų teises, taikymo sritį. Taigi apibrėžimas reikalingas tam, kad nustatytumėme, „kokie asmenys gali būti laikomi priklausančiais tautinėms mažumoms ir šiuo pagrindu turinčiais specialias teises, skirtas jų identiteto apsaugai“³¹.

2.1. Tautinės mažumos samprata doktrinoje

Šiame poskyryje apžvelgsime, kaip tautinės mažumos sąvoką apibrėžia mokslininkai savo darbuose ir kaip jie pateikia savo nuomonę tautinių mažumų sampratos atžvilgiu.

Paminėtina tai, jog dažniausiai literatūroje vadovaujamas JT Žmogaus teisių komisaro pakomisių mažumų klausimais specialiojo pranešėjo Francesco Capotorti 1979 metais pasiūlytu tautinės mažumos apibrėžimu, kur remiantis Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 27 straipsniu buvo išdėstyta tokia tautinės mažumos sąvoka:

Tautinė mažuma tai – „grupė savo skaičiumi mažesnė negu likusi valstybės gyventojų dalis, kuri užima nedominuojančią poziciją ir kurios nariai, būdami valstybės piliečiais, turi etninių, religinių ar kalbinių požymių, kuriais skiriasi nuo likusių gyventojų, ir kuri išreiškia, bet netiesiogiai, solidarumo jausmą, kad apsaugotų savo kultūrą, tradicijas, religiją ar kalbą.“³²

Tuo tarpu JTO Deklaracijos mažumų teisių klausimais, rengimo grupės narys Jules Deschenes JT Žmogaus teisių komisijos pakomisiui mažumų klausimais 1985 metais pateikė kiek papildytą mažumos apibrėžimą, nustatantį, jog „mažuma – tai grupė valstybės piliečių,

²⁹ Vadapalas V. Tarptautinė teisė: Bendroji dalis. Vilnius, 1998 m., p. 271

³⁰ Akehurst M., Malanczuk P. Šiuolaikinės tarptautinės teisės įvadas. Vilnius, 2000 m., p. 142

³¹ Vadapalas V. Tarptautinė teisė: Bendroji dalis. Vilnius, 1998 m., p. 271

³² Ten pat, p. 272

sudarančių pagal skaičių mažumą, esančią ne vadovaujančiose pozicijose valstybėje, turinti tautinius, religinius ar kalbinius bruožus, kurie skiriasi nuo gyventojų daugumos bruožų, turinti tarpusavio solidarumo jausmą, motyvuotą bendru noru išgyventi, ir kurios tikslas yra pasiekti faktinę ir teisinę lygybę su dauguma³³. Šis autorius į tautinių mažumų apibrėžimą įtraukė tokius elementus: išsiskirianti grupė; etniniai, religiniai ir kalbiniai požymiai; grupės skaičius mažesnis nei pusė valstybės gyventojų; nedominuojanti padėtis; pilietybė; solidarumas; kolektyvinis noras išgyventi.³⁴ Tačiau iš šio apibrėžimo matyti, jog Jules Deschenes mažumos apibrėžimą papildė vienu labai svarbiu punktu, tai yra jis į mažumos apibrėžimą įtraukė tai, jog mažumos turi tikslą, kuriuo siekia faktinės ir teisinės lygybės su dauguma.

Ilgametis, Tautų Sąjungos skyriaus mažumų klausimais, vadovas Pablo de Azcarate manė, jog tautinė mažuma – tai grupė, pirmiausiai pasižyminti savo tautine savimone bei kalbiniais ir kultūriniais skirtumais, tačiau jis „manė, jog būtų klaidinga, jei šis apibrėžimas apimtų ir religines mažumas“³⁵, kadangi tautinių mažumų teisė praktikuoti savo religiją ir taip yra pakankamai užtikrinta, bent jau moderniose valstybėse. Todėl galime daryti išvadą, kad Pablo de Azcarate religijos nelaikė tautines mažumas apibūdinančiu požymiu.

JT Žmogaus teisių komisijos pakomisionario mažumų klausimais specialusis pranešėjas A. Eide 1993 metais pateikė kiek kitokį tautinių mažumų apibrėžimą. Jis mažumą apibūdino taip: „mažuma tai bet kokia asmenų grupė, gyvenanti suverenioje valstybėje, kuri sudaro mažesnę negu pusę tos valstybės gyventojų, kurios nariai turi bendrus etninius, religinius ir kalbinius bruožus, kurie skiria juos nuo likusios gyventojų dalies“.³⁶ Akivaizdu, jog šis autorius atsisako tokių tautinę mažumą apibūdinančių požymių kaip pilietybė arba nedominuojanti pozicija valstybėje, kadangi savo pateikiamame apibrėžime jų nemini. Tačiau apskritai šis apibrėžimas nėra aiškus ir nedaro skirtumo tarp piliečių ir asmenų, neturinčių pilietybės, tarp tradicinių grupių ir imigrantų, tarp seniai ir naujai atvykusiųjų.³⁷

Tuo tarpu Nicola Girasoli savo knygoje „National minorities: who are they?“ nagrinėdamas trijų tarptautinių organizacijų: Jungtinių Tautų, Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo organizacijos bei Europos Tarybos požiūrį į tautinių mažumų problemas, svarsto, jog „šių trijų organizacijų praktika turėtų pabandyti identifikuoti mažumas pagal jų objektyvius (kalba, etninė grupė, religija, kultūra, grupė mažesnė nei pusė likusių gyventojų dalis, nedominuojanti pozicija, pilietybė) bei subjektyvius (noras išlaikyti savo kultūrą,

³³ Mališauskas R. (sud.). Mažumų teisės: Tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius, 1996, p. 30

³⁴ Girasoli N. National minorities: who are they? Budapest: Akademiai Kiado, 1995, p. 94

³⁵ Goldbloom, Maurice. Nationalities and national minorities, by Oscar Janowsky, and the League of national minorities, by Pablo de Azcarate// <http://www.commentarymagazine.com/Summaries/V116P102-1.htm>; prisijungimo laikas: 2006-10-10

³⁶ Girasoli N. National minorities: who are they? Budapest: Akademiai Kiado, 1995, p. 94

³⁷ Ten pat, p. 94

tradicijas, religiją, kalbą, kitaip sakant, kolektyvinis noras išgyventi kaip grupė) požymius“.³⁸ Šiuo savo teiginiu autorius pateikia savo nuomonę tautinių mažumų klausimu, kadangi jo manymu reikėtų naudoti būtent šiuos kriterijus tautinėms mažumoms apibrėžti bei jų sąvokai suformuluoti.

Taigi apžvelgus įvairių autorių nuomonę tautinių mažumų sampratos atžvilgiu, galime daryti išvadą, jog nors kiekvienas autorius ir savaip apibrėžė tautines mažumas, tačiau daugelis jų naudojo panašius tautines mažumas apibrėžiančius požymius, tai etninė kilmė, kalba, kultūra, religija, grupės narių skaičius mažesnis už likusią gyventojų dalį bei noras išsaugoti savo kultūrą, kalbą, religiją, tradicijas.

2.2. Tautinės mažumos samprata tarptautiniuose dokumentuose

2.2.1. Tautinės mažumos sampratos formavimasis tarptautiniuose dokumentuose

Galima paminėti tai, jog po Pirmojo pasaulinio karo susikūrusi Tautų Sąjunga pirmoji pradėjo spręsti tautinių mažumų apsaugos klausimus tarptautiniu mastu. Tai liudija Paryžiaus Taikos konferencijos pasėkoje sudarytos su valstybėmis sutartys, kuriose mažumų teisių klausimai buvo aptarti specialiuose šių sutarčių skyriuose. Nors šios sutartys ir numatė, pagrindines tautinėms mažumoms priklausančias teises, tokias kaip nediskriminavimo principas ar religinė ir kultūrinė autonomija, tačiau šiose sutartyse trūko pagrindinio dalyko – tautinių mažumų apibrėžimo.

Pažymėtina tai, kad nors minėtose sutartyse ir nebuvo apibrėžta tautinių mažumų sąvoka, tačiau Tautų Sąjungoje vyravo tam tikra tautinių mažumų koncepcija, pagal kurią asmenys, priklausantys tautinėms mažumoms, buvo tie, kurie nelaikė savęs daugumos gyventojų dalimi, kurių buvo mažiau, lyginant su likusia valstybės dalimi ir kurie neužėmė dominuojančios pozicijos. Ši tautinės mažumos sąvoka buvo patikslinta Nuolatinio tarptautinio teisingumo teismo, kuriam buvo nustatytas, pagal tuo metu veikusį tautinių mažumų teisių apsaugos mechanizmą, sutarčių mažumų teisių klausimais taikymas ir aiškinimas. Šis teismas 1930 m. liepos 31 d. konsultacinėje išvadoje byloje *The Greco-Bulgarian communities* tautinę mažumą apibrėžė kaip „grupę asmenų, gyvenančių tam tikroje šalyje ar vietovėje, turinčių savo rasę, religiją, kalbą ir tradicijas, kuriuos vienija šios rasė, religijos, kalbos ir tradicijų identitetas, ir kurie turi solidarumo jausmą, jų tradicijų išsaugojimo, rūpinimosi religinėmis apeigomis, vaikų auklėjimo užtikrinimo požiūriu, pagal jų rasės tradicijas ir remiantis tarpusavio pagalba“.³⁹ Taigi iš šio tautinių mažumų apibrėžimo galima matyti, jog Nuolatinis tarptautinio teisingumo teismas

³⁸ Girasoli N. *National minorities: who are they?* Budapest: Akademiai Kiado, 1995, p. 88

³⁹ Nuolatinio tarptautinio teisingumo teismo 1930-07-31 konsultacinė išvada byloje *The Greco-Bulgarian communities*// http://www.icj-cij.org/cijwww/cdecisions/ccpij/serie_B/B_17/01_Communautes_greco-bulgares_Avis_consultatif.pdf; prisijungimo laikas: 2006-10-11

daug tiksliau apibrėžė tautines mažumas, nei jos buvo suprantamos iki to laiko, įvesdamas į jų sąvoką tokius mažumų siekius kaip tradicijų išsaugojimą, rūpinimąsi religinėmis apeigomis bei vaikų auklėjimo užtikrinimą, to siekiant pagal jų tradicijas bei remiant ir padedant vienas kitam.

Apžvelgę situaciją iki Antrojo pasaulinio karo matome, jog to laiko tarptautiniai dokumentai, saugantys tautinių mažumų teises, neapibrėžė tautinių mažumų sąvokos, tačiau tai padarė Nuolatinis tarptautinis teisingumo teismas konsultacinėje išvadoje, pateikęs ganėtinai tikslų ir išsamų tautinės mažumos apibrėžimą.

Tuo tarpu pasibaigus Antrajam pasauliniui karui tautinių mažumų teisės buvo traktuojamos kaip bendros žmogaus teisės ir tuo metu šios teisės buvo tik netiesiogiai įtvirtintos JTO priimtuose dokumentuose. Tik 1966 metais priimto Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 27 straipsnyje tautinių mažumų teisės buvo įtvirtintos universaliu mastu, tačiau šis Paktas nenumatė tautinių mažumų apibrėžimo taip pat.

1992 metų Jungtinių Tautų deklaracijoje „Dėl tautinėms, arba etninėms, religinėms ir kalbinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių“ nebuvo atsisakyta individualių teisių koncepcijos, tačiau svarbu tai, jog buvo patikslinta mažumų sąvoka, naudojant terminą – tautinės arba etninės, religinės ar kalbinės mažumos. Be to, ši deklaracija, įvardindama mažumų teises, papildomai praplėtė ir Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 27 straipsnį.

Apibendrinant Jungtinių Tautų tarptautinius dokumentus, galima matyti, jog ir šiai organizacijai savo dokumentuose nepavyko įtvirtinti tautinių mažumų sąvokos.

Kita tarptautinė organizacija – Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo Organizacija tautinių mažumų problemą paminėjo 1975 metais Helsinkio baigiamajame akte, kuriame buvo nustatyta, jog „valstybės dalyvės, kurių teritorijose yra tautinių mažumų, gerbs tokioms mažumoms priklausančių asmenų teisę į lygybę prieš įstatymus, teiks jiems visišką galimybę faktiškai naudotis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis ir tokiu būdu gins jų teisėtus interesus šioje srityje“.⁴⁰ Pažymėtina tai, jog šiame dokumente tautinės mažumos sąvoka taip pat nebuvo įtvirtinta, tačiau šalys narės, skirtingai nuo JTO narių, sutarė, jog asmuo, norėdamas naudotis tautinių mažumų teisių apsauga, turės atitikti vieną sąlygą – jis turės būti valstybės, kurioje gyvena, pilietis.

Kitame šios organizacijos dokumente – Baigiamajame žmogiškojo metmens pasitarimo Kopenhagoje, tautinių mažumų klausimams skirtas visas skyrius, kuriame aptartos anksčiau pripažintos ir naujos tautinių mažumų teisės. Svarbiausia šio dokumento skyriaus nuostata yra – panaikinti tiek negatyvią, tiek pozityvią asmens, priklausančio tautinei mažumai, diskriminaciją, nuostata, kuri skelbia, kad „žmogaus priklausymas tautinei mažumai yra jo

⁴⁰ Mališauskas R. (sud.). Mažumų teisės: Tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius, 1996, p. 38

asmeninio pasirinkimo reikalas“.⁴¹ Todėl matome, jog šiame dokumente prie jau egzistavusių objektyvių požymių, kurie leidžia priskirti asmenį tautinei mažumai, prijungiamas ir subjektyvus požymis, tai yra to asmens noras priklausyti tautinei mažumai.

Tautinių mažumų klausimai buvo analizuojami ir šios organizacijos valstybių vadovų susitikime Paryžiuje, 1990 metais priimtoje Naujosios Europos Paryžiaus chartijoje, kurioje buvo numatytas būtinumas apsaugoti asmenų, priklausančių tautinėms mažumoms etninį, kalbinį ir religinį savitumą bei sudaryti sąlygas šiam savitumui plėtotis, tačiau čia apie tautinių mažumų sąvoką taip pat nebuvo nieko užsiminta.

Taigi nors ESBO savo dokumentuose ir daug dėmesio skyrė tautinių mažumų teisių klausimams, tačiau tautinių mažumų sąvokos taip ir neįtvirtino, kadangi nerado visoms šalims priimtino tautinių mažumų apibrėžimo.

Tuo tarpu Europos Taryba 1950 metais priimtos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 14 straipsnyje pirmą kartą paminėjo tautinių mažumų terminą, tačiau ji taip pat nenumatė tautinių mažumų apibrėžimo.

1992 metais Europos Taryba priėmė Europos regioninių, arba mažumų, kalbų chartiją, kuri nemažai prisidėjo mažinant tautinių mažumų pažeidimus. Jos tikslas – kad regioninės, arba mažumų kalbos būtų vartojamos švietimo sistemoje, įvairių lygių valdymo aparate, visuomenės informavimo priemonėse, taip pat ekonominiame, socialiniame ir kultūriniame gyvenime.⁴² Tačiau šioje chartijoje neminimi nei mažumų klausimai, nei pateikiamas jų apibrėžimas.

1994 m. lapkričio 10 d. Europos Tarybos Ministrų Komitetas priėmė „Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvenciją“, pirmą teisiškai privalomą daugiašalį šios organizacijos dokumentą, ištiesai skirtą tautinių mažumų apsaugos klausimams.⁴³ Ši konvencija numato nuostatas tokiais klausimais kaip kalbos, religijos, švietimo bei efektyvaus prisidėjimo prie bendradarbiavimo nepaisant sienų, tačiau ir ji nepateikė tautinių mažumų apibrėžimo, dėl tos pačios priežasties, kad nebuvo sutarta dėl vieningos tautinių mažumų sampratos.

Skirtingose valstybėse tautinė mažuma gali būti suprantama įvairiai, ir skirtingų valstybių įstatymai gali labai skirtingai reguliuoti atskirų gyventojų grupių savitumo apsaugą, - arba suteikiant plačias tokio savitumo apsaugos garantijas, arba, priešingai, - kartais net ignoruojant šiuos savitumus.⁴⁴ Ir nors tarptautinės teisės dokumentuose yra daug normų, kurios skirtos asmenų, priklausančių tautinėms mažumoms, teisių apsaugai, tačiau visuotinai priimtino

⁴¹ Mališauskas R. (sud.). Mažumų teisės: Tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius, 1996, p. 39

⁴² Ten pat, p. 34

⁴³ Ten pat, p. 34

⁴⁴ Vadapalas V. Tarptautinė teisė: Bendroji dalis. Vilnius, 1998 m., p. 271

tautinių mažumų apibrėžimo jie nenustato. Taigi klausimas, ką reiškia „mažuma“ tarptautinės teisės prasme, lieka ginčytinas, ir į jį iki šiol nėra pateikta galutinio atsakymo.⁴⁵

2.2.2. Tautinės mažumos samprata pagal Tarptautinį pilietinių ir politinių teisių paktą

Nieko keisto, kad plėtojantis tarptautinei teisei po Antrojo pasaulinio karo mažumų teisės imtos traktuoti kaip žmogaus teisių, kurias turi įgyvendinti mažumai priklausantis individas, kategorija, o ne kaip grupinės teisės, priklausančios kolektyviniam dariniui.⁴⁶ Tokia naujaja filosofija rėmėsi JTO, kuri iš pradžių nelabai buvo dėmesinga tautinių mažumų problemoms ir tuo metu priimtuose tarptautiniuose dokumentuose tik netiesiogiai įtvirtino tautinių mažumų teises. Tačiau pirmą kartą tautinių mažumų teisės universaliu mastu buvo įtvirtintos 1966 m. JT Generalinei Asamblėjai priėmus Tarptautinį pilietinių ir politinių teisių paktą, kurio 27 straipsnis skelbė, jog valstybėse, kur yra tautinių, religinių ir kalbinių mažumų, šioms mažumoms priklausantiems asmenims negali būti atimta teisė turėti savo kultūrą, išpažinti ir praktikuoti savo religiją ir naudotis gimtąja kalba. Taigi nors šio pakto straipsnis ir nepateikia aiškaus tautinės mažumos apibrėžimo, tačiau jame yra apibrėžiami asmenys, kurie išsiskiria iš kitų valstybės gyventojų vienu ar keliais požymiais, tai yra savo etnine kultūra, religija arba kalba. Be to teisės, kaip numatyta dokumente, suteikiamos ne pačioms grupėms, o asmenims, kurie joms priklauso.⁴⁷

Svarbi užduotis išaiškinti abstrakčią tautinių mažumų sampratą teko JT Žmogaus teisių komitetui.⁴⁸ Svarbus pareiškimas šiuo klausimu buvo pateiktas 1994 metais JT Žmogaus teisių komiteto, kuris vadovaudamasis JT Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 40 straipsnio 4 dalimi pateikė autentišką šio pakto 27 straipsnio išaiškinimą.

Šiame išaiškinyje Žmogaus teisių komitetas laikosi nuomonės, kad Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 27 straipsnyje minimos teisės įvardijamos kaip individualios teisės, tačiau šių teisių apsauga priklauso nuo to kaip mažumų grupės sieks išsaugoti savo kultūrą, religiją ar kalbą, kitaip sakant savo identitetą.⁴⁹ Ir nors Komiteto išaiškinyje asmenų, priklausančių mažumoms, teisės apibrėžiamos kaip individualios, tačiau šie asmenys juos saugančias teises gali įgyvendinti taip pat ir kartu su kitais savo grupės nariais.

Išaiškinimo 3.2 pastraipoje Komitetas pateikė savo nuomonę, jog „naudojimasis teisėmis, kurias nustato Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 27 straipsnis, negali

⁴⁵ Akehurst M., Malanczuk P. Šiuolaikinės tarptautinės teisės įvadas. Vilnius, 2000 m., p. 142

⁴⁶ Ten pat, p. 143

⁴⁷ Mališauskas R. (sud.). Mažumų teisės: Tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius, 1996, p. 29

⁴⁸ Girasoli N. National minorities: who are they? Budapest: Akademiai Kiado, 1995, p. 37

⁴⁹ Ten pat, p. 44

pažeisti valstybės suvereniteto bei teritorinio vientisumo“.⁵⁰ Tai reiškia, jog mažumoms priklausantiems asmenims gali būti suteikiama tik vidinio apsisprendimo teisė, tokia kaip religinė arba kultūrinė autonomija.

Žmogaus teisių komitetas šiame komentare taip pat pateikė labai svarbią nuomonę, mažumoms priklausančių asmenų sąvokos atžvilgiu, kadangi jis nustatė, kokiems gi asmenims yra taikomos minimos teisės. Išaiškinimo 5.1 paragrafe komitetas nurodo, jog „remiantis Pakto 27 straipsniu saugomi asmenys yra tie, kurie priklauso tam tikrai grupei ir kurie turi bendrą kultūrą, religiją ar kalbą“.⁵¹ Žmogaus teisių komitetas taip pat išaiškino, kad Pakto 27 straipsnio saugomi asmenys neprivalo būti valstybės, kurioje jie gyvena, piliečiai, o valstybės neturėtų apriboti ir taikyti Pakto 27 straipsnio nuostatas tik savo piliečiams.

27 Pakto straipsnis pripažįsta teises asmenims, priklausantiems mažumoms, kurie yra tam tikroje valstybėje, tačiau terminas „yra“ turi ir šalutinę prasmę, bet šiuo atžvilgiu nėra būtina nustatyti pastovumo ar gyvenimo laiko valstybėje laikotarpį. Taigi komitetas išaiškino, jog kaip mažumoms priklausantiems asmenims neprivaloma būti piliečiais, taip jiems neprivaloma būti ir nuolatiniais gyventojais. Be to komitetas nustatė, jog etninių, religinių ar kalbinių mažumų gyvavimas tam tikroje valstybėje nepriklauso nuo tos valstybės sprendimo, tačiau jis reikalauja būti apibrėžiamas tam tikrų objektyvių kriterijų.⁵²

Šiame Pakto 27 straipsnio išaiškinyje Žmogaus teisių komitetas ne tik aiškino 27 straipsnį, tačiau apžvelgė bei lygino ir kitus pakto straipsnius susijusius su mažumų teisių apsauga, o galų gale padarė išvadą, jog mažumoms priklausančių asmenų teisės turi būti saugomos taip, kad nebūtų supainiotos su kitomis žmogaus teisėmis. Be to, valstybės turi įsipareigojimą garantuoti, kad naudojimasis šiomis teisėmis būtų visiškai užtikrinamas.⁵³

Taigi šis Žmogaus teisių komiteto išaiškinimas labai prisidėjo prie tautinių mažumų sampratos formavimo, kadangi komitetas pateikė ypač išsamų mažumų, minimų Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 27 straipsnyje, sampratos išaiškinimą, išaiškinęs ne tik 27 straipsnį, bet ir palyginęs kitus pakto straipsnius, užtikrinančius asmenų, priklausančių mažumoms, teisių apsaugą.

⁵⁰ JT Žmogaus teisių komiteto bendrasis komentaras dėl Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 27 straipsnio// [http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/fb7fb12c2fb8bb21c12563ed004df111?Opendocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/fb7fb12c2fb8bb21c12563ed004df111?Opendocument); prisijungimo laikas: 2006-10-21

⁵¹ Ten pat

⁵² Ten pat

⁵³ Ten pat

2.2.3. Tautinės mažumos samprata pagal Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją

Žmogaus teisių apsaugos kontekste terminas tautinės mažumos atsiranda Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 14 straipsnyje.⁵⁴ Europos Taryba tautinių mažumų terminą pirmą kartą paminėjo 1950 metais priimtos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 14 straipsnyje, kuris skelbia, jog „naudojimasis šioje Konvencijoje pripžintomis teisėmis ir laisvėmis yra užtikrinamas be jokios diskriminacijos dėl asmens lyties, rasės, odos spalvos, kalbos, religijos, politinių ar kitokių pažiūrų, nacionalinės ar socialinės kilmės, priklausymo tautinei mažumai, nuosavybės, gimimo ar kitokio statuso“.⁵⁵ Akivaizdu, jog ši konvencija garantavo lygias žmogaus teises visiems asmenims, tarp jų ir asmenims, priklausantiems tautinėms mažumoms, tačiau ji nesuteikė jokių specialių teisių tautinėms mažumoms, o taip pat ir nenumatė tautinių mažumų sąvokos.

Tačiau nagrinėjant tautinių mažumų sampratą pagal Žmogaus teisių konvenciją negalima nepaminėti Europos žmogaus teisių teismo, kuris nagrinėjamose bylose dažnai pareiškia savo nuomonę dėl mažumų teisių. Ir nors šis teismas sprendė ne vieną bylą tautinių mažumų klausimais, tačiau tautinės mažumos sąvoką nagrinėjo tik *Gorzelik and others v. Poland* byloje. Šioje byloje pareiškėjai Gorzelik ir kiti skundė Lenkijos valstybės valdžios institucijų veiksmus, kuriais ji atsisakė įregistruoti jų norimą įsteigti „Sileziečių tautybės žmonių sąjungą“, kadangi sąjungos steigimo dokumentuose buvo numatyta, kad sileziečiai yra tautinė mažuma, o tokios organizacijos pripažinimas automatiškai suteiktų jai tam tikrų teisinių privilegijų. Šiuo atveju pareiškėjai skundė, kad sprendimas neregistruoti jų sąjungos pažeidė jų teisę į asociacijų laisvę, garantuojamą Žmogaus teisių konvencijos 11 straipsnio.⁵⁶ Šioje byloje tik buvo bandoma suformuluoti tautinių mažumų sampratą, tačiau Teismas to nepadarė. Jis pareiškė, kad tai yra ne jo kompetencija pareikšti nuomonę ar sileziečiai yra tautinė mažuma ar ne.⁵⁷ Taigi Europos žmogaus teisių teismas nusprendė, kad jis negali apibrėžti tautinės mažumos sąvokos, kadangi nėra viename tarptautiniame dokumente šios sąvokos nėra pavykę įtvirtinti.

⁵⁴ Girasoli N. *National minorities: who are they?* Budapest: Akademiai Kiado, 1995, p. 69

⁵⁵ Europos Tarybos Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija// Valstybės žinios. 2000, Nr. 96-3016

⁵⁶ EŽTT 2004-02-17 sprendimas byloje *Gorzelik and others v. Poland*//

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?items=2&portal=hbkm&highlight=Gorzelik%20%7C%20POLAND&sessionid=37098&skin=hudoc-en>; prisijungimo laikas: 2006-10-21

⁵⁷ Ten pat

2.3. Tautinės mažumos samprata Lietuvos Respublikos teisėje

Kaip ir tarptautinės teisės dokumentuose, Lietuvos įstatymuose nėra numatytas tautinių mažumų apibrėžimas, tačiau tautinių mažumų teisės įtvirtintos tiek Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, tiek ir Tautinių mažumų įstatyme. Be Lietuvos įstatymų tautinių mažumų teises gina ir saugo tarptautinės sutartys. Lietuva yra pasirašiusi ir ratifikavusi dvišales draugiškų santykių ir gero kaimyninio bendradarbiavimo sutartis su Lenkija, Baltarusija, Ukraina, Rusija ir kitomis valstybėmis, kuriose šalys įsipareigoja užtikrinti jų teritorijose gyvenančioms tautinėms mažumoms lygybę prieš įstatymus, teisę individualiai arba kartu su kitais savo grupės nariais laisvai reikšti, saugoti ir plėtoti tautinį, kultūrinį ir religinį tapatumą be jokios diskriminacijos.⁵⁸

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, tiek 37 straipsnyje, tiek ir 45 straipsnyje, kur įtvirtinta mažumų teisė puoselėti savo kalbą, kultūrą ir papročius bei savo tautinės kultūros reikalus tvarkyti savarankiškai, yra vartojamas „tautinių bendrijų“ apibrėžimas. Tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, jog Konstitucijoje šių tautinių bendrijų teisės garantuojamos tik turintiems Lietuvos Respublikos pilietybę, kadangi prie tautinių bendrijų teirmino vartojamas žodis piliečiai. Tačiau šiuo kriterijumi neapsiribojama Tautinių mažumų įstatyme, kuriame naudojamas ir tautinių mažumų terminas.

Lietuvoje, ne taip kaip kai kuriose kitose valstybėse, neapibrėžta, kurios tautinės bendrijos gali naudotis tautinių mažumų statusu, kadangi faktiškai kiekvienas, laikantis save asmeniu, priklausančiu tautinei mažumai, gali nustatyti tvarka naudotis pats arba su kitais visomis įstatymų teikiamomis garantijomis, saugoti tautinį ir kultūrinį identitetą.⁵⁹ Ir nors Lietuvos teisės aktai nenumato, kokie asmenys yra laikomi priklausantys tautinėms mažumoms, tačiau yra numatyta asmens teisė pasirinkti priklausymą tautinei mažumai, pavyzdžiui Tautinių mažumų įstatymo 8 straipsnis nustato, jog „kiekvienas gali laisvai pasirinkti savo tautybę pagal savo tėvų ar vieno iš jų tautybę“.⁶⁰

Lietuvos Respublikos dokumentas, bandantis apibrėžti tautinių mažumų sąvoką yra Tautinių mažumų įstatymo pakeitimo įstatymo projektas, kuriame apibrėžiamos net dvi tautinių mažumų sąvokos. Šio projekto 2 straipsnis nustato, kad:

„1. Tautinė mažuma – tai grupė asmenų, nuolat Lietuvos Respublikoje gyvenančių bei laisva valia pagal tėvų ar vieno iš jų tautinę kilmę pasirinkusių priklausomybę ne lietuvių, o kitai tautinei grupei.

⁵⁸ LR Vyriausybės nutarimas „Dėl pranešimo pagal Tarptautinę konvenciją dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo patvirtinimo“, p. 5// 2004 m. Gegužės 3 d., Valstybės žinios. 2004, Nr.76-2628

⁵⁹ Ten pat, p. 15

⁶⁰ LR Tautinių mažumų įstatymas// 1998 m. Lapkričio 23 d., Valstybės žinios. 1998, Nr. 34-485

2. Asmuo, priklausantis tautinei mažumai, - asmuo, laisva valia pagal tėvų ar vieno iš jų tautinę kilmę pasirinkęs priklausomybę kuriai nors tautinei mažumai ir siekiantis išsaugoti savo tautos kultūrą – kalbą, tradicijas, papročius, tautinę savimonę“.⁶¹

Tačiau lieka neaišku dėl pilietybės kriterijaus, ar jis yra būtinas nustatant priklausymą tautinei mažumai. Tautinių mažumų įstatymo pakeitimo įstatymo projektas šio klausimo neišsprendžia, kadangi nors tautinių mažumų sąvokose ir nenumato pilietybės kriterijaus, tačiau tolimensniuose straipsniuose vartoja sąvoką piliečiai, pavyzdžiui 3 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad „Lietuvos Respublika visiems savo piliečiams garantuoja lygias politines, ekonomines ir socialines teises bei laisves, pripažįsta tautinį tapatumą, kultūros tęstinumą, skatina tautinę savimonę bei jos saviraišką“.⁶² Iš šios projekto nuostatos peršasi išvada, jog lygios politinės, ekonominės bei socialinės teisės užtikrinamos ne visoms tautinėms mažumoms, o tik tom, kurios atitinka pilietybės kriterijų, o tai neatitinka tarptautinės teisės požiūrio, nes nei Jungtinių Tautų Organizacijos, nei Europos Tarybos praktika pilietybės kriterijaus nelaiko būtinu tautinių mažumų požymiu. Ir nors įstatymo projekto kai kurios nuostatos kelia neaiškumų, tačiau pateiktas tautinių mažumų apibrėžimas neprieštaruoja nei doktrinos, nei tarptautinės teisės suformuotai tautinių mažumų sampratai.

⁶¹ LRT tautinių mažumų įstatymo pakeitimo įstatymo projektas Nr. XP-518// http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=256034&p_query=&p_tr2=; prisijungimo laikas: 2006-02-01

⁶² Ten pat

3. TAUTINĖMS MAŽUMOMS PRIKLAUSANČIŲ ASMENŲ TEISIŲ APSAUGA PAGAL TARPTAUTINĮ PILIETINIŲ IR POLITINIŲ TEISIŲ PAKTĄ

Jungtinių Tautų Organizacija sprendama mažumų teisių klausimą, 1966 metais Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 27 straipsnyje pirmą kartą paskelbė eilę teisių, skirtų tautinėms, religinėms ir kalbinėms mažumoms apsaugoti. Šio pakto priėmimas buvo didelis laimėjimas bei svarbus žingsnis mažumoms priklausančių asmenų teisių apsaugos link. Todėl šiame darbo skyriuje aptarsime mažumoms priklausančių asmenų teises, įtvirtintas Tarptautiniame pilietinių ir politinių teisių pakte bei šių teisių įgyvendinimo problemas, remiantis Žmogaus teisių komiteto praktika.

3.1. Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto nuostatos, suteikiančios apsaugą tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims

1966 m. gruodžio 16 d. Jungtinių Tautų Organizacija priėmė Tarptautinį pilietinių ir politinių teisių paktą, kuris įsigaliojo 1976 metais, kai prie jo prisijungė 35 valstybės. Jungtinių Tautų rėmuose, tai buvo pirmas įpareigojantis tarptautinis dokumentas dėl mažumų teisių apsaugos po Antrojo pasaulinio karo, kuriame sampratos dėl etninių, kalbinių ir religinių mažumų priėmimas tapo svarbus įgyvendinant šio pakto 27 straipsnį.⁶³

Gerai žinoma, jog 1945 metais, Jungtinių Tautų Chartija neužsiėmė mažumų klausimo sprendimu, tačiau praėjus 21 metams, 1966 metais Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 27 straipsnyje paskelbė eilę teisių etninėms, religinėms ir kalbinėms mažumoms.⁶⁴ Akivaizdu, jog Jungtinių Tautų Organizacija savo požiūrį į mažumų teisių klausimą suformulavo Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 27 straipsnyje, skelbiančiame, kad tose valstybėse, kur yra asmenų priklausančių tautinėms, religinėms ir kalbinėms mažumoms, šiems asmenims negali būti atimta teisė drauge su kitais jų grupės nariais turėti savo kultūrą, išpažinti ir praktikuoti savo religiją ir naudotis gimtąja kalba.

Svarbu tai, jog Pakto 27 straipsnis pamini tautines, religines ir kalbines mažumas, nors tautinių mažumų sąvoka taip ir neįtvirtinta. Ši terminologija iš vienos pusės padėjo išvengti skirstymosi regionais, o iš kitos pusės bandė paslėpti specifinę identiškumo įvairovę tarp tautinių, religinių, kalbinių bei kitų grupių.

Labai svarbu tai, jog pakto 27 straipsnis numatė teises asmenims priklausantiems tautinėms mažumoms, o ne teises pačioms mažumų grupėms. Tai buvo pateikta ir 1994 metais paskelbtoje Žmogaus teisių komiteto 27 straipsnio komentare, kur Komitetas išaiškino, jog

⁶³ Tanase Ioana. Defining national minorities: old criteria and new minorities// <http://www.sant.ox.ac.uk/esc/esc-lecture/Tanase.htm>; prisijungimo laikas: 2006-09-23

⁶⁴ Girasoli N. National minorities: who are they? Budapest: Akademiai Kiado, 1995, p. 33

”teisės saugomos 27 straipsnio yra individualios, tačiau jų apsauga priklauso ir nuo to, kaip mažumos nariai sieks išsaugoti savo kultūrą, religiją bei kalbą“.⁶⁵ Remiantis komiteto išaiškinimu – „šis straipsnis įkūrė ir pripažino teises, kurios yra suteiktos mažumoms priklausantiems asmenims ir kurios skiriasi bei papildo visas kitas teises, kurios yra suteiktos bendrai visiems asmenims, kuriomis jie naudojasi remianti paktu“⁶⁶. Komitetas komentare taip pat pateikė labai svarbų išaiškinimą dėl teisių, įtvirtintų paktą 27 straipsnyje, taikymo apimties, taigi jis išaiškino, kokiems gi asmenims bus taikomos numatytos teisės – tai yra tiems, kurie priklauso tam tikrai grupei ir kuriuos jungia bendra kultūra, religija arba kalba.

„Taigi paktą 27 straipsnis konstatuoja tai, kad:

1. Mažumų kaip grupių egzistavimas valstybių viduje – yra pripažįstamas.
2. Mažumų teisės yra pripažįstamos ir individualiai ir mažumų grupėms, netgi jei jos nėra pripažintos kaip grupės, jos vis tiek priskiriamos grupėms, kurios gali naudotis savo teisėmis.
3. Iš teorinės pusės, tokios nuostatos pateikia daugiau nei mažumų diskriminacijos draudimą, jos yra lygybės pripažinimas.
4. Mažumų apsauga yra susijusi su tuo, kaip mažumoms priklausantys asmenys naudojami savo kultūra, religija ar kalba, kas faktiškai sudaro jų identitetą.
5. Valstybės dėl mažumų teisių užtikrinimo turi dvigubus įsipareigojimus: 1) apsaugoti mažumoms priklausančių asmenų tam tikrą identitetą; ir 2) skatinti bei remti tas teises, kurios susijusios su tuo identitetu.⁶⁷

Be suformuluotos mažumų sampratos Pakto 27 straipsnis taip pat nustato ir mažumoms priklausančių asmenų kalbines teises, kadangi nurodo, kad „asmenims, priklausantiems tokioms mažumoms, negali būti atimta teisė vartoti gimtąją kalbą“⁶⁸. Mažumoms priklausančių asmenų kalbinės teisės įtvirtintos Pakto 27 straipsnyje apima ne tik asmenų, priklausančių mažumoms, teisę vartoti savo gimtąją kalbą, bet ir teisę pripažinti mažumų kalbą, o tai yra susiję su teisėmis, kurių apsauga paskiria specifinius įsipareigojimus valstybėms, kurios turi garantuoti, kad naudojimasis šiomis teisėmis būtų visiškai užtikrinamas. Tuo tarpu Žmogaus teisių komitetas savo komentare dėl 27 straipsnio pareiškė, jog „kalbinėms mažumoms priklausančių asmenų teisė vartoti savo kalbą tarpusavyje, privačiai bei viešai kalbant, skiriasi nuo kitų kalbinių teisių,

⁶⁵ JT Žmogaus teisių komiteto bendrasis komentaras dėl Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių paktą 27 straipsnio// [http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/fb7fb12c2fb8bb21c12563ed004df111?Opendocument](http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/fb7fb12c2fb8bb21c12563ed004df111?Opendocument); prisijungimo laikas: 2006-10-21

⁶⁶ Ten pat

⁶⁷ Girasoli N. National minorities: who are they? Budapest: Akademiai Kiado, 1995, p. 33

⁶⁸ JT Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas//Valstybės žinios. 2002. Nr. 77-3288

įtvirtintų Pakte⁶⁹. Komitetas pakto 27 straipsnio išaiškiniame taip pat pareiškė, jog būtina kalbines teises įtvirtintas 27 straipsnyje atskirti nuo bendros teisės saviraiškos laisvei, kuri įtvirtinta Pakto 19 straipsnyje, kadangi ši teisė yra taikoma visiems asmenims, nepriklausomai ar jie priklauso kokiai nors mažumai ar ne. Komitetas išaiškino ir tai, kad šios kalbinės teisės būtinai turi būti atskirtos ir nuo teisės vartoti mažumos kalbą teismo procese, įtvirtintos Pakto 14 straipsnio 3 dalies a ir f punktuose, kadangi pastarosios yra pripažįstamos tik kaltinamiems asmenims, kai jie negali suprasti arba kalbėti kalba, kuri vartojama teisme.

Taigi Paktas įtvirtina mažumoms priklausantiems asmenims ir teisę vartoti mažumos kalbą teismo procese, tai yra nustatyta Pakto 14 straipsnio 3 dalies a punkte, kur teigiama, jog „kiekvienas asmuo, nagrinėjant bet kurią jam pareikštą kaltinimą, visiškos lygybės sąlygomis turi teisę į garantiją, kad jam būtų skubiai ir išsamiai tokia kalba, kurią jis supranta, pranešta apie jam pareikšto kaltinimo pobūdį ir pagrindą“⁷⁰. Tuo tarpu Žmogaus teisių komitetas savo išvadoje paminėjo kitą šio straipsnio punktą – tai yra 14 straipsnio 3 dalies f punktą, kuriame nustatyta, kad „kiekvienas asmuo, nagrinėjant bet kurią jam pareikštą kaltinimą, visiškos lygybės sąlygomis turi teisę nemokamai naudotis vertėjo pagalba, jeigu nesupranta kalbos, kuri vartojama teisme, arba ta kalba nekalba“⁷¹ ir pateikė paaiškinimą, kad „jokiomis kitomis aplinkybėmis ar sąlygomis ši nuostata kaltinamiems asmenims nepripažįsta teisės vartoti savo kalbą arba kalbėti savo kalba savo pasirinkimu teismo procese“⁷².

Tuo tarpu mažumoms priklausantiems asmenims Paktas užtikrina ir nediskriminacijos bei lygybės prieš įstatymą principą. Ši nuostata yra įtvirtinta pakto 26 straipsnyje, kuris skelbia, kad „visi žmonės yra lygūs įstatymui ir turi teisę į vienodą, be jokios diskriminacijos įstatymo apsaugą; šiuo atžvilgiu įstatymas turi drausti bet kokią diskriminaciją ir užtikrinti visiems vienodą ir veiksmingą apsaugą nuo diskriminacijos rasės, odos spalvos, lyties, kalbos, tautinės ar socialinės kilmės, turtinės padėties, gimimo ar kokio nors kito požymio pagrindu“⁷³. Taigi šis Pakto straipsnis užtikrina visiems lygybę naudojantis įstatymų apsauga. Straipsnyje taip pat reglamentuota, kad visiems turi būti užtikrinta vienoda ir veiksminga apsauga tam tikrais pagrindais, čia išskirta, jog įstatymo apsauga privalo būti užtikrinta ir tautinės kilmės pagrindu, o tai ir yra tautinėms mažumoms priklausančių asmenų nediskriminacijos ir lygybės prieš įstatymą įtvirtinimas. Komitetas ir šiuo klausimu pateikė savo svarią nuomonę, jis išaiškino, jog „26

⁶⁹ JT Žmogaus teisių komiteto bendrasis komentaras dėl Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 27 straipsnio// [http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/fb7fb12c2fb8bb21c12563ed004df111?Opendocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/fb7fb12c2fb8bb21c12563ed004df111?Opendocument); prisijungimo laikas: 2006-10-21

⁷⁰ JT Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas//Valstybės žinios. 2002. Nr. 77-3288

⁷¹ Ten pat

⁷² JT Žmogaus teisių komiteto bendrasis komentaras dėl Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 27 straipsnio// [http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/fb7fb12c2fb8bb21c12563ed004df111?Opendocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/fb7fb12c2fb8bb21c12563ed004df111?Opendocument); prisijungimo laikas: 2006-10-21

⁷³ JT Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas//Valstybės žinios. 2002. Nr. 77-3288

straipsnyje pateikiamas teises dar galima išskirti į lygybę prieš įstatymą, lygybę prieš įstatymo apsaugą bei nediskriminaciją, gerbiant garantuojamas teises bei įvedant įpareigojimus valstybėms⁷⁴.

Bendrą teisę, streigti ir išlaikyti savo asociacijas, kuria gali naudotis ir tautinėms mažumoms priklausantys asmenys, įtvirtina Pakto 21 bei 22 straipsniai. Pakto 21 straipsnis nustato, kad „pripažįstama teisė rengti taikius susirinkimus, o naudojimuisi šia teise negali būti taikomi jokie apribojimai, išskyrus tuos, kuriuos nustato įstatymas ir kurie demokratinėje visuomenėje būtini valstybės ar visuomenės saugumo, viešosios tvarkos interesais, gyventojų sveikatai ir dorovei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti“⁷⁵. Taigi straipsnis įtvirtina teisę rengti taikius susirinkimus ir nurodo, kad ši teisė negali būti ribojama jokiais pagrindais, išskyrus tuos, kurie yra nustatyti įstatymo. Tuo tarpu Pakto 22 straipsnis įtvirtina asmenų teisę jungtis į asociacijas, kadangi nustato, kad „kiekvienas asmuo turi teisę laisvai jungtis į asociacijas kartu su kitais, įskaitant teisę steigti profesines sąjungas ir stoti į jas siekiant ginti savo interesus“⁷⁶. Šio straipsnio 2 dalis numato tokį patį apribojimo naudojantis šia teise draudimą kaip ir 21 straipsnis.

Pakto 2 straipsnio 1 dalyje numato valstybių įsipareigojimą užtikrinti pakte įtvirtintas teises, be jokių skirtumų. Šioje straipsnio dalyje yra nustatyta, kad „kiekviena valstybė, šio Pakto šalis, įsipareigoja gerbti ir visiems esantiems jos teritorijoje bei priklausantiems jos jurisdikcijai asmenims užtikrinti teises, pripažįstamas šiame pakte, be jokių skirtumų, tokių kaip rasė, odos spalva, lytis, kalba, religija, politiniai arba kiti įsitikinimai, tautinė ar socialinė kilmė, turtinė padėtis, gimimas ar koks nors kitas požymis“⁷⁷. Akivaizdu, kad ir šiame straipsnyje yra minimas tautinės kilmės požymis, kuriuo remiantis, straipsnyje įtvirtinta nuostata, neleidžiama tautinėms mažumoms priklausančius asmenis išskirti užtikrinant Pakto reglamentuojamas teises. Dėl šiame straipsnyje įtvirtinto valstybių įsipareigojimo gerbti bei užtikrinti Pakto pripažįstamas teises, asmenims esantiems jų teritorijose bei priklausantiems jos jurisdikcijai, savo išaiškinimą pateikė ir Komitetas. Savo komentare jis pareiškė, kad „iš valstybių, pagal 2 straipsnio 1 dalį, yra reikalaujama garantuoti, kad Pakto saugomos teisės būtų prieinamos visiems asmenims, kurie yra valstybių teritorijoje arba priklauso jų jurisdikcijai, išskyrus tas teises, kurios yra specialiai įtvirtintos pritaikant jas piliečiams, pavyzdžiui politinės teisės, kurios yra taikomos tik valstybės

⁷⁴ JT Žmogaus teisių komiteto bendrasis komentaras dėl Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 27 straipsnio// [http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/fb7fb12c2fb8bb21c12563ed004df111?Opendocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/fb7fb12c2fb8bb21c12563ed004df111?Opendocument); prisijungimo laikas: 2006-10-21

⁷⁵ JT Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas//Valstybės žinios. 2002. Nr. 77-3288

⁷⁶ Ten pat

⁷⁷ Ten pat

piliečiams⁷⁸. Šiuo pareiškimu Komitetas išaiškino, kad valstybės turi užtikrinti Pakto įtvirtintas teises visiems asmenims, nepriklausomai ar jie yra tos valstybės piliečiai ar ne, tai yra netaikant pilietybės kriterijaus.

Nors Paktas tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims ir įtvirtina teises ne viename straipsnyje, tačiau numato ir tam tikrus suteiktų teisių apribojimus. Asmenims, priklausantiems tautinėms mažumoms, teisių, įtvirtintų Pakte, apribojimai nustatyti Pakto 4 straipsnio 1 dalyje, kur skelbiama, kad „susidarius nepaprastajai padėčiai, dėl kurios išskyla grėsmė tautos išlikimui ir apie kurią yra oficialiai paskelbta, valstybės, šio Pakto šalys, gali imtis priemonių, kuriomis nuo jų įsipareigojimų pagal šį Paktą nukrypstama tik tiek, kiek tai reikalinga dėl padėties kritiškumo, jeigu tokios priemonės nėra nesuderinamos su kitais tarptautinės teisės nustatytais jų įsipareigojimais ir jeigu jos nesukelia diskriminacijos vien dėl rasės, odos spalvos, lyties kalbos, religijos ar socialinės kilmės“⁷⁹. Taigi Paktas numato atvejus kai valstybės, esant tam tikrai padėčiai, gali nuo įsipareigojimų pagal Paktą nukrypti. Tačiau dėl šių įsipareigojimų nukrypimo yra numatyti trys apribojimai, tai yra nustatyta, kad nukrypti galima:

- 1) tik tiek kiek reikalinga dėl padėties kritiškumo;
- 2) priemonės, kurių imasi valstybės turi būti suderinamos su kitais tarptautinės teisės nustatytais jų įsipareigojimais;
- 3) priemonės, kurių imasi valstybės neturi sukelti diskriminacijos vien dėl rasės, odos spalvos, lyties, kalbos, religijos ar socialinės kilmės.

Šis trečias apribojimas, numatantis valstybių apribojimą dėl nukrypimo nuo įsipareigojimų, apima ir tautines mažumas. Apribojimas aiškiai nustato valstybėms draudimą sukelti diskriminaciją vien dėl rasės, odos spalvos, lyties, kalbos, religijos ar socialinės kilmės, kai jos imasi kokių nors priemonių, kuriomis nukrypstama nuo Pakto įsipareigojimų dėl nepaprastos padėties. Nors šiame straipsnyje tiesiogiai ir nėra paminėtas tautinių mažumų terminas, tačiau galime daryti prielaidą, jog straipsnyje minima diskriminacija dėl rasės, odos spalvos, lyties, kalbos, religijos ar socialinės kilmės apima ir diskriminaciją dėl priklausymo kokiam nors tautinei mažumai.

Aptariant Pakto nuostatas, suteikiančias apsaugą tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims, būtina paminėti ir šių nuostatų realizavimo kontrolės mechanizmą, įtvirtintą Pakto IV dalyje, kurioje nustatyta, jog Paktas nusprendžia įsteigti pagrindinę Pakto įgyvendinimo ir priežiūros instituciją – Žmogaus teisių komitetą. Tačiau teisių, įtvirtintų Pakte, apsaugos mechanizmą numato ne tik Pakto IV dalis, bet ir Pakto pirmasis fakultatyvus protokolą, kuriame

⁷⁸ JT Žmogaus teisių komiteto bendrasis komentaras dėl Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 27 straipsnio// [http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/fb7fb12c2fb8bb21c12563ed004df111?Opendocument](http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/fb7fb12c2fb8bb21c12563ed004df111?Opendocument); prisijungimo laikas: 2006-10-21

⁷⁹ JT Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas//Valstybės žinios. 2002. Nr. 77-3288

buvo įtvirtinta privačių asmenų pranešimų galimybė. Pakto fakultatyvaus protokolo preambulė skelbia, kad „valstybės, šio Protokolo šalys, atsižvelgdamos į tai, kad toliau siekiant pilietinių ir politinių teisių pakto tikslų ir įgyvendinant jo nuostatas reikėtų suteikti Žmogaus teisių komitetui, steigiamam pagal Pakto IV dali, galimybę priimti ir svarstyti, kaip numatyta šiame Protokole, privačių asmenų, teigiančių, kad jie yra Pakte išdėstytų teisių pažeidimų aukos, pranešimus“⁸⁰. Tačiau teisių, įtvirtintų Pakte, apsaugos mechanizmą aptarsime sekančiame baigiamojo darbo skyriuje, kur pabandysime išsiaiškinti, koks yra Žmogaus teisių komiteto vaidmuo užtikrinant tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teises bei kokie šių teisių gynimo ypatumai Komiteto nagrinėjamose bylose.

3.2. Žmogaus teisių komiteto vaidmuo užtikrinant tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teises

Jungtinių Tautų Organizacija buvo suformulavusi nuostatą, kad mažumoms priklausančių asmenų apsauga yra paremta lygybės prieš įstatymą ir nediskriminavimo principais.⁸¹ Ši nuostata taip pat nustatyta ir Pakto 26 straipsnyje, įtvirtinančiam visų žmonių lygybę prieš įstatymą ir teisės turėjimą į vienodą, be jokios diskriminacijos įstatymo apsaugą. Kalbant apie tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių apsaugą būtina apžvelgti Žmogaus teisių komiteto veiklą, kuris yra speciali institucija, užtikrinanti Pakto įtvirtintų teisių įgyvendinimą.

Komitetas yra autonomiškas, tačiau autonomiškumas yra tik santykinis, kadangi tai nėra visiškai nuo JT nepriklausoma institucija, nes finansuojama iš JT biudžeto. Pakto 28 straipsnis numato, jog komitetą turi sudaryti 18 narių, kurie dirba savo vardu ir yra nepriklausomi. Komitetas yra nuolat veikianti institucija, kurios darbas vyksta sesijomis. Komiteto juridinė prigimtis yra hibridiška, kadangi jis atlieka ir teismines, ir pusiau teismines, ir administracines, ir tyrimo, ir taikinimo, ir priežiūros funkcijas arba turi tų funkcijų elementų. O juridinė Komiteto prigimtis priklauso nuo to, kokią konkrečią funkciją jis tuo metu atlieka. Komitetas nėra teisminė institucija dėl to, kad jo sprendimai nėra privalomi, o pagrindinė jo funkcija yra valstybių pranešimų nagrinėjimas, kurią jis atlieka remiantis Pakto 40 straipsniu. Šio straipsnio 4 dalis nustato, kad „Komitetas nagrinėja valstybių, šio Pakto šalių, pateiktas ataskaitas, taip pat Komitetas, valstybėms, šio Pakto narėms, perduoda savo ataskaitas ir tokias bendro pobūdžio pastabas, kokios, jo manymu, yra tikslingos“⁸². Apskritai Pakto 40 straipsnio reikšmė yra ta, kad jis tapo pagrindiniu ramsčiu stebint kaip įgyvendinamos žmogaus teises, o šios procedūros svarbumą pabrėžia tai, kad tai yra vienintelė privaloma procedūra pagal Paktą. Be to šis

⁸⁰ JT Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto fakultatyvinis protokolas// http://www.hrmi.lt/downloads/structure//TARPTAUTINIS_PILIETINIU_IR_POLITINIU_TEISIU_PAKTAS.pdf; prisijungimo laikas: 2006-10-21

⁸¹ Girasoli N. *Compromise and minority rights*. Budapest: Akademiai Kiado, 1996, p. 43

⁸² JT Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas//Valstybės žinios. 2002. Nr. 77-3288

straipsnis dar kartą patvirtina, kad žmogaus teisės tai nėra tik valstybės teisės ar valstybės kompetencijos dalykas. Pagal Pakto 40 straipsnio 1 dalį „valstybės, šio Pakto šalys, įsipareigoja pateikti ataskaitas apie priemones, kurių jos ėmėsi šiame Pakte pripažintoms teisėms įgyvendinti, ir apie pažangą, padarytą naudojantis šiomis teisėmis“⁸³. Tuo tarpu Komitetas, įgijęs teisę nagrinėti valstybių pateiktas ataskaitas, stengiasi nurodyti, kokie yra žmogaus teisių užtikrinimo trūkumai valstybėje, bei pateikti pasiūlymus valstybei, kaip gerinti situaciją žmogaus teisių srityje.

Pakto 41 straipsnis numato dar vieną pranešimų procedūrą pagal kurią „kiekviena valstybė, šio Pakto šalis, gali pareikšti pripažįstanti Komiteto kompetenciją gauti ir nagrinėti pranešimus, kad, kaip teigia kuri nors valstybė, šio Pakto šalis, nevykdo savo įsipareigojimų pagal šį Paktą“⁸⁴. Ši procedūra yra neprivaloma ir fakultatyvinė, besiremianti valstybių pranešimais apie kitų valstybių nesilaikymo atvejus, tačiau ji gali kilti tik tada kai abi valstybės yra sutikusios pripažinti Komiteto kompetenciją nagrinėti tokius pareiškimus.

Dar vieną papildomą procedūrą numato Pakto 42 straipsnis pagal kurią „jeigu koks nors klausimas, perduotas Komitetui pagal 41 straipsnį, neišsprendžiamas taip, kad suinteresuotos valstybės, šio Pakto šalys, būtų patenkintos, Komitetas gali, iš anksto gavęs suinteresuotų valstybių, šio Pakto šalių, sutikimą, paskirti laikinąją taikinimo komisiją, kuri geranoriškai padeda suinteresuotoms valstybėms, laikantis šio Pakto priimti draugišką sprendimą“⁸⁵. Taigi ši procedūra numato, jog nepavykus rasti sprendimo, Komitetas gali sudaryti ad hoc taikinimo komisiją (tam tikram atvejui), nors jai sudaryti iš anksto reikalingas suinteresuotų valstybių sutikimas.

Apibendrinant galima teigti, kad valstybių pranešimų sistema nėra labai efektyvi, kadangi valstybės nėra suinteresuotos pateikti pranešimus apie kitų valstybių atliktus pažeidimus. Be to valstybės, kurios potencialiai gali būti tokių pranešimų objektu, neturi jokio suinteresuotumo pripažinti Žmogaus teisių komiteto kompetencijos. O praktikoje ši sistema nelabai pasitvirtina, nes numatyta procedūra turi tik fakultatyvinį pobūdį.

Monitoringo sistema šiek tiek pasikeitė 1976 m. kovo 23 d., įsigaliojus Pakto papildomam protokolui, kuris numatė kvaziteisminį mechanizmą. Tai Komitetui suteikė teisę nagrinėti asmenų skundus ir nagrinėjant juos pareikšti savo sprendimus.⁸⁶ Pažymėtina tai, jog šie Komiteto sprendimai yra rekomendacinio pobūdžio, o ne teisminiai. Pati skundų teikimo sistema nėra sudėtinga. Protokolo 2 straipsnis nustato, kad „asmuo, kuris teigia esąs kokių nors Pakte išdėstytų teisių pažeidimo auka ir kuris išbandė ir panaudojo visas turimas vidaus teisinės gynybos

⁸³ JT Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas//Valstybės žinios. 2002. Nr. 77-3288

⁸⁴ Ten pat

⁸⁵ Ten pat

⁸⁶ Jennifer Jackson Preece. National minorities rights enforcement in Europe: a difficult balancing act// http://www.gmu.edu/academic/ijps/vol3_2/Preece.htm; prisijungimo laikas: 2006-09-23

priemonės, gali kreiptis į Komitetą su rašytiniu pranešimu, kad Komitetas jį išnagrinėtų⁸⁷. Akivaizdu, kad pagal protokolą Komitetui pranešimus gali teikti tik fiziniai asmenys. Tuo tarpu grupės ir organizacijos negali dalyvauti kaip kolektyviniai subjektai, nors mažumoms priklausantys asmenys, remiantis jų individualių ir kolektyvinių teisių pažeidimais, gali.⁸⁸ Pažymėtina tai, kad asmuo pateikęs pranešimą, turi priklausyti Protokolo ratifikavusios valstybės jurisdikcijai, neatsižvelgiant į tai ar jis yra tos valstybės pilietis su sąlyga, kad pažeidimo padarymo metu jis priklausė tos valstybės jurisdikcijai, be to pagal Protokolą asmens pranešimo objektu gali būti tik Pakte išdėstytos teisės. Tačiau pati pranešimų priėmimo sistema yra daug liberalesnė nei Europos žmogaus teisių teisme, kadangi beveik pusė pareiškimų yra priimami. Be to Protokolas nenumato jokie konkretaus termino pranešimo pateikimui, nors pateikiant pranešimą po ilgo laiko, kartais tai trukdo efektyviai išnagrinėti pranešimą.

Apskritai Komitetas turi skatinti tokius pareiškėjų veiksmus ir tokius valstybių veiksmus, kad visas pranešimo nagrinėjimo procesas baigtųsi pareiškėjo pareiškimo atsiėmimu, tačiau jeigu to pasiekti nepavyksta ir pereinama prie pareiškimo svarstymo, tuomet procesas turi baigtis konstatavimu. Pareiškimo svarstymo procedūra baigiasi Komiteto išvadomis, kuriose nustatoma, ar valstybė pažeidė Pakto nuostatas, tačiau šios išvados nėra teisiškai privalomos, be to Protokolas nenumato šių Komiteto išvadų priežiūros įgyvendinimo mechanizmo. Tačiau praktikoje pastebima, kad Komitetas stengiasi išvadas padaryti bent pusiau teisinio pobūdžio, stengdamasis suformuluoti jas kuo konkretesnes ir pateikti valstybėms, kad jos imtųsi konkrečių priemonių, o visa tai rodo Komiteto siekį išvadas padaryti bent pusiau privalomomis. Taip pat praktika rodo, kad valstybės, kurios yra ratifikavusios šį Protokolą dažniausiai stengiasi atsižvelgti į Komiteto pateikiamas išvadas.

Apibendrinant galima teigti, jog Komiteto įgyvendinami kvaziteisminiai sprendimai ir jų atsiradimas yra svarbūs pastebimai prisidedant prie tarptautinių žmogaus teisių standartų aiškinimo ir tarptautinės jurisprudencijos žmogaus teisių ribose vystymosi.⁸⁹

Žmogaus teisių komitetas yra išnagrinėjęs nemažai bylų dėl tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių pažeidimų, todėl sekančiame baigiamojo darbo skyriuje aptarsime Žmogaus teisių komiteto praktiką nagrinėjant tautinėms mažumoms priklausančių asmenų skundus.

⁸⁷ JT Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto fakultatyvinis protokolas// http://www.hrmi.lt/downloads/structure//TARPTAUTINIS_PILIETINIU_IR_POLITINIU_TEISIU_PAKTAS.pdf; prisijungimo laikas: 2006-10-21

⁸⁸ Girasoli N. *Compromise and minority rights*. Budapest: Akademiai Kiado, 1996, p. 46

⁸⁹ Ten pat, p. 45

3.3. Žmogaus teisių komiteto praktika nagrinėjant tautinėms mažumoms priklausančių asmenų skundus

Žmogaus teisių komitetas išnagrinėjo ne vieną bylą susijusią su tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių pažeidimais, kai buvo pažeidžiama tiek nediskriminavimo principas, tiek ir asmenų, priklausančių tautinėms mažumoms, identiteto teisė.⁹⁰ Prieš pradėdant nagrinėti šias bylas reikia pažymėti tai, jog daugelis šių bylų buvo sprendžiamos remiantis tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisėmis, įtvirtintomis Pakto 27 straipsnyje.

Pirmoji svarbi Komiteto nagrinėta byla susijusi su tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių pažeidimu buvo 1977 metais nagrinėta byla Sandra Lovelace prieš Kanadą. Pareiškėja pagal savo tautybę būdama indėnė iškėlė už kitos tautybės asmens, tačiau pagal galiojantį Indėnų teisės aktą, po santuokos ji turėjo prarasti savo ypatingą indėnės statusą, tačiau tai buvo diskriminacija, kadangi pagal tą patį aktą indėnams vyrams vedusiems kitos tautybės moteris ši nuostata nebuvo taikoma. Taigi pareiškėja pagal Kanados nacionalinius įstatymus, iškėdama už kitos nei jos tautybės asmens prarado savo tautinį statusą bei galimybę būti su savo tautine bendruomene.⁹¹ Nors po skyrybų ji norėjo susigrąžinti indėnės tautybę, tačiau susidūrė su tėvynainių prieštaravimu, todėl ji kreipėsi į Žmogaus teisių komitetą su skundu, pareikšdama, jog Kanados valstybė garantavo pataisyti Indėnų aktą, kad jis būtų suderintas su tarptautiniais įsipareigojimais. Žmogaus teisių komitetas nagrinėdamas šią bylą pagrindė savo sprendimą ir susiejo jį su pakto 27 straipsnio išaiškinimu, kadangi, asmuo priklausantis tam tikrai mažumos grupei šioje situacijoje reikalavo būti apsaugotas, kad galėtų išsaugoti savo etninį identitetą. Savo nuomonę, pareikštą 1981 m. liepos 30 d., Komitetas išdėstė taip: „asmuo, kuris gimė ir užaugo ne savo tautybės valstybėje, kuris palaiko ryšius su savo bendruomene ir nori toliau išlaikyti šiuos ryšius, turi būti paprastai priskiriamas tai mažumai kurią numato Paktas“.⁹² Komitetas padarė išvadą, kad uždraudimas asmeniui grįžti į savo bendruomenę šiuo atveju yra nepateisinamas ir tai pažeidė pareiškėjos teises įtvirtintas Pakto 27 straipsnyje, kadangi pareiškėja visiems laikams prarado teisę būti bendruomenės nare.⁹³ Po šio Komiteto priimto sprendimo Kanados valstybė Indėnų akte padarė pakeitimus ir diskriminavimo nuostata buvo pašalinta.⁹⁴

⁹⁰ Jennifer Jackson Preece. National minorities rights enforcement in Europe: a difficult balancing act// http://www.gmu.edu/academic/ijps/vol3_2/Preece.htm; prisijungimo laikas: 2006-09-23

⁹¹ Gudmundur Alfredsson and Erika Ferrer. Guide. Minority Rights: A Guide to United Nations// <http://www.minorityrights.org/admin/Download/Pdf/UNGuide2004.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-10-29

⁹² Girasoli N. Compromise and minority rights. Budapest: Akademiai Kiado, 1996, p. 47

⁹³ Sarah Joseph, Jenny Schultz and Melissa Castan. The international covenant on civil and political rights. New York, 2004, p. 758

⁹⁴ Gudmundur Alfredsson and Erika Ferrer. Guide. Minority Rights: A Guide to United Nations// <http://www.minorityrights.org/admin/Download/Pdf/UNGuide2004.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-10-29

Kita Žmogaus teisių komiteto nagrinėta byla - Chief Ominayak and the Lubicon Lake Band prieš Kanadą, taip pat buvo susijusi su Kanados indėnais. Skundžiamasi buvo dėl to, jog Kanados valstybinės institucijos, teisiniu dokumentu pripažinusios Lubikono ežero bendruomenės teisę tęsti savo tradicinį gyvenimą, nevykdė išpareigojimo ir nusavino jų žemę, nadojo ją komerciniams tyrinėjimams kol ją suniokojo.⁹⁵ Taigi skundas buvo pateiktas dėl tokių tradicinių teisių, kaip žvejyba ir medžioklė, pagarbos. Pareiškėjas, vienos bendruomenės vadovas Ominayak, dėl per didelio žemės nusavinimo ir aplinkos blogėjimo, skundėsi, kad jo bendruomenės narių teisės yra pažeidžiamos pagal Pakto 1 ir 27 straipsnio nuostatas. Komitetas padarė išvadą, kad pareiškėjas, kaip asmuo negali teigti esantis Pakto 1 straipsnio pažeidimo auka, kadangi šios teisės subjektu gali būti tik asmenų grupė ir tik jie gali skųsti šios teisės pažeidimą. Tačiau Komitetas nusprendė, kad ši byla yra priimtina ir nagrinėtina remiantis Pakto 27 straipsniu, nagrinėjant žmogaus teisės pažeidimą - kartu su kitais savo bendruomenės nariais užsiimti ekonomine bei socialine veikla, kuri yra bendruomenės, kuriai jie priklauso, kultūros dalis.⁹⁶ Komitetas taip pat pareiškė, kad kilo grėsmė šios bendruomenės kultūrinėms teisėms, o šių asmenų teisės įtvirtintos Pakto 27 straipsnyje buvo pažeistos valstybei vykdant žemės nusavinimą bei aplinkos teršimą. Taigi 1990 m. kovo 26 d. Komitetas išnagrinėjęs ieškinį ir šiuo atveju nustatė, jog tai buvo Pakto 27 straipsnio pažeidimas. Jis pripažino, kad teisės saugomos Pakto 27 straipsnyje, apima ir asmens teisę, drauge su kitais užsiimti ekonomine ar socialine veikla, kuri yra jų bendruomenės, kuriai jie priklauso, kultūros dalis.⁹⁷

1985 metais išnagrinėtoje byloje Ivan Kitok prieš Švediją, Komitetas išaiškino Pakto 27 straipsnio taikymo apimtį. Pareiškėjas Ivan Kitok priklausė vietinių Švedijos gyventojų Sami bendruomenei, kurios gyvenimo būdas buvo auginti šiaurės elnius. Jis skundė Švedijos valstybinių institucijų veiksmus, kuriais, siekiant apsaugoti aplinką ir apriboti Sami bendruomenę, buvo nustatyta, jog jei Sami bendruomenės narys praranda narystę Sami kaime, jis atitinkamai praranda ir elnių auginimo teisę. Pareiškėjas dėl vykdomos ekonominės veiklos už kaimo ribų, praradęs narystę, skundė savo teisės į tautos apsisprendimo laisvę pažeidimą bei Pakto 27 straipsnyje įtvirtintos teisės, vartoti savo kultūrą drauge su kitais savo bendruomenės nariais, pažeidimą. Kaip ir Chief Ominayak and the Lubicon Lake Band prieš Kanadą byloje, Komitetas nustatė, kad Ivan Kitok negali skųstis dėl tautos apsisprendimo teisės, įtvirtintos Pakto 1 straipsnyje, nes dėl šios teisės pažeidimo gali skųstis tik asmenų grupė. Tuo tarpu Komitetas pripažino Pakto 27 straipsnio pritaikymą bylai, tačiau dėl Švedijos valdžios institucijų mažumų

⁹⁵ ŽTK sprendimas byloje Chief Ominayak and the Lubicon Lake Band v. Canada// <http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/0/c316bb134879a76fc125696f0053d379?OpenDocument>; prisijungimo laikas: 2006-10-21

⁹⁶ Ten pat

⁹⁷ Girasoli N. Compromise and minority rights. Budapest: Akademiai Kiado, 1996, p. 47

teisių apribojimo pagrįstumo, nusprendė jog čia nebuvo jokio 27 straipsnio pažeidimo, todėl ši byla yra priešingybė Sandra Lovelace prieš Kanadą bylai. Komitetas pareiškė, kad šiame kontekste, teisė naudotis savo kultūra bendruomenėje kartu su kitais savo bendruomenės nariais negali būti apibrėžiama abstrakčiai, bet turi būti vetinama atsižvelgiant pagal tam tikrą situaciją.⁹⁸ Ši byla buvo svarbi mažumų teisėms, kadangi šioje byloje Komitetas išaiškino Pakto 27 straipsnio taikymo apimtį, kad esant tokiai padėčiai, kai tradicinė ekonominė veikla ir gyvenimo būdas – šioje byloje elnių auginimas – gali patekti į šio straipsnio apsaugos sritį, esant tokiai situacijai, kai bendruomenės kultūra ir gyvenimo būdas yra tampriai susiję ir kai tai yra tos bendruomenės kultūrinių tradicijų esminiai elementai.⁹⁹

Tuo tarpu kita 1986 metais Žmogaus teisių komiteto nagrinėta byla – Mikmaq Tribal Society prieš Kanadą – buvo susijusi su vietiniais gyventojais (čiabuviais). Pareiškėjai šioje byloje skundė Kanados valstybinių institucijų veiksmus, dėl to, kad jos nepakvietė jų atstovų į konstitucinę konferenciją, kurioje turėjo būti svarstomi bei sprendžiami vietiniai reikalai. Šiuo atveju pareiškėjai nurodė, jog buvo pažeista jų teisė aktyviai dalyvauti valstybės valdyme, kuri įtvirtinta Pakto 25 straipsnyje. Jie aiškino, jog ši teisė turi būti užtikrinama kiekvienam piliečiui be jokios diskriminacijos. Tačiau Komitetas pateikdamas savo išvadą šioje byloje pareiškė, kad šiuo atveju nėra jokio 25 straipsnio nuostatos pažeidimo, kadangi nepakvietimas dalyvauti ar prisistatyti konferencijoje nebuvo per nelyg didelis vietinių gyventojų teisių savaržymas ar apribojimas.¹⁰⁰ Be to Komiteto nuomone, bendruomenės dalyvavimas ar prisistatymas konferencijoje nebuvo kaip nors specialiai apribotas ar suvaržytas.¹⁰¹

1989 metais Komitetas nagrinėjo bylą - J. Ballantyne, E. Davidson ir G. McIntyre prieš Kanadą. Šioje byloje buvo sprendžiama anglų kalba kalbančių Kanados piliečių padėtis, kurie gyveno Kvebeko mieste, Kanados provincijoje, kurioje oficialia buvo pripažinta prancūzų kalba. Pareiškėjai save laikė kalbinei mažumai priklausančiais asmenimis, todėl skundė savo teisių įtvirtintų Pakto 27 straipsnyje pažeidimą, kai jiems buvo uždrausta naudoti bet kokią kalbą išskyrus oficialią tos provincijos kalbą naudojant ją oficialiuose skelbimuose. Tačiau Komitetas pareiškė, kad anglų kalba kalbantys Kanados valstybės piliečiai negali būti laikomi kalbinėms

⁹⁸ ŽTK sprendimas byloje Ivan Kitok v. Sweden// <http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/0/d9332db8dfce2f63c1256ab50052d2ff?OpenDocument>; prisijungimo laikas: 2006-10-21

⁹⁹ Gudmundur Alfredsson and Erika Ferrer. Guide. Minority Rights: A Guide to United Nations// <http://www.minorityrights.org/admin/Download/Pdf/UNGuide2004.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-10-29

¹⁰⁰ Ten pat

¹⁰¹ ŽTK sprendimas byloje Mikmaq Tribal Society v. Canada// <http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/0/6dc358635454e5fac12569de00492e1b?OpenDocument>; prisijungimo laikas: 2006-10-21

mažumoms priklausančiais asmenimis.¹⁰² Taigi šioje byloje Komitetas pareiškėjų nelaikė asmenimis, priklausančiais kalbinei mažumai, kadangi gyvenimas tam tikroje valstybėje, pagal 27 straipsnį, įtvirtina valstybę kaip visumą, o tai reiškia, kad šiuo atveju federalinė valstybė apima visas savo federacijos dalis. Be to, Komiteto nuomone, mažuma nurodyta 27 straipsnyje yra mažuma tam tikros valstybės viduje, o ne tos valstybės tam tikroje teritorijoje, kadangi mažuma gali sudaryti daugumą tam tikroje provincijoje, bet vis dar būti mažuma toje valstybėje ir turėti privilegijuotas teises pagal 27 straipsnį. Tačiau G. Alfredson manymu, ši išsakyta Komiteto nuomonė buvo kritikuojama ir neįpareigojo vadovautis ja nagrinėjant panašias bylas, tai reiškia, kad ateityje sprendžiant kalbinių mažumų teisių pažeidimus buvo galima keisti Komiteto suformuluotą precedentą.¹⁰³

1995 metais I. Lansman prieš Suomiją byloje, pareiškėjas skundėsi dėl Samių bendruomenės pablogėjusių gyvenimo sąlygų, kadangi Suomijos centrinės miškų valdyba išleido nutarimą, pagal kurį buvo vykdomi statybų ir kelių rekonstrukcijos darbai 3000 ha ganyklų teritorijose, priklausančiose bendruomenės komitetui.¹⁰⁴ Komiteto nuomone, priemonės, kurios turėjo tik dalinę įtaką asmenų, priklausančių mažumai, gyvenimo būdai, nebūtinai bus pripažinta 27 straipsnio pažeidimu. Komitetas konstatavo, kad vykdomų statybų mastas negali ženkliai įtakoti vietinės bendruomenės gyvenimo būdo ir jų išlikimo, tačiau, jei veikla išsiplės, tai gali pažeisti Samių mažumos teises pagal 27 straipsnį. Tuo remdamasis Komitetas nustatė, jog 27 straipsnio pažeidimo šiuo atveju nebuvo.¹⁰⁵

Apirana Mahuika *et al.* prieš Naująją Zelandiją byloje, kurią Komitetas nagrinėjo 1993 metais, buvo skundžiama naujai išleisto teisės akto apribota mažumos žvejybos teisė. Pareiškėjai priklausė Maori vietinių gyventojų bendruomenei. Komitetas pareiškė, kad šiuo konkrečiu atveju pareiškėjai susidūrė su tokia padėtimi, jog kultūriškai svarbi mažumoms priklausančių asmenų ekonominė veikla priklausė nuo tų asmenų galimybės dalyvauti sprendimų priėmimo procese. Tačiau Komitetas nustatė, kad valstybė pagal išipareigojimą buvo nustačiusi sudėtingą konsultacijų procesą tam, kad garantuotų plačią Maori bendruomenės apsaugą dėl plataus teritorijos apgyvendinimo bei žvejybos veiklos reguliavimo.¹⁰⁶ Komitetas pažymėjo, kad Naujosios Zelandijos valdžios institucijos buvo išipareigojusios išplėsti konsultacijų procesą,

¹⁰² ŽTK sprendimas byloje J. Ballantyne and E. Davidson and G. McIntyre v. Canada// [http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/CCPR.C.47.D.359.1989.En?Opendocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/CCPR.C.47.D.359.1989.En?Opendocument); prisijungimo laikas: 2006-10-21

¹⁰³ Gudmundur Alfredsson and Erika Ferrer. Guide. Minority Rights: A Guide to United Nations// <http://www.minorityrights.org/admin/Download/Pdf/UNGuide2004.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-10-29

¹⁰⁴ Sarah Joseph, Jenny Schultz and Melissa Castan. The international covenant on civil and political rights. New York, 2004, p. 776

¹⁰⁵ Ten pat, p. 777

¹⁰⁶ ŽTK sprendimas byloje Apirana Mahuika *et al.* v. New Zealand// <http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/0/ae41739262a9ca2dc12569ad00329e41?OpenDocument>; prisijungimo laikas: 2006-10-21

todėl su Maori bendruomene bei Maori nacionalinėmis organizacijomis buvo konsultuojamasi, o jų pateikti pasiūlymai įtakojo pasirašomus susitarimus, be to susitarimai buvo priimti tik po Maori pateikto pranešimo, kad susitarime būtų įtvirtinta Maori bendruomenei skiriama parama.¹⁰⁷ Taigi Komitetas pateikė savo išaiškinimą, kad liberalios konsultacijos, atkreipiant dėmesį į Maori bendruomenės žvejybos veiklos paramą, reiškė, kad įstatymų leidyba buvo suderinta su Pakto 27 straipsnio nuostatomis, nepaisant pareiškėjų skundo, kad jie ir daugumos grupės su išleistu teisės aktu nesutinka.

Akivaizdu, jog Žmogaus teisių komitetas bylas, susijusias su tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių pažeidimais, nagrinėjo daugiausiai remdamasis Pakto 27 straipsniu, kadangi daugiausiai pareiškėjų skundėsi būtent dėl šio straipsnio nuostatų pažeidimų. Išnagrinėję Žmogaus teisių komiteto nagrinėtas bylas, susijusias su tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių pažeidimais, matome, jog Komitetas daugiau pasisakė, jog mažumoms priklausančių asmenų teisės nebuvo pažeistos, nes tik Sandra Lovelace prieš Kanadą ir Chief Ominayak and the Lubicon Lake Band prieš Kanadą bylose buvo nustatyti Pakto 27 straipsnio nuostatų pažeidimai, tuo tarpu kitose Komiteto nagrinėtose bylose šie pažeidimai nebuvo nustatyti.

¹⁰⁷ Gudmundur Alfredsson and Erika Ferrer. Guide. Minority Rights: A Guide to United Nations// <http://www.minorityrights.org/admin/Download/Pdf/UNGuide2004.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-10-29

4. TAUTINĖMS MAŽUMOMS PRIKLAUSANČIŲ ASMENŲ TEISIŲ APSAUGA PAGAL EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ IR PAGRINDINIŲ LAISVIŲ APSAUGOS KONVENCIJĄ

Kaip jau buvome minėję, Europos Tarybos Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija yra ypatingas tarptautinis dokumentas tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims tuo, kad jis pirmą kartą paminėjo tautinių mažumų terminą. Taigi šis dokumentas labai prisidėjo sprendžiant tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių problemas bei gerinant šių asmenų teisių apsaugą. Todėl šiame baigiamojo darbo skyriuje mes aptarsime kokias bendras teises įtvirtina Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, kuriomis galėtų naudotis ir tautinėms mažumoms priklausantys asmenys, kokį Konvencija numato šių teisių apsaugos mechanizmą bei kaip šios teisės yra įgyvendinamos praktikoje, sprendžiant bylas, susijusias su tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių pažeidimas, Europos žmogaus teisių teisme.

4.1. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatos, suteikiančios apsaugą tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims

1950 m. lapkričio 4 d. pasirašyta Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija įsigaliojo 1953 m. rugsėjo 3 d., kai ją ratifikavo 10 valstybių, remiantis Konvencijos 66 straipsniu.¹⁰⁸ Nors šioje Konvencijoje nėra įtvirtinta jokių specialių teisių, skirtų tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims, tačiau ji neabejotinai yra svarbi tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių apsaugai, kadangi šie asmenys tiek individualiai, tiek kolektyviai gali reikalauti joje įtvirtintų visuotinių žmogaus teisių ir laisvių.

Pirmiausia reikėtų pažymėti, jog Konvencija kaip ir Paktas numato tautinių mažumų sampatą, kuri įtvirtinta Konvencijos 14 straipsnyje, skelbiančiame, jog „naudojimasis šioje Konvencijoje pripažintomis teisėmis ir laisvėmis yra užtikrinamas be jokios diskriminacijos dėl asmens lyties, rasės, odos spalvos, kalbos, religijos, politinių ar kitokių pažiūrų, nacionalinės ar socialinės kilmės, priklausymo tautinei mažumai, nuosavybės, gimimo ar kitokio statuso“¹⁰⁹.

Taigi akivaizdu, jog Konvencija pateikia tautinių mažumų terminą, tačiau ši tautinių mažumų koncepcija nėra visiškai aiški. Šis tautinių mažumų Konvencijos pateiktas terminas yra dviprasmiškas ir neaiškus dėl to, kad jis nėra paremtas jokiais patikslinimais, kurie suteiktų tam

¹⁰⁸ Jočienė D. Europos žmogaus teisių konvencijos taikymas užsienio valstybių ir Lietuvos respublikos teisėje. Vilnius, 2001, p. 19

¹⁰⁹ ET Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija// Valstybės žinios. 2000, Nr. 96-3016

tikrą identiškumą su nuoroda į istorinį pamatą.¹¹⁰ Tautinių mažumų sampratos, įtvirtintos Konvencijoje, išaiškinimą 1961 metais pateikė Ministrų Komitetas savo Rekomendacijoje 285. Šioje rekomendacijoje buvo nustatyta, jog „asmenims, priklausantiems tautinėms mažumoms, negali būti atimtos teisės drauge su kitais savo grupės nariais, kiek tai įmanoma suderinti su viešąja tvarka, turėti savo kultūrą, vartoti savo kalbą, atidaryti savo mokymo įstaigas ir savo pasirinkimu mokytis savo mažumos kalba bei išpažinti ir praktikuoti savo religiją“¹¹¹.

Konvencija 14 straipsnyje numatė ne tik tautinių mažumų terminą, bet ir nustatė nediskriminacijos principą, kadangi tvirtina, jog Konvencijoje įtvirtintos teisės ir laisvės yra užtikrinamos be jokios diskriminacijos įvairiais pagrindais, tame tarpe ir priklausymo tautinei mažumai. Reikia pažymėti, jog Konvencija nenumato bendros pareigos vengti diskriminacijos, o priešingai, 14 straipsnio teikiama apsauga tik papildo kitas pagrindines Konvencijoje įtvirtintas teises, taigi, 14 straipsnyje garantuojama teisė nėra autonomiška.¹¹²

Būtina paminėti tai, jog 2000 m. lapkričio 4 d. pateiktas pasirašyti Konvencijos 12 protokolą dėl diskriminacijos uždraudimo, užtikrina naudojimąsi ne tik Konvencijoje, bet ir bet kuriame įstatyme įtvirtintomis teisėmis be jokios diskriminacijos ir numato tuos pačius nediskriminavimo pagrindus kaip ir Konvencijos 14 straipsnis. Taigi šiuo požiūriu jis yra daug platesnis, negu Konvencijos 14 straipsnis, kadangi pastarasis yra ribotas, nes draudžia diskriminaciją tik užtikrinant Konvencijoje garantuojamas teises, tuo tarpu protokolą panaikina šį apribojimą ir garantuoja, kad jokia viešoji valdžia negali nieko diskriminuoti nė vienu pagrindu.¹¹³ Ir nors šis protokolą nėra tiesiogiai skirtas tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių apsaugai, tačiau manoma, jog jis tikrai užtikrins didesnę šių asmenų teisių apsaugą.

Kaip ir Paktas, Konvencija nustato asmenų kalbines teises. Skirtumas tas, jog Paktas įtvirtina specialią mažumų kalbinę teisę, tuo tarpu Konvencijoje yra įtvirtinta bendra kalbinė teisė, kuria gali naudotis ir asmenys priklausantys tautinei mažumai. Teisė vartoti mažumos kalbą teismo procese numatyta net dviejuose Konvencijos straipsniuose. Konvencijos 5 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad „kiekvienam suimtajam turi būti nedelsiant jam suprantama kalba pranešama, dėl ko jis suimamas ir kuo kaltinamas“¹¹⁴.

Tai labai svarbi nuostata užtikrinanti tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims teisę žinoti kuo jie kaltinami ir dėl ko jie suimami. Be je, tokią pačią nuostatą įtvirtina ir Paktas 14 straipsnio 3 dalies a punkte.

¹¹⁰ Girasoli N. National minorities: who are they? Budapest: Akademiai Kiado, 1995, p. 70

¹¹¹ Ten pat, p. 71

¹¹² Donna Gominen. Trumpas Europos žmogaus teisių konvencijos vadovas. Vilnius, 1995, p. 83

¹¹³ Abramavičiūtė I., Beinoravičius D., Birmontienė T. ir kiti. Tautinių mažumų teisės. Vilnius, 2005 m., p. 59

¹¹⁴ ET Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija// Valstybės žinios. 2000, Nr. 96-3016

Tačiau Konvencija, neapsiriboja tik viena nuostata dėl teisės žinoti dėl ko šie asmenys kaltinami, kadangi Konvencijos 6 straipsnio 3 dalies a punktas numato, jog tokiam asmeniui turi būti „skubiai ir nuodugnai pranešta tokia kalba, kurią jis supranta, apie pareiškiamo jam kaltinimo pagrindą ir motyvus“¹¹⁵.

Ši nuostata papildo nuostatą dėl kaltinimo ir numato asmens teisę žinoti ne tik kuo jis kaltinamas, bet ir to kaltinimo pagrindą bei motyvus.

Asmenų teisė steigti ir išlaikyti savo asociacijas, kuri apima ir tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisę dėl asociacijų steigimo, nustatyta Konvencijos 11 straipsnyje, kuris teigia, jog „kiekvienas turi teisę laisvai rengti taikius susirinkimus, jungtis į asociacijas kartu su kitais, taip pat teisę steigti ir stoti į profesines sąjungas savo interesams ginti, o naudojimuisi šia teise negali būti taikomi jokie apribojimai, išskyrus tuos atvejus, kuriuos numato įstatymas ir kurie yra būtini demokratinėje visuomenėje valstybės ar visuomenės saugumo interesams, siekiant užkirsti kelią teisės pažeidimams ar nusikaltimams, gyventojų sveikatai ir dorovei ar kitų asmenų teisėms bei laisvėms apsaugoti“¹¹⁶.

Taigi Konvencija, kaip ir Pakto 21 bei 22 straipsniai, įtvirtina bendrą teisę jungtis į asociacijas, kuria gali naudotis ir tautinėms mažumoms priklausantys asmenys. Pažymėtina tai, jog tiek Paktas tiek ir Konvencija numato tą patį šios teisės apribojimą – tai yra tik numatyta įstatymo ir būtina demokratinėje visuomenėje valstybės ar visuomenės saugumo interesams apsaugoti. Be je, valstybės yra įpareigosotos nesikišti į 11 straipsnyje numatytų teisių realizavimą.¹¹⁷

Konvencijos 10 straipsnis nustato informacijos laisvę ir teigia, kad „kiekvienas turi teisę laisvai reikšti savo mintis ir įsitikinimus. Tai teisė laisvai laikytis savo nuomonės, gauti bei skleisti informaciją ir idėjas, valdžios pareigūnų netrukdomam ir nepaisant valstybės sienų“¹¹⁸.

Teisė laisvai reikšti savo mintis ir įsitikinimus – tai ne tik vienas iš demokratijos pagrindų, bet ir prielaida kitų Konvencijos numatytų teisių ir laisvių realizavimui.¹¹⁹ Ši Konvencijos įtvirtinta informacijos laisvė apima ir saviraiškos bei žodžio laisvę, o taip pat teisę skleisti bei gauti informaciją mažumos kalba. Be je, ši svarbi nuostata deja nėra įtvirtinta Pakte, kadangi Paktas tokios nuostatos nėra įtvirtinęs.

Konvencija asmenims taip pat įtvirtina ir religijos laisvę, kuri yra numatyta Konvencijos 9 straipsnyje, skelbiančiame, kad „kiekvienas turi teisę į minties, sąžinės ir religijos laisvę; tai teisė laisvai keisti savo religiją ar tikėjimą, taip pat tiek vienam, tiek kartu su kitais, viešai ar privačiai, laisvai skelbti savo religiją ar tikėjimą, laikant pamaldas, atliekant apeigas,

¹¹⁵ ET Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija// Valstybės žinios. 2000, Nr. 96-3016

¹¹⁶ Ten pat

¹¹⁷ Donna Gominen. Trumpas Europos žmogaus teisių konvencijos vadovas. Vilnius, 1995, p. 69

¹¹⁸ ET Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija// Valstybės žinios. 2000, Nr. 96-3016

¹¹⁹ Donna Gominen. Trumpas Europos žmogaus teisių konvencijos vadovas. Vilnius, 1995, p. 53

praktikuojant tikėjimą ir mokant jo, o laisvė skelbti savo religiją ar tikėjimą gali būti tik tiek apribojama, kiek yra nustatęs įstatymas ir kiek būtina reikia demokratinėje visuomenėje visuomenės saugumui, viešajai tvarkai, sveikatai ir moralei ar kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti¹²⁰.

Taigi ši Konvencijoje įtvirtinta nuostata užtikrina tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims teisę laisvai išpažinti savo religiją, laikant pamaldas, atliekant apeigas, praktikuojant tikėjimą ir mokant jo. Be to nustatyta, jog ši teisė negali būti niekaip kitaip apribojama kaip tik įstatymo ir kiek tai būtina visuomenės saugumui, viešajai tvarkai, sveikatai ir moralei bei kitų asmenų teisės ir laisvėms apsaugoti. Pažymėtina tai, kad iš visų panašios struktūros straipsnių šis išsiskiria tuo, jog nenumato galimybės taikomą naudojimosi teise apribojimą pateisinti valstybės saugumo interesais.¹²¹ Šiame straipsnyje įtvirtinta bendra religijos laisvė, kuria naudojasi ir asmenys priklausantys tautinei mažumai, tuo tarpu Pakto 27 straipsnyje yra įtvirtinta speciali tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims teisė išpažinti ir prktikuoti savo religiją.

Asmenų, teisėtai esančių valstybės teritorijoje, judėjimo laisvę užtikrina ne pati Konvencija, o jos 4 protokolai, kurio 2 straipsnis nustato, kad „kiekvienas asmuo, teisėtai esantis valstybės teritorijoje, turi teisę joje laisvai judėti ir laisvę pasirinkti gyvenamąją vietą, taip pat turi teisę išvažiuoti iš bet kurios šalies, o šių teisių įgyvendinimui negali būti taikomi jokie apribojimai, išskyrus tuos, kuriuos nustato įstatymas ir kurių demokratinėje visuomenėje reikia valstybės ir visuomenės saugumui, viešajai tvarkai palaikyti, nusikalstamumui sustabdyti, žmonių sveikatai ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti“¹²².

Taigi ši Konvencijos papildomo protokolo nuostata įtvirtina asmenų, o tuo pačiu ir tautinėms mažumoms priklausančių asmenų judėjimo laisvę, užtikrinančią jų laisvą judėjimą valstybės teritorijoje, gyvenamosios vietos pasirinkimą ar išvykimą iš bet kurios šalies. Panašią nuostatą dėl judėjimo laisvės įtvirtina ir Pakto 12 straipsnis, nustatantis, jog kiekvienas asmuo, teisėtai esantis valstybės teritorijoje, turi teisę joje laisvai judėti, laisvai pasirinkti gyvenamąją vietą bei teisę išvykti iš bet kurios šalies, taip pat ir iš savosios.

Labai svarbią teisę į efektyvią apsaugą ir gynybą Konvencija numato 13 straipsnyje skelbiančiame, kad „kiekvienas, kurio teisės ir laisvės, pripažintos šioje Konvencijoje, buvo pažeistos, turi teisę pasinaudoti efektyvia teisine gynyba valstybiniuose organuose, nesvarbu, ar tai padarė einantys oficialias pareigas asmenys“¹²³.

Ši nuostata svarbi saugant tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių, įtvirtintų Konvencijoje, apsaugą.

¹²⁰ ET Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija// Valstybės žinios. 2000, Nr. 96-3016

¹²¹ Donna Gominen. Trumpas Europos žmogaus teisių konvencijos vadovas. Vilnius, 1995, p. 51

¹²² ET Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos protokolai Nr. 4

¹²³ ET Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija// Valstybės žinios. 2000, Nr. 96-3016

Kaip ir Paktas, Konvencija numato tam tikrus įtvirtintų teisių apribojimus. Ši nuostata yra įtvirtinta Konvencijos 15 straipsnyje, skelbiamčiame, jog „kilus karui ar susidarius nepaprastajai padėčiai, dėl kurių iškilo grėsmė tautos gyvavimui, kiekviena Aukštoji susitarianti šalis gali imtis priemonių, kuriomis nukrypstama nuo įsipareigojimų pagal šią Konvenciją tik tiek, kiek to reikalauja padėties kritiškumas, su sąlyga, kad tokios priemonės neprieštaruja kitiems jos įsipareigojimams pagal tarptautinę teisę“¹²⁴.

Ši Konvencijoje įtvirtinta nuostata labai panaši į Pakto 4 straipsnyje įtvirtintą nuostatą dėl įtvirtintų teisių apribojimo, nes tiek Paktas, tiek ir Konvencija, nustato, jog įtvirtintos teisės gali būti ribojamos tik esant nepaprastajai padėčiai ir imantis tik tokių priemonių, kuriomis nenukrypstama nuo mitėtų dokumentų įsipareigojimų ir neprieštaruja kitiems tarptautiniams įsipareigojimams pagal tarptautinę teisę.

Akivaizdu, jog Konvencija, nors ir netiesiogiai, tačiau įtvirtina nemažai teisių skirtų tautinėms mažumoms priklausančių asmenų apsaugai. Tačiau be minėtų teisių Konvencija, kaip ir Paktas, numato ir šių teisių įgyvendinimo mechanizmą, kuris įtvirtintas Konvencijos II skyriuje, nustatančiam, jog pagrindine teisių, įtvirtintų Konvencijoje, gynimo institucija yra pripažįstamas Europos žmogaus teisių teismas. Šis Teismas priima sprendimus dėl įvairių pažeidimų ir užtikrina, kad valstybės laikytųsi savo pagal Konvenciją prisiimtų įsipareigojimų, be to, teismas yra prieinamas individualiems asmenims, o jo jurisdikcija yra privaloma visoms Konvencijos šalims.¹²⁵ Tai labai svarbu saugant Konvencijos nuostatas, suteikiančias apsaugą tautinėms mažumoms priklausančiams asmenims, tačiau detaliau šių teisių apsaugos mechanizmą aptarsime sekančiame baigiamojo darbo skyriuje, kur pabandysime išsiaiškinti, koks yra Europos žmogaus teisių teismo vaidmuo, užtikrinant tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teises bei kokie šių teisių gynimo ypatumai teismo nagrinėjamose bylose.

4.2. Europos žmogaus teisių teismo vaidmuo užtikrinant tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teises

Konvencijos svarbą lemia ne tik plati teisių apimtis, bet ir Strasbūre įsteigtas kontrolės ir apsaugos mechanizmas – Europos žmogaus teisių teismas.¹²⁶ Šios Konvencijos nuostatų įgyvendinimo ir užtikrinimo institucijos tikslas nurodytas Konvencijos 19 straipsnyje, kuris skelbia, kad „siekiant užtikrinti, kad būtų laikomasi įsipareigojimų, kuriuos aukštosios Susitarinčios Šalys prisiėmė pagal šią Konvenciją ir jos protokolus, įsteigiamas Europos žmogaus teisių teismas, kuris veikia nuolatos“¹²⁷.

¹²⁴ ET Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija// Valstybės žinios. 2000, Nr. 96-3016

¹²⁵ Abramavičiūtė I., Beinoravičius D., Birmontienė T. ir kiti. Tautinių mažumų teisės. Vilnius, 2005 m., p. 55

¹²⁶ Ten pat

¹²⁷ ET Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija// Valstybės žinios. 2000, Nr. 96-3016

Taigi su šio Teismo įsteigimu buvo įkurta ir konvencijos įtvirtintų teisių apsaugos bei kontrolės sistema. Ši sistema funkcionuoja dviem lygmenimis:

- 1) pareiškimais, kai viena valstybė dalyvė skundžia kitą dėl jos nevykdomų pagal Konvenciją prisiimtų įsipareigojimų;
- 2) pareiškimais, iš bet kokio asmens, nevyriausybinės organizacijos ar asmenų grupės, kuriais skundžiamasi dėl Konvencijoje įtvirtintų teisių pažeidimų.¹²⁸

Pirmas punktas įtvirtintas Konvencijos 33 straipsnyje, kur nustatytas tarpvalstybinių bylų buvimas, jog „kiekviena Aukštoji Susitariančioji Šalis gali kreiptis į teismą dėl kiekvieno, jos manymu, kitos Aukštosios Susitariančios Šalies padaryto Konvencijos ir jos protokolų nuostatų pažeidimo“¹²⁹.

Tuo tarpu antras punktas yra įtvirtintas Konvencijos 34 straipsnyje, nustatančiam individualių peticijų buvimą, jog „kiekvienas fizinis asmuo, nevyriausybinė organizacija ar asmenų grupė, teigiantys, kad jie yra vienos iš Aukštųjų Susitariančių Šalių padaryto Konvencijoje ir jos protokoluose įtvirtintų teisių pažeidimo auka, Teismui gali pateikti individualią peticiją, o Aukštosios Susitariančios Šalys įsipareigoja niekaip netrukdyti veiksmingai pasinaudoti šia teise“¹³⁰.

Pati sistema veikia nacionaliniu lygiu, kiekvienai valstybei narei užtikrinant galimybę kiekvienam jų jurisdikcijoje esančiam asmeniui naudotis teisėmis, įtvirtintomis Konvencijoje.

Ir nors Konvencija nenustato specialių nuostatų, skirtų tik tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims apsaugoti, tačiau Teismas, nuo pat jo įsteigimo, visada kreipė ypatingą dėmesį į tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių apsaugą. Be to, reikia pažymėti tai, jog šio teismo požiūris į tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių apsaugą nelabai kuo skyrėsi nuo Jungtinių Tautų požiūrio.

Apskritai galima teigti, jog dauguma bylų, pateiktų nagrinėti Teismui, yra susijusios su tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių pažeidimais, tačiau kadangi Konvencija nenumato tiesioginių nuostatų, skirtų tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių apsaugai, šiuo požiūriu, teismo vaidmuo sprendžiant tokias bylas yra svarstytinas.¹³¹ Pažymėtina tai, jog daugiausia skundų, dėl tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių pažeidimų, pateiktų nagrinėti Teismui, buvo pateikta remiantis Konvencijos 14 straipsniu. Taigi pažeidimai, dėl tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių, dažniausiai buvo susiję būtent su Konvencijos 14 straipsnio nuostatų neužtikrinimu.

¹²⁸ Girasoli N. *Compromise and minority rights*. Budapest: Akademiai Kiado, 1996, p. 65

¹²⁹ ET Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija// Valstybės žinios. 2000, Nr. 96-3016

¹³⁰ Ten pat

¹³¹ Girasoli N. *Compromise and minority rights*. Budapest: Akademiai Kiado, 1996, p. 67

Analizuojant Europos žmogaus teisių teismo vaidmenį užtikrinant tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teises būtina apžvelgti ir bylų priimtumo sąlygas bei jų nagrinėjimo mechanizmą. Konvencijos 35 straipsnis numato sąlygas, kurioms esant byla bus priimtina nagrinėti teismo posėdyje. Konvencijos 35 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad „Teismas gali priimti bylą nagrinėti tik po to, kai pagal visuotinai pripažintus tarptautinės teisės principus buvo panaudotos visos valstybės vidaus teisinės gynybos priemonės, ir ne vėliau kaip per šešis mėnesius nuo tos dienos, kai buvo priimtas galutinis sprendimas pačioje valstybėje“¹³².

Taigi šis Konvencijos straipsnis įtvirtina dvi bylų priimtumo sąlygas: visų vidaus teisinių gynybos priemonių išnaudojimą ir šešių mėnesių terminą. Tik atitinkant šias sąlygas byla bus priimta nagrinėti Teisme. Taigi, kad byla būtų paskelbta priimtina, pareiškėjai turi parodyti, kad jie išnaudojo visas vidaus teisinės gynybos priemones valstybėse, kuriose buvo įvykdytas pažeidimas, o pareiškimas turi būti pateiktas per šešis mėnesius nuo tada, kai tos valstybės teismai ar kitos valdžios institucijos priėmė galutinį sprendimą.¹³³

Paprastai Teismas posėdžiauja kaip septynių teisėjų kolegija, tačiau tam tikrais atvejais, iškilus rimties klausimams dėl Konvencijos interpretavimo ar taikymo, byla gali būti perduota svarstyti septyniolikos teisėjų Didžiajai kolegijai. Ši nuostata yra įtvirtinta Konvencijos 30 straipsnyje, skelbiančiame, kad „kai kolegijos turima byla kelia sudėtingą Konvencijos ar jos protokolų aiškinimo klausimą arba kai klausimo svarstymas kolegijoje gali sąlygoti nesuderinamą su ankstesniu Teismo sprendimu rezultatą, bet kuriuo metu iki sprendimo priėmimo kolegija gali nutarti perleisti bylą Didžiajai kolegijai, jei bylos šalys tam neprieštarauja“.

Reikėtų paminėti ir tai, jog Konvencijoje yra numatytas ir taikaus susitarimo pasiekimas, įtvirtintas Konvencijos 39 straipsnyje ir numatantis, jog teisėjų kolegija gali siekti draugiško suinteresuotų šalių susitarimo, o „jeigu pavyksta pasiekti taikų susitarimą, Teismas išbraukia petiją iš bylų sąrašo priėmęs sprendimą, kuriame glaustai išdėstomi faktai ir pasiektas susitarimas“¹³⁴.

Toliau paanalizuosime Europos žmogaus teisių teismo bylas, kur buvo nagrinėjami tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių pažeidimai, remiantis Konvencijoje įtvirtintomis nuostatomis.

¹³² ET Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija// Valstybės žinios. 2000, Nr. 96-3016

¹³³ Abramavičiūtė I., Beinoravičius D., Birmontienė T. ir kiti. Tautinių mažumų teisės. Vilnius, 2005 m., p. 56

¹³⁴ ET Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija// Valstybės žinios. 2000, Nr. 96-3016

4.3. Europos žmogaus teisių teismo praktika nagrinėjant tautinėms mažumoms priklausančių asmenų skundus

Kadangi tautinėms mažumoms priklausantys asmenys skundžiasi dėl jų pažeistų teisių ir bylinėjasi Europos žmogaus teisių teisme, Teismas tam nelieka abejingas ir dažnai pasisako dėl tautinių mažumų teisių. Žinoma tai, jog dauguma bylų dėl tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių pažeidimų yra susiję su Konvencijos 14 straipsnio pažeidimais, kai asmenys priklausantys tautinėms mažumoms yra diskriminuojami dėl priklausymo tam tikrai tautinei mažumai, todėl šiame skyriuje aptarsime pagrindines Teismo nagrinėtas bylas susijusias su tautinių mažumų pažeidimais ir paanalizuosime Teismo priimtus sprendimus.

Aktuali ir šioms dienoms yra Belgijos kalbų byla, kurioje buvo skundžiami Konvencijos 8 ir 14 straipsnių bei Konvencijos 1 protokolo 2 straipsnio pažeidimai. Kadangi 1963 metais Belgijos valstybinė teritorija buvo suskirstyta į keturis regionus, nustatant, kad šiuose regionuose viešosiose mokyklose bus mokoma konkretaus regiono kalba, prancūziškai kalbantis pareiškėjas skundėsi, jog tokia padėtis dėl kalbų verčia šeimas kraustyti į kitus regionus, kadangi jie neturi galimybės leisti savo vaikų į prancūziškai mokančias mokyklas, nes gyvena ne prancūzų kalbos regione. Šioje byloje Teismas pripažino Konvencijos 1 protokolo 2 straipsnio kartu su Konvencijos 14 straipsniu pažeidimą dėl to, kad įstatymai nesuteikė teisės vaikams mokytis prancūzų kalbos mokyklose vien dėl jų tėvų gyvenamosios vietos.¹³⁵ Taigi diskriminacijos pagrindas šioje byloje buvo kalba, kuri siejama su gyvenamąja vieta, o diskriminacija dėl priklausymo tautinei mažumai nekonstatuota. Svarbus aspektas, susijęs su mažumų teisių gynimu, yra tas, jog kalbos išlaikymas ir plėtra yra laikomi teisėtais tikslais pagal Konvencijos nuostatas, atitinkančias 14 straipsnio normą dėl diskriminacijos draudimo.¹³⁶

Pareiškėjos Tanrikulu peticiją pagal Konvencijos 14 straipsnį, Teismas sprendė 1999 metais byloje Tanrikulu prieš Turkiją. Pareiškėja peticijoje nurodė, jog jos vyras buvo nužudytas dėl to, kad priklausė kurdų tautinei mažumai.¹³⁷ Peticijoje buvo skundžiamasi dėl Konvencijos 2, 3, 6, 13 ir 14 straipsnių pažeidimų. Šioje byloje Komisija pripažino Konvencijos 2 straipsnio pažeidimą dėl diskriminacinių motyvų bei dėl to, kad nebuvo atliktas efektyvus ir tinkamas nužudymo fakto tyrimas, tačiau šiuo atveju Komisija nepripažino Konvencijos 3, 6, ir 14 straipsnių pažeidimų. Teismas sutiko su Komisijos nuomone, jog nėra pakankamai faktų byloje, kad būtų galima daryti išvadą, jog pareiškėjos vyras buvo nužudytas valstybės saugumo pareigūnų ar dėl jų aplaidumo, taip pat sutiko su išvadomis, kad Turkijos valstybės institucijos,

¹³⁵ Abramavičiūtė I., Beinoravičius D., Birmontienė T. ir kiti. Tautinių mažumų teisės. Vilnius, 2005 m., p. 72

¹³⁶ Ten pat, p. 73

¹³⁷ EŽTT sprendimas byloje Tanrikulu v. Turkey//

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=tanrikulu&sessionid=9229080&skin=hudoc-en>; prisijungimo laikas: 2006-10-28

tyrusios pareiškėjos vyro nužudymo byla, netinkamai, nepilnai ir neefektyviai išnagrinėjo byla, todėl tai yra Konvencijos 2 straipsnio pažeidimas.¹³⁸ Pažymėtina tai, jog nors pareiškėja ir nurodė vyro nužudymo poriežastį dėl jo priklausymo tautinei mažumai ir remdamasi tuo skundė Konvencijos 14 straipsnio kartu su 2 straipsniu pažeidimą, tačiau šiuo atveju Teismas pasisakė, jog pagal byloje esančius duomenis, nėra jokio pagrindo daryti išvadą dėl 14 straipsnio pažeidimo dėl nediskriminavimo.

2000 metų byloje Ozgur Gundem prieš Turkiją, Stambulo dienraščio Ozgur Gundem atstovai skundėsi Teismui, jog Turkijos valstybė ėmėsi tam tikrų veiksmų, po kurių laikraščio leidyba buvo sustabdyta, o vėliau ir nutraukta, kadangi kiekvienas dienraščio pasisakymas dėl kurdų identiteto valdžios buvo vertinamas kaip separatizmo rėmimas ir propoganda. Šiuo atveju pareiškėjai skundėsi esantys Konvencijos 10 straipsnio pažeidimo aukomis, kai valstybė nevykdo savo įsipareigojimų pagal Konvenciją užtikrinti savo teritorijoje esantiems asmenims saviraiškos laisvę. Kadangi Teismui buvo pateikta medžiaga apie įvykdytus rimtus smurto veiksmus: nužudymus, užpuolimus, padegimus, kurie buvo susiję su dienraščio žurnalistais, Teismas, atkreipdamas dėmesį į tokių įvykių rimtumą bei atsižvelgdamas į esamas aplinkybes konstatavo Konvencijos 10 straipsnio nuostatos pažeidimą.¹³⁹ Tačiau nors pareiškėjai prašė Teismo pripažinti ir 14 straipsnio pažeidimą dėl to, kad įvykiai buvo nukreipti dėl dienraščio priklausymo kurdų tautinei mažumai, tačiau Teismas pripažinęs Konvencijos 10 straipsnio pažeidimą, nustatė, kad buvo siekiama apsaugoti nacionalinį saugumą ir teritorinį vientisumą, užkirsti kelią nusikaltimams, todėl nėra pagrindo teigti, jog saviraiškos laisvės apribojimai gali būti laikomi skirtingu elgesiu dėl pareiškėjų etninės kilmės ar priklausymo tautinei mažumai.¹⁴⁰ Taigi šioje byloje taip pat nebuvo nustatytas Konvencijos 14 straipsnio pažeidimas.

Netiesioginės diskriminacijos atvejis buvo kvestionuojamas byloje Shanaghan ir Kelly prieš Didžiąją Britaniją 2001 metais, kurioje buvo sprendžiamas klausimas dėl neproporcingai didelio katalikų skaičiaus nužudymo Šiaurės Airijoje.¹⁴¹ Šioje byloje Patrick Shanaghan, važiuodamas sunkvežimiu į darbą, buvo nušautas užsimaskavusio vyro. Vėliau už šį įvykį atsakomybę prisiėmė Ulsterio nepriklausomybės kovotojai. Pareikštoje peticijoje buvo nurodyta, kad policijos elgesys nusikaltimo vietoje neatitiko policijos pareigūnų veiksmų taisyklių, kad įvykio vietoje nebuvo iškviesta greitoji pagalba, o policijos pareigūnai neleido prie P. Shanaghan prisiartinti kunigui, kuris galėtų atlikti paskutines religines apeigas. Šioje byloje Teismas

¹³⁸ Abramavičiūtė I., Beinoravičius D., Birmontienė T. ir kiti. Tautinių mažumų teisės. Vilnius, 2005 m., p. 74

¹³⁹ EŽTT sprendimas byloje Ozgur Gundem v. Turkey//

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=ozgur%20%7C%20gundem%20%7C%20v.%20%7C%20turkey&sessionId=9229065&skin=hudoc-en>; prisijungimo laikas: 2006-10-28

¹⁴⁰ Abramavičiūtė I., Beinoravičius D., Birmontienė T. ir kiti. Tautinių mažumų teisės. Vilnius, 2005 m., p. 75

¹⁴¹ Ten pat, p. 76

konstatavo tokius tyrimo proceso dėl pavojingos gyvybei jėgos panaudojimo trūkumus ir neatitikimus, kaip: neatliktą skubų ir efektyvų tyrimą dėl P. Shanghan nužudymo aplinkybių; policijos pareigūnų, atlikusių tyrimą, priklausymą lojalistų karinei grupei, įvykdžiusiai nusikaltimą; šeimos nariams įprastos informacijos dėl giminaičio nužudymo tyrimo eigos nepateikimą; tyrimo proceso pradėjimo delsimą.¹⁴² Remiantis tai, Teismas nusprendė, jog valstybė pažeidė savo procedūrinius įsipareigojimus pagal Konvencijos 2 straipsnį. Peticijoje buvo prašoma pripažinti ir Konvencijos 14 straipsnio pažeidimą dėl pareiškėjos sūnaus nužudymo aplinkybių sudarančių diskriminuojamą elgesį, draudžiamą pagal Konvenciją, tačiau Teismas 14 straipsnio pažeidimo nepripažino.¹⁴³

2001 metais byloje Chapman prieš Didžiąją Britaniją Teismas nagrinėjo netrukdomo naudojimosi namais klausimą. Šioje byloje pareiškėja ponja Chapman skundėsi esnati Konvencijos 8 straipsnio pažeidimo auka, kadangi jai nebuvo suteiktas leidimas statyti vagonėlius ant ratų jos pačios nuosavybės teise turimame žemės plote, o tai lietuviškai yra teisė į privatų ir šeimos gyvenimą, kaip romų tautinės mažumos tradicinio gyvenimo būdo negerbimą (gyvenimą mobiliuose namuose, kurie suteikia galimybę nuolat keliauti). Į Chapman pareiškimą, jog jai neleidžiama laikytis tradicinio romų gyvenimo būdo vyriausybė atsakė, jog ji laikosi tokios planavimo politikos, kad užtikrintų šalies ekonominę gerovę ir saugotų aplinką bei visuomenės sveikatą. Pareiškėja, remdamasi Konvencijos 14 straipsniu, taip pat skundėsi, jog ji buvo diskriminuojama dėl savo čigonės statuso.¹⁴⁴ Šioje byloje Teismas nurodė, kad palankumo suteikimas romams, kurie neteisėtai pastatė vagonėlius ant ratų konkrečioje vietovėje, lyginant su tokia pat ne romų veikla, reikalauja išsamios Konvencijos 14 straipsnio analizės, kadangi priklausymo tam tikrai mažumai su ypač skirtingu nuo daugumos gyvenimo būdu faktas negali suteikti imuniteto nuo bendrų teisės normų, kurios siekia užtikrinti visos visuomenės vertybes.¹⁴⁵ Teismas nagrinėdamas ar šioje byloje buvo pažeistas Konvencijos 8 straipsnis nagrinėjo dviejų teisių konfliktą: individo teisę gerbti jo namus ir visuomeninį interesą – teisę į aplinkos apsaugą. Ir nors Teismas pripažįsta valstybių įsipareigojimus pagal Konvencijos 8 straipsnį, šiuo atveju pozityvią pareigą palengvinti romų gyvenimą, atsižvelgiant į jų tradicijas ir papročius, tačiau pats straipsnis nesuteikia teisės būti aprūpinamam namais. Šioje byloje Teismas nurodė, kad

¹⁴² Abramavičiūtė I., Beinoravičius D., Birmontienė T. ir kiti. Tautinių mažumų teisės. Vilnius, 2005 m., p. 77

¹⁴³ EŽTT sprendimas byloje Shanaghan v. Great Britain//

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=shanaghan%20%7C%20kelly%20%7C%20v.%20%7C%20great%20%7C%20britain&sessionid=9229080&skin=hudoc-en>; prisijungimo laikas: 2006-10-28

¹⁴⁴ EŽTT sprendimas byloje Chapman v. Great Britain//

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=chapman%20%7C%20v.%20%7C%20great%20%7C%20britain&sessionid=9229080&skin=hudoc-en>; prisijungimo laikas: 2006-10-28

¹⁴⁵ Abramavičiūtė I., Beinoravičius D., Birmontienė T. ir kiti. Tautinių mažumų teisės. Vilnius, 2005 m., p. 78-79

Konvencijos 8 straipsnis nebūtinai turi apimti situacijas, kai yra leidžiama individualių interesų preferencija dėl gyvenamosios vietos, nepaisant bendro visuomenės intereso, todėl Konvencijos pažeidimo nepripažino. O svarbiausias faktas yra tas, kad valstybės savo nacionalinėje teisėje privalo kreipti dėmesį į tautinių mažumų interesus ir proporcingai derinti viešąjį interesą su konkrečių mažumų interesais.¹⁴⁶

Klausimus susijusius su policijos pareigūnų diskriminacinio pobūdžio veiksmais, Teismas nagrinėjo 2002 metais byloje Anguelova prieš Bulgariją. Romų kilmės pareiškėja savo paraiškime nurodė, jog jos septyniolikmetis sūnus, taip pat romas, policijai žinomas kaip įtariamas vagyste, mirė po to, kai praleido keletą valandų policijos laikinojo sulaikymo vietoje. Pareiškėja skundėsi dėl Konvencijos 14 straipsnio kartu su 2, 3 ir 13 straipsniais pažeidimų, dėl policijos pareigūnų elgesio su jos sūnumi dėl to, kad jis buvo romas.¹⁴⁷ Šioje byloje Teismas nagrinėjo visą eilę faktų ir aplinkybių dėl pareiškėjos sūnaus Zabchekovo mirties ir nustatė, kad policijos pareigūnai pavėlavo iškviešti greitąją medicinos pagalbą, o tai turėjo įtakos pražūtingoms pasekmėms kilti, be to policijos pareigūnai teisiškai neužfiksavo Zabchekovo sulaikymo fakto, nesurašė protokolo bei pateikė melagingą informaciją daktarui. Todėl valstybė, turėdama pareigą suteikti asmenims, esantiems jos įgaliotos institucijos žinioje, apsaugą ir gyvybę, nesugebėjo to padaryti, todėl pažeidė savo įsipareigojimus pagal Konvencijos 2 straipsnį.¹⁴⁸ Dėl to, kad nebuvo atliktas efektyvus ir tinkamas Zabchekovo mirties tyrimas, Bulgarijos valstybė buvo pripažinta pažeidusi Konvencijos 2 straipsnio 1 dalies nuostatą, tačiau nors ir pareiškėjai prašant, Teismas ir šioje byloje Konvencijos 14 straipsnio pažeidimo nekonstatavo.

Viena iš nedaugelio bylų, kurioje Teismas vis dėl to konstatavo Konvencijos 14 straipsnio pažeidimą buvo 2005 metų byla Moldovan ir kiti prieš Rumuniją. Šioje byloje pareiškėjai teigia, kad konflikto tarp trijų romų ir vieno ne romo metu, pastarajam mirus, dauguma kaimo gyventojų nužudė konflikte dalyvavusius tris romus, padegė daugumos to paties kaimo romų gyventojų namus, sunaikino jų nuosavybę, policijos pareigūnams tai stebint ir toleruojant, netgi skatinant tokius veiksmus.¹⁴⁹ Pateiktoje Teismui peticijoje pareiškėjai skundėsi esantys Konvencijos 3 straipsnio nuostatų pažeidimo aukomis. Šioje byloje Teismas pripažino, kad pareiškėjų skundai ir problemos dėl jų gyvenimo sąlygų, apimančių „žeminantį elgesį“ pagal Konvencijos 3 straipsnį, valdžios institucijų nebuvo tinkamai sprendžiami, todėl šiuo atveju

¹⁴⁶ Abramavičiūtė I., Beinoravičius D., Birmontienė T. ir kiti. Tautinių mažumų teisės. Vilnius, 2005 m., p. 79

¹⁴⁷ EŽTT sprendimas byloje Anguelova v. Bulgaria//

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=anguelova%20%7C%20v.%20%7C%20bulgaria&sessionid=9229080&skin=hudoc-en>; prisijungimo laikas: 2006-10-28

¹⁴⁸ Abramavičiūtė I., Beinoravičius D., Birmontienė T. ir kiti. Tautinių mažumų teisės. Vilnius, 2005 m., p. 80

¹⁴⁹ Ten pat, p. 81

Konvencijos 3 straipsnio pažeidimas buvo pripažintas. Taip pat pareiškėjai skundėsi, kad dėl jų priklausymo tautinei mažumai, jie tapo teisminių institucijų diskriminacijos aukomis, remiantis Konvencijos 14 straipsniu jį taikant kartu su 8 ir 6 straipsniais.¹⁵⁰ Konstatuodamas Konvencijos 8 straipsnio pažeidimą Teismas įvertino visą eilę aplinkybių, kurių visuma prilygo sunkiam 8 straipsnio teisės į privatų šeimos gyvenimą pažeidimui.¹⁵¹ Tuo tarpu Konvencijos 6 straipsnio pažeidimas buvo pripažintas dėl ilgos teismo proceso trukmės, kas yra nesuderinama su Konvencijoje įtvirtintomis nuostatomis. Taigi Teismas nustatė, kad pareiškėjų teisės, įtvirtintos Konvencijos 6 ir 8 straipsniuose buvo pažeistos būtent dėl jų etninės kilmės, dėl diskriminacinių veiksmų, todėl, kad trys romai buvo užpulti dėl to, kad priklausė romų tautinei mažumai. Taigi todėl, kad kilmės faktorius šioje byloje darė lemiamą įtaką, teisminiu būdu sprendžiant ir nagrinėjant įvykius, tuo remiantis Teismas pripažino Konvencijos 14 straipsnio kartu su 6 bei 8 straipsniais pažeidimą.

Kita byla, kurioje taip pat Teismas konstatavo Konvencijos 14 straipsnio pažeidimą buvo 2004 metų byla Aziz prieš Kiprą. Šioje byloje pareiškėjas, turkų kipriečių bendruomenės narys, skundėsi, jog buvo pažeista jo teisė dalyvauti rinkimuose, įtvirtinta Konvencijos 1 protokolo 3 straipsnyje, dėl to, kad jis priklausė turkų kipriečių bendruomenei. Tokia situacija Kipro valstybėje buvo atsiradusi dėl konstitucinio dviejų bendruomenių rinkimų teisių reglamentavimo, o esant šiai situacijai tiek graikų kipriečių tiek ir turkų kipriečių bendruomenėms tapo praktiškai neįmanoma pasinaudoti savo rinkimų teisėmis. Taigi Teismas konstatavo, jog yra akivaizdus skirtingas vienodose situacijose esančių dviejų bendruomenių teisių reglamentavimas ir tai sudaro diskriminacijos pažeidimą, todėl Kipro valstybė pažeidė savo įsipareigojimus pagal 14 straipsnį kartu su konvencijos 1 protokolo 3 straipsniu.¹⁵²

Klausimą dėl valstybės netrukdyimo asmeniui turėti vardą ir pavardę, rašomą ne oficialia kalba, Teismas nagrinėjo byloje Burghartz prieš Šveicariją, kurioje pareiškėjai skundėsi dėl teisės į privatų gyvenimą diskriminacijos pažeidimo. Šioje byloje Teismas konstatavo Konvencijos 8 straipsnio kartu su 14 straipsniu pažeidimą, kai Šveicarijos taisyklės, nurodančios, jog susituokęs asmuo turi naudoti šeimos pavardę, buvo pripažintos diskriminuojančiomis. Šveicarijos piliečiai, susituokę Vokietijoje pasirinko moters pavardę, tačiau Šveicarijos registrų ofisas šeimą užregistravo vyro pavarde, todėl jie prašė pakeisti pavardę į moters, vyrui užrašant dvigubą pavardę, tačiau prašymai nebuvo patenkinti, kadangi remiantis Šveicarijos civiliniu

¹⁵⁰ EŽTT sprendimas byloje Moldovan and others v. Romania//

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=moldovan%20%7C%20v.%20%7C%20rumunia&sessionId=9229080&skin=hudoc-en>; prisijungimo laikas 2006-10-28

¹⁵¹ Abramavičiūtė I., Beinoravičius D., Birmontienė T. ir kiti. Tautinių mažumų teisės. Vilnius, 2005 m., p. 81

¹⁵² EŽTT sprendimas byloje Aziz v. Cyprus//

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=4&portal=hbkm&action=html&highlight=aziz%20%7C%20v.%20%7C%20cyprus&sessionId=9229080&skin=hudoc-en>; prisijungimo laikas: 2006-10-28

kodeksu, galimybė turėti dvigubą pavardę nebuvo numatyta. Šveicarijos valstybė tokią savo praktiką argumentavo siekiu išlaikyti šeimos vienybę, kas turi būti atspindėta jų bendroje pavardėje, tačiau Teismas nebuvo įtikintas tokių argumentų, kadangi šeimos vienybė būtų ne ką mažiau išlaikyta, jei vyras prie bendros šeimos pavardės pridėtų savo pavardę.¹⁵³ Todėl remiantis tuo, Teismas nustatė, jog Šveicarija pažeidė Konvencijos 14 straipsnio kartu su 8 straipsniu nuostatas.¹⁵⁴

Dar viena byla, kurioje Teismas nustatė Konvencijos 14 straipsnio pažeidimą buvo 2001 metų byla Ekin prieš Prancūziją. Šioje byloje buvo skundžiamasi dėl tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisės leisti knygas ir laikraščius privačiai tautinės mažumos kalba pažeidimo, kadangi Prancūzijos įstatymai suteikė Vidaus reikalų ministerijai teisę išleisti vidaus aktą, kuriuo galėtų būti uždraustos privačios publikacijos ir jų platinimas ne oficialia kalba. Toks draudimas yra saviraiškos laisvės pažeidimas, kadangi byloje minimų knygų turinyje nebuvo nieko uždrausto, išskyrus kalbos vartojimą, todėl valstybė negali įtvirtinti tokio neproporcingo siekiamam teisėtam tikslui draudimo.¹⁵⁵ Taigi šiuo atveju buvo pripažintas Konvencijos 14 straipsnio kartu su 10 straipsniu pažeidimas.

2004 metų byloje Leyla Sahin prieš Turkiją pareiškėja skundėsi dėl to, kad draudimas aukštojoje mokykloje, kurioje ji studijavo, dėvėti islamišką galvos apdangalą pažeidė jos teises ir laisves remiantis Konvencijos 8, 9, 10 ir 14 straipsniais ir 1 protokolo 2 straipsnio nuostata. Pagal universiteto rektoriaus pavaduotojo priimtą potvarkį, studentai, kurie dėvėjo islamiškus galvos apdangalus, neturėjo būti įleiziami į paskaitas, kursus ar seminarus. Teismas pripažino pareiškėjos peticiją priimtina, tačiau tik pagal Konvencijos 9 straipsnio pažeidimą ir nagrinėjo ar draudimu dėvėti islamiškus galvos apdangalus aukštosiose mokyklose valstybė nepagrįstai trukdo naudotis religijos laisve. Šioje byloje Teismas nurodė, jog pareiškėjai turėjo būti aišku, jog nuo to momento, kai ji įstojo į universitetą, kurio vidinės taisyklės draudė dėvėti islamišką galvos apdangalą ji tapo atsakinga už tai, kad jos neįleido į paskaitas, kadangi ji nepakluso universiteto vidaus taisyklėms. Be to Teismas, išnagrinėjęs bylos aplinkybes, konstatavo, jog priimtomis priemonėmis pirmiausia buvo siekiama apsaugoti kitų asmenų teises ir laisves bei palaikyti viešąją tvarką.¹⁵⁶ Kadangi religijos laisvė pagal Konvencijos 9 straipsnį nėra absoliuti, Teismas nurodė, kad demokratinėse visuomenėse, kuriose egzistuoja kelios religijos, kartais reikia priimti tam tikrus apribojimus teisei deklaruoti savo religiją tam, kad būtų užtikrinamos visų interesų grupių atstovų teisės ir kiekvieno asmens įsitikinimai būtų gerbiami. Taigi Teismas

¹⁵³ Abramavičiūtė I., Beinoravičius D., Birmontienė T. ir kiti. Tautinių mažumų teisės. Vilnius, 2005 m., p. 81

¹⁵⁴ EŽTT sprendimas byloje Burghartz v. Switzerland//

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=burghartz%20%7C%20v.%20%7C%20Switzerland&sessionid=9229080&skin=hudoc-en>; prisijungimo laikas: 2006-10-28

¹⁵⁵ Abramavičiūtė I., Beinoravičius D., Birmontienė T. ir kiti. Tautinių mažumų teisės. Vilnius, 2005 m., p. 85

¹⁵⁶ Ten pat, p. 88

šioje byloje padarė galutinę išvadą, kad universiteto išleistas potvarkis buvo pateisinamas ir būtinas demokratinėje visuomenėje, todėl šiuo atveju nebuvo pripažinta, kad Turkijos valstybė pažeidė pareiškėjos teises pagal Konvencijos 9 straipsnį.¹⁵⁷

2006 m. Europos žmogaus teisių teismas išnagrinėjo bylą D.H. ir kiti prieš Čekijos Respubliką. Aštuoniolika romų kilmės Čekijos piliečių, gimusių tarp 1985 ir 1991 m. ir gyvenusių Ostravos regione, 2000 m. pasiskundė, kad 1996-1999 laikotarpiu jie buvo nusiųsti į specialiąsias mokyklas, skirtas sutrikusio intelekto moksleiviams, ir tuo būdu diskriminuojami dėl jų priklausymo romų mažumai, pažeidžiant Konvencijos 14 straipsnį bei 1 protokolo 2 straipsnį. Pagal įstatymą vaikus į specialiąsias mokyklas siunčia direktorius, vadovaudamasis testų, atliktų vaikų ugdymo psichologijos centre, rezultatais, vaiką atstovaujančiam įgaliotam asmeniui sutinkant. Europos žmogaus teisių teismas atkreipė dėmesį į keleto visuomeninių organizacijų susirūpinimą dėl Čekijos romų teisės mokytis bendrojo lavinimo mokyklose pažeidimų. Tačiau Teismas negalėjo įvertinti bendro socialinio konteksto, nes jo tikslas sprendžiant bylą buvo nustatyti, ar pareiškėjų patekimo į specialiąsias mokyklas priežastimi buvo jų etninė ir rasinė kilmė. Teismas nusprendė, kad moksleivių skirstymo į mokyklas tvarka nevertinama pagal etninę kilmę, bet kiekvienam pagal gabumus bei sveikatos sutrikimus taikoma labiausiai jam tinkanti mokymo sistema. Kadangi tai nėra juridinė koncepcija, teismas negali jos įvertinti, o už jos pritaikymą yra atsakingi vaikų psichologijos ekspertai. Todėl pareiškėjų atstovams teisme nepavyko paneigti ekspertų išvadų dėl teiginio, kad skirstymas į specialiąsias mokyklas vykdomas be tėvų sutikimo, Teismas nustatė, kad tėvai, būdami raštiškai informuoti, neparodė deramo susirūpinimo dėl vaikų išsilavinimo galimybių, o kai kuriais atvejais netgi prašė jų vaikus patalpinti į specialiąsias mokyklas. Galiausiai, faktas, kad kai kurie pareiškėjai iš specialiųjų mokyklų vėliau buvo pervesti į bendrojo lavinimo mokyklas, bylojo, kad jie nebuvo diskriminuojami dėl priklausymo etninei mažumai. Teimas nusprendė, jog nepaisant to, kad nors romų vaikų švietimo padėtis Čekijoje ir nėra labai palanki, tačiau šiuo atveju Konvencijos 14 straipsnio kartu su 1 protokolo 2 straipsniu pažeidimo nebuvo.

Akivaizdu tai, jog daugiausia Teisme dominuoja romų tautinei mažumai priklausančių asmenų pareiškimai. Ir nepaisant to, jog ši tautinė asmenų grupė dažnai skundžiasi Teismui dėl jų manymu Konvencijoje įtvirtintų nuostatų pažeidimų, daugeliu atvejų Teimas nusprendė, jog tų pažeidimų nebuvo. Tačiau kaip matyti iš išnagrinėtų bylų, tokie Teismo sprendimai nėra būdingi tik bylose, kuriose pareiškėjai yra romų tautinei mažumai priklausančios asmenys, kadangi skundžiantis ir kitų tautinių mažumų grupių atstovams, dažniausiai Teismo sprendimai yra

¹⁵⁷ EŽTT sprendimas byloje Leyla Sahin v. Turkey// <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=leyla%20%7C%20sahin%20%7C%20v.%20%7C%20turkey&sessionId=9229080&skin=hudoc-en; prisijungimo laikas 2006-10-28>

priimami ne pareiškėjų naudai, o tai rodo, jog nors Konvencija ir įtvirtina ne mažai teisių ir laisvių, kuriomis gali naudotis tautinėms mažumoms priklausantys asmenys, ji nesuteikia pakankamos apsaugos nurodytiems asmenims.

Taigi išnagrinėję Europos žmogaus teisių teismo nagrinėtas bylas, susijusias su tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių pažeidimais, galime konstatuoti, jog daugeliu atvejų Teismas nusprendė, jog pažeidimai pagal Konvencijos nuostatas nebuvo padaryti. Ir nors daugelis bylų rėmėsi 14 straipsnio nuostatos pažeidimais, šio straipsnio nuostatų pažeidimus Teismas pripažino tik vos keliose nagrinėtose bylose. Tuo tarpu daugumoje bylų kur buvo skundžiamasi dėl to, jog asmenys tapo Konvencijos 14 straipsnio pažeidimo aukomis, jog jie priklausė tam tikrai tautinei mažumai, 14 straipsnio nuostatų pažeidimai nustatyti nebuvo.

5. TAUTINĖMS MAŽUMOMS PRIKLAUSANČIŲ ASMENŲ TEISIŲ APSAUGA LIETUVOS RESPUBLIKOJE

Lietuvai, kaip ir daugeliui Europos valstybių nuo seno būdinga gyventojų įvairovė – čia nuolat gyveno įvairių tautų, skirtingo tikėjimo ir kultūrinio savitumo gyventojai.¹⁵⁸ Istoriniai įvykiai pakeitė Lietuvos teritorijoje gyvenusių žmonių tautinę, kalbinę ir kultūrinę sudėtį, o Lietuvos piliečių ir nuolatinį gyventojų įvairovė šalyje išliko iki šių dienų.

Lietuvos Respublika yra tiek Jungtinių Tautų, tiek Europos Tarybos bei kitų tarptautinių organizacijų narė, todėl ji tapo daugelio tarptautinės teisės aktų, susijusių su tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių apsauga dalyvė. 1991 metais Lietuva prisijungė prie Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto, o 1995 metais ratifikavo Europos žmogaus teisių ir pagrindinių teisių konvenciją. Kadangi pasirinkta baigiamojo darbo tema remiasi būtent šiais dviem dokumentais, sekančiuose skyriuose analizuosime kokia yra tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių apsauga Lietuvoje remiantis šiais dviem tarptautinės teisės dokumentais, taip pat nustatysime ar Lietuvos Respublikos įstatymai atitinka šių dviejų dokumentų nuostatas, išsiaiškinsim ar asmenys, priklausantys tautinėms mažumoms, naudojami dokumentuose įtvirtinta teise skųstis atitinkamoms institucijoms dėl šiuose dokumentuose tvirtintų nuostatų pažeidimų.

5.1. Tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių apsauga Lietuvoje pagal Tarptautinį pilietinių ir politinių teisių paktą

1992 m. vasario 20 d. Lietuvoje įsigaliojus Tarptautiniam pilietinių ir politinių teisių paktui, Lietuvos Respublika, remdamasi Pakto 40 straipsnio 1 dalimi, parengė savo pirmąjį pranešimą apie priemones, kurių ėmėsi įgyvendindama Pakto nuostatas ir pateikė jį Jungtinėms Tautoms 1996 m. balandžio 16 d. Tuo tarpu antrasis pranešimas buvo pateiktas 2003 m. vasario 11 d. Remiantis šiais pranešimais JT Žmogaus teisių komitetas analizavo, kaip yra įgyvendinamos Pakto nuostatos ir pateikė savo pastabas, kaip turėtų būti gerinama tautinėms mažumoms priklausančių asmenų padėtis Lietuvoje. Todėl šiame baigiamojo darbo skyriuje, remiantis Žmogaus teisių komiteto atliktos Lietuvos pranešimų analizės duomenimis bei išvadomis, bus aptartos pagrindinės Pakto įgyvendinimo problemos Lietuvoje bei Lietuvos nacionalinių įstatymų atitikmuo Pakto nuostatoms, ypač tams, kurios užtikrina tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių apsaugą.

¹⁵⁸ Lietuvos žmogaus teisių centras. Tautinių mažumų teisinė ir socialinė padėtis// <http://www.manoteises.lt/lygybe/padetis.html>; prisijungimo laikas: 2005-11-16

Pažymėtina tai, jog kaip ir Paktas, Lietuvos Respublikos įstatymai nenumato tautinių mažumų sąvokos bei nenustato, kokios asmenų grupės yra laikomos tautinėmis mažumomis. Ir nors Lietuva neturi teisės akto, kuriame būtų įtvirtintas tautinių mažumų apibrėžimas, tačiau Tautinių mažumų įstatymo pakeitimo įstatymo projektas numato „tautinių mažumų“ ir „asmenų, priklausančių tautinėms mažumoms“ sąvokas.

Kaip nurodyta pirminiame pranešime, Lietuvos Respublikos Konstitucija garantuoja tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims teisę puoselėti savo kultūrą, išpažinti ir praktikuoti savo religiją ar naudotis gimtąja kalba.¹⁵⁹ Taigi tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisės yra įtvirtintos pagrindiniame šalies įstatyme ir nors Lietuvos Respublikos Konstitucija nėra laikoma ypač palankia tautinėms mažumoms, tačiau tarptautiniu mastu jų egzistavimui būtinos nuostatos joje yra įtvirtintos. Specialaus skirsnio, skirto tautinėms mažumoms, Konstitucijoje nėra, tačiau šiame kontekste svarbi yra Konstitucijos 29 straipsnio 2 dalies nuostata, įtvirtinanti, jog „žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu“¹⁶⁰.

Dėl Pakto 27 straipsnio nuostatų įgyvendinimo yra pasisakoma jau pirmajame Lietuvos pranešime, kuriame teigiama, jog „etninėms, kalbinėms ir religinėms mažumoms priklausančių asmenų teisės ir laisvės yra nustatytos Lietuvos Respublikos Tautinių mažumų įstatyme“¹⁶¹. Šio įstatymo 2 straipsnis išvardina visas teises, kurias garantuoja Lietuvos Respublikos įstatymai, jis nustato, kad „Lietuvos Respublika, atsižvelgdama į tautinių mažumų interesus, įstatymų nustatytais pagrindais ir tvarka garantuoja: teisę į valstybės paramą ugdyti tautinę kultūrą ir švietimą; teisę mokytis gimtąja kalba; teisę į spaudą ir informaciją gimtąja kalba; teisę išpažinti bet kurią religiją ar neišpažinti jokios, atlikinėti gimtąja kalba religines apeigas bei nacionalinius ritualus; teisę jungtis į tautinės kultūros organizacijas; teisę į kultūrinius ryšius su tautiečiais už Respublikos ribų; teisę būti atstovaujamiems visų pakopų valstybinės valdžios organuose, remiantis visuotinių, lygių ir tiesioginių rinkimų principais; teisę visų tautybių Lietuvos Respublikos piliečiams eiti bet kurias pareigas valstybinės valdžios ir valdymo organuose, įmonėse, įstaigose bei organizacijose“¹⁶².

Lietuvos nacionaliniai teisės aktai iš esmės atitinka Pakto 26 straipsnio nuostatą, nes svarbiausieji lygybės ir nediskriminacijos principai yra įtvirtinti tiek Konstitucijoje, tiek ir

¹⁵⁹ Antrasis periodinis Lietuvos pranešimas pagal Tarptautinį pilietinių ir politinių teisių paktą. 2003 m. Vasario 11 d.// http://www.hrmi.lt/admin/Editor/assets/TPPTP_antrasis%20periodinis%20pranesimas%202003%2002%2011%20lt.doc; prisijungimo laikas: 2006-11-10

¹⁶⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucija// Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014

¹⁶¹ Pirmasis periodinis Lietuvos pranešimas pagal Tarptautinį pilietinių ir politinių teisių paktą. 1996 m. Balandžio 16 d.// <http://www.hrmi.lt/news.php?strid=1431&id=1432>; prisijungimo laikas: 2006-11-10

¹⁶² Lietuvos Respublikos tautinių mažumų įstatymas// 1989m. Lapkričio 23 d., Valstybės žinios. 1989, Nr. 34-485

įstatymuose, kuriuose nustatyta atsakomybė už diskriminavimą dėl tautybės, rasės, lyties, kilmės, religijos ar kitos grupinės priklausomybės. Būtina paminėti tai, jog svarbus klausimas dėl tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisės į nediskriminacijos bei lygybės prieš įstatymą principą buvo nagrinėjamas Konstituciniame Teisme, kai Seimo narių grupė paprašė ištirti ar Pilietybės įstatymo 18 straipsnis, reglamentuojantis Lietuvos Respublikos pilietybės netekimą, neprieštarauja Konstitucijai. Seimo narių grupės nuomone, pagal ginčijamas įstatymo nuostatas kiekvienas lietuvis, įgijęs kitos valstybės pilietybę, kartu gali turėti ir Lietuvos pilietybę, tačiau kitų tautybių Lietuvos Respublikos piliečiams galimybė turėti dvigubą pilietybę nenumatyta. Juk žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu. Todėl Konstitucinis Teismas pripažino, kad minėtų įstatymų nuostatos nevienodai traktuoja teisės į pilietybę išsaugojimą lietuvių kilmės ir kitos tautybės asmenims, taip pat, kad nuostatos, pagal kurias teisės į pilietybę išsaugojimas siejamas su asmens etnine kilme, prieštarauja Konstitucijai.¹⁶³

Lietuvos Respublikos įstatymai taip pat atitinka ir Pakto 25 straipsnį, kadangi LR Valstybės tarnybos įstatymas numato, jog Lietuvoje kiekvienas pilietis turi vienodas teises stoti į valstybės tarnybą, o valstybės tarnautojo statusas negali būti ribojamas dėl jo lyties, rasės, tautybės, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų, politinių pažiūrų ar kitų subjektyvių aplinkybių. Tautinėms mažumoms priklausančių asmenų lygybę šalies valdyme užtikrinantys įstatymai nurodo, kad Lietuvos piliečiai, priklausantys tautinėms mažumoms, turi teisę dalyvauti Lietuvos Respublikos Seimo bei savivaldybių tarybų rinkimuose.

Siekiant atskleisti ar valstybėje yra užtikrinama tautinėms mažumoms priklausančių asmenų kalbinės teisės, svarbu aptarti tokius klausimus, kaip valstybinės kalbos statusas, teisė vartoti mažumos kalbą viešai ir privačiai kalbant, vardažodžių ir vietovardžių vartojimo teisės, kalbos vartojimas teismo procese ir kt.¹⁶⁴ 1999 metais LR Konstitucinis Teismas nagrinėjo bylą, kurioje ginčas buvo susijęs su lenkų tautybės LR piliečių vardų ir pavardžių rašymu. Šioje byloje Teismas tyrė ar LR Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. Sausio 31 d. nutarimas „Dėl vardų ir pavardžių rašymo Lietuvos Respublikos piliečio pase“ neprieštarauja LR Konstitucijai. Teismas konstatavo, kad konstitucinis valstybinės kalbos statusas reiškia, jog lietuvių kalba privaloma tik viešajame Lietuvos gyvenime, o kitose gyvenimo srityse galima vartoti bet kokią kalbą, todėl atsižvelgdamas į tai, Teismas nusprendė, kad Lietuvos Respublikos piliečio pasas yra oficialus dokumentas, patvirtinantis asmens ir valstybės nuolatinį ryšį, kuris priklauso viešojo gyvenimo

¹⁶³ LR Konstitucinio Teismo 2006-11-13 nutarimas dėl teisės aktų, reguliuojančių Lietuvos Respublikos pilietybės santykius, nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai// <http://www.lrkt.lt/dokumentai/2006/s061113.htm>; prisijungimo laikas: 2005-11-18

¹⁶⁴ Abramavičiūtė I., Beinoravičius D., Birmontienė T. ir kiti. Tautinių mažumų teisės. Vilnius, 2005 m., p. 120

sričiai, todėl asmens vardas ir pavardė piliečio pase turi būti rašoma valstybine kalba. Būtina paminėti tai, jog šiuo vieninteliu klausimu buvo paduotas skundas net į JT Žmogaus teisių komitetą. 2004 m. birželio 11 d. Lietuvos Respublikos Užsienio reikalų ministerija persiuntė Vyriausybės atstovei Europos žmogaus teisių teisme Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetui pateiktą Michal Klečkovski skundą prieš Lietuvą. Pareiškėjo skunde Lietuvos institucijos kaltinamos pažeidusios Tarptautinio pilietinio ir politinių teisių pakto 2, 17, 26 ir 27 straipsnius ryšium su atsisakymu įrašyti vardą ir pavardę asmens dokumentuose lenkiškais rašmenimis. Tuo tarpu JT Žmogaus teisių komitetas 2004 m. nutraukė pareiškėjo giminaičio Tadeuš Klečkovski analogiško skundo prieš Lietuvą nagrinėjimą dėl pareiškėjo mirties. Ir nors Komiteto sprendimai neturi teismo sprendimo galios, valstybės juos vykdo, nes ši institucija turi didelį politinį autoritetą.¹⁶⁵

Kita viešojo gyvenimo sritis, kurioje būtinas valstybinės kalbos vartojimas, yra teismo procesas. Tiek Konstitucija, tiek LR teismų įstatymas įtvirtina valstybinės proceso kalbos principą, numatanti, kad teismo procesas Lietuvos Respublikoje vyksta valstybine kalba, tačiau asmenims, nemokantiems lietuvių kalbos, garantuojama teisė dalyvauti teisiniame procese per vertėją. Taigi šiuo atveju Lietuvos įstatymai taip pat atitinka Pakto nuostatas, kadangi tautinėms mažumoms priklausančių asmenų kalbinės teisės teisiniame procese užtikrina.

Lietuvos valstybė rūpinasi ir kitų kalbų išlikimu, kadangi tautinių bendrijų kalba, kaip ir kultūra bei papročiai, turi gilią šaknis ir paveldą lietuvių valstybės istorijoje.¹⁶⁶ Konstitucijos 37 straipsnis įtvirtina, piliečių, priklausančių tautinėms bendrijoms, teisę puoselėti savo kalbą, o LR tautinių mažumų įstatymas Lietuvos Respublikos tautinėms mažumoms garantuoja gimtosios kalbos vartojimą.

Aptariant šį skyrių galima daryti išvadą, kad apskritai Lietuvos įstatymai neprieštarauja Pakte įtvirtintoms nuostatoms, tačiau pastebima tai, kad tautinėms mažumoms priklausantys asmenys neaktyviai gina savo teises, tai rodo tik vos pora skundų pateiktų Žmogaus teisių komitetui.

5.2. Tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių apsauga Lietuvoje pagal Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją

Lietuva 1993 m. gegužės 14 d. tapusi Europos Tarybos nare, tą pačią dieną pasirašė ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją, tuo įsipareigodama vykdyti Konvencijos reikalavimus, o 1995 m. balandžio 27 d. ją ratifikavus ir pakludama Konvencijos institucijų sprendimams, kadangi ratifikuodama Konvenciją, Lietuva trejų metų laikotarpiui

¹⁶⁵ Abramavičiūtė I., Beinoravičius D., Birmontienė T. ir kiti. Tautinių mažumų teisės. Vilnius, 2005 m., p. 121

¹⁶⁶ Ten pat, p. 122

pripažino privalomą Europos žmogaus teisių teismo jurisdikciją bei kompetenciją priimti ir nagrinėti individualias peticijas iš Lietuvos jurisdikcijoje esančių asmenų. Įdomu tai, kad Lietuva, dar nebūdama Europos Tarybos nare, rengdama savo įstatymus atsižvelgė ir į Europos žmogaus teisių konvencijos nuostatas.¹⁶⁷

Pažymėtina, jog 1994 m. liepos 13 d. Lietuvos Respublikos Prezidentas kreipėsi į Lietuvos Konstitucinį Teismą su paklausimu dėl atskirų Konvencijos ir jos protokolų straipsnių atitikimo Konstitucijai. Šiame paklausime buvo prašoma nustatyti ar Konvencijos 4, 5, 9, 14 bei Konvencijos 4 protokolo 2 straipsniai neprieštarauja Konstitucijai, tačiau šiame darbo skyriuje bus aptartos tik Teismo išvados dėl tų straipsnių, kurių nuostatos susijusios su tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių apsauga. Konstitucinis Teismas savo išvadą pateikė 1995 m. sausio 24 d., kurioje pirmiausiai nustatė Konvencijos statusą Lietuvos teisinėje sistemoje. Šiuo klausimu Teismas konstatavo, kad kadangi ratifikuotos tarptautinės sutartys turi Lietuvos Respublikoje įstatymo galią ir yra taikomos kaip ir Lietuvos Respublikos įstatymai, tai reiškia, kad ratifikuota Konvencija yra Lietuvos teisės sistemos sudedamoji dalis. O pagal LR įstatyme įtvirtintą ratifikuotų tarptautinių sutarčių viršenybės prieš prieštaraujančius įstatymus principą, galima teigti, kad Lietuvoje Konvencija turi netgi aukštesnę galią nei įstatymai.

Teismas analizuodamas ar tam tikri Konvencijos straipsniai atitinka Konstitucijos nuostatas pabrėžė, jog nei Konstitucijoje, nei Konvencijoje nėra išsamaus ir baigtinio žmogaus teisių ir laisvių sąrašo. O toliau bus aptartos Teismo išvados dėl Konvencijos 9, 14 ir Konvencijos 4 protokolo 2 straipsnių atitikimo Konstitucijai, kadangi būtent šiuose straipsniuose yra nuostatos saugančios tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teises.

Prezidento pateiktame paklausime buvo klausama dėl galimo Konvencijos 9 straipsnio 2 dalyje numatytos galimybės apriboti asmens religijos ir tikėjimo laisvę prieštaravimo Konstitucijos 26 straipsnio 4 daliai, kurioje numatytas žmogaus laisvės išpažinti ir skleisti religiją bei tikėjimą ribojimas. Teismo nuomone, tiek tarptautinės teisės aktai, tiek Konstitucija, pripažindami asmens religijos laisvę, vartoja skirtingus terminus šiai laisvei apibūdinti, tačiau, atsižvelgiant vien į tai, nėra pagrindo manyti, kad Konstitucijos 26 straipsnyje yra numatyta galimybė apriboti asmens laisvę išpažinti religiją ar tikėjimą, todėl konstatuojama, kad Konvencijos 9 straipsnis neprieštarauja Konstitucijai ir problemų dėl šios nuostatos taikymo ar atitikimo Lietuvoje nėra.

Dėl prezidento paklausimo, ar Konvencijos 14 straipsnio nuostatos atitinka Konstituciją, buvo prašoma nustatyti, ar Konvencijoje draudžiama tik negatyvi diskriminacija, o

¹⁶⁷ Jočienė D. Europos žmogaus teisių konvencijos taikymas užsienio valstybių ir Lietuvos Respublikos teisėje. Vilnius, 2001 m., p. 129

Konstitucijoje ir negatyvi ir pozityvi (privilegijų teikimas) neprieštarauja viena kitai.¹⁶⁸ Pažymėtina tai, jog Konvencijoje yra numatomas platesnis diskriminacijos draudimo pagrindų sąrašas, kadangi skirtingai nei Konstitucijoje čia minima dar odos spalva bei priklausymas tautinei mažumai. Šiuo klausimu Teismas pareiškė, jog pozityvi diskriminacija negali būti traktuojama kaip privilegijų teikimas, kadangi Konstitucijoje yra nustatytos tik kai kurios visuotinai pripažintos specialios tam tikrai žmonių grupei būdingos, būtent tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisės, kurios įtvirtintos Konstitucijos 37 bei 45 straipsniuose. Valstybės pačios nustato, ar skirtumai kitais požiūriais panašiose situacijose apskritai pateisina skirtingą elgesį su asmenimis teisėje, todėl Teismo nuomone tai užtikrina asmenų lygiateisiškumo principą, įtvirtintą Konstitucijos 29 straipsnyje. Teismas pabrėžė, kad Konstitucijos 29 straipsnio nuostata yra adekvati Konvencijos 14 straipsniui ir tik pažodžiui lyginant šių straipsnių tekstus, galima būtų teigti, jog Konvencija numato platesnes nediskriminacijos garantijas, nes numato papildomus diskriminacijos draudimo pagrindus, tokiu kaip, odos spalva ir priklausymas tautinei mažumai. Tačiau būtina atsižvelgti į esminį Konstitucijos ir Konvencijos normų dėl asmenų nediskriminacijos jokiais pagrindais tapatumą, o ne į atskirų nediskriminacijos požymių žodinės išraiškos skirtumus, todėl minėtas nuostatas reikia lyginti kompleksiskai, o ne formaliai pažodžiui. Taigi, atsižvelgdamas į tai, Teismas konstatavo ir Konvencijos 14 straipsnio atitikimą Konstitucijos normoms.

Būtina paminėti ir Teismo išvadą dėl Konvencijos 4 protokolo 2 straipsnio atitikimo Konstitucijai, kadangi šio straipsnio nuostata įtvirtina bendrą asmenų judėjimo laisvę, kuri yra taikoma ir tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims. Čia buvo sprendžiama ar Konvencijos 4 protokolo 2 straipsnio nuostata, įtvirtinanti asmens, teisėtai esančio valstybės teritorijoje, teisę laisvai judėti ir pasirinkti gyvenamąją vietą neprieštarauja Konstitucijos 32 straipsniui, numatančiam jog „pilietis gali laisvai kilnotis ir pasirinkti gyvenamąją vietą Lietuvoje bei laisvai išvykti iš Lietuvos“¹⁶⁹. Teismo išvadoje minima, kad piliečių buvimas šalyje yra visada teisėtas, o užsieniečių bei asmenų be pilietybės teisėtas buvimas Lietuvos teritorijoje suteikia tokias pačias kilnojimosi ir laisvo gyvenamosios vietos pasirinkimo teises kaip ir Lietuvos piliečiams. Todėl šiuo atveju taip pat nebuvo numatytas Konvencijos nuostatos prieštaravimas Konstitucijai. Nediskriminacijos principas įtvirtintas ne tik Konstitucijoje bet ir Tautinių mažumų įstatymo 1 straipsnyje, nustatančiame, jog „bet kokia diskriminacija rasės, tautybės, kalbos ar kitais su žmogaus tautybe susijusias motyvais yra draudžiama ir

¹⁶⁸ Jočienė D. Europos žmogaus teisių konvencijos taikymas užsienio valstybių ir Lietuvos Respublikos teisėje. Vilnius, 2001 m., p. 148

¹⁶⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucija// Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014

baudžiama Lietuvos įstatymų numatyta tvarka¹⁷⁰. Taigi Konvencijos 14 straipsnio taikymas Lietuvoje didesnių problemų nekelia, nes Lietuvos įstatymai taip pat draudžia diskriminaciją, o Konstitucija kartu įtvirtina ir visų asmenų lygybės prieš įstatymą ir teismą principą.

Ir nors Lietuvos įstatymai atitinka Konvencijos nuostatas, tačiau šių nuostatų taikymas Lietuvos teismuose yra nepakankamas, tai parodo toks didelis skaičius peticijų nagrinėjamų Europos žmogaus teisių teisme, ypačingai tų, kuriose buvo konstatuojama, jog Lietuva pažeidė Konvencijoje įtvirtintas nuostatas. Pažymėtina tai, jog Lietuvos Respublikoje gyvenantys, tautinėms mažumoms priklausantys asmenys nė karto nesikreipė į Europos žmogaus teisių teismą, o tai rodo jų neryžtingumą, ginant savo teises, įtvirtintas Konvencijoje.

Apibendrinant šį baigiamojo darbo skyrių, galima teigti, jog Lietuvos įstatymai tiek Pakto, tiek ir Konvencijos nuostatas atitinka, tačiau asmenys, priklausantys tautinėms mažumoms pasyviai dalyvauja gindami savo teises, įtvirtintas nurodytuose dokumentuose, kadangi jie nesikreipia į šiais dokumentais įtvirtintas žmogaus teisių gynimo institucijas dėl pažeistų teisių, o tokių pažeidimų visuomeninio gyvenimo srityse tikrai netrūksta, pavyzdžiui paminint ir romų problemą Lietuvoje, kai 2004 m. gruodžio 2-3 d. Lietuvoje buvo padarytas vienas ryškiausių pastarųjų metų romų teisių pažeidimų Europoje, kai lygių galimybių ir Seimo kontrolieriai konstatavo, kad romų teisės grubiai pažeidė Vilniaus miesto savivaldybės atstovai, savo iniciatyva sunaikinę romams priklausanti turtą – jų gyvenamąjį būstą, ivardiję tai kaip „neteisetų statinių demontavimą“, dar vėliau - kaip „bešeimininkio turto nuvežimą“, romų gyvenamąjį būstą pavadinę „bešeimininkiu turtu“. Be to, Vilniaus miesto savivaldybės atstovai iki šiol nepripažįsta, kad griaudami romų būstą elgėsi neteisėtai ir šiurkščiai pažeidė žmogaus teises. Tokiais savo veiksmais jie ir toliau demonstruoja nepagarbą teisinės valstybės principui bei žmogaus teisėms.¹⁷¹ Šiuo atveju buvo pažeista romų tautinės mažumos teisė turėti savo kultūrą, kadangi toks gyvenimo būdas yra jų kultūros neatsiejama dalis, o tai pažeidžia Tarptautinio politinių ir pilietinių teisių pakto 27 straipsnio nuostatą.

Kalbant apie tautinių mažumų teisių apsaugos gynimo institucijas Lietuvoje, pažymima tai, jog tarptautiniai dokumentai tiesiogiai neįpareigoja steigti specialias tautinėms mažumoms besirūpinančias institucijas, tačiau Lietuvoje yra įsteigta ne viena institucija besirūpinanti tautinėms mažumoms priklausantių asmenų teisių apsauga. Lietuvos Respublikos Seime veikia nuolatinis Žmogaus teisių komitetas, rengiantis ir svarstantis įstatymų bei kitų teisės aktų

¹⁷⁰ LR Tautinių mažumų įstatymas// 1998 m. Lapkričio 23 d., Valstybės žinios. 1998, Nr. 34-485

¹⁷¹ Mickevičius H. Ar bus nubausti romų mažumos teisės šiurkščiai pažeidę Vilniaus miesto savivaldybės atstovai? 2005 09 07// http://www.hrmi.lt/admin/Editor/assets/naujienos_romai.pdf; prisijungimo laikas: 2006-11-20

projektus bei pasiūlymus su piliečių teisių garantijomis ir Lietuvoje gyvenančių tautybių santykių reguliavimu susijusiais klausimais, taip pat teikiantis ministerijoms, valstybės institucijoms ir kitoms organizacijoms, Seimo komitetams rekomendacijas ir pasiūlymus piliečių teisių gynimo bei tautybių santykių gerinimo klausimais. Kita svarbi institucija yra Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, kuris savo uždavinius įgyvendina rengdamas ir vykdydamas bei koordinuodamas specialias programas. Ši institucija dažnai susiduria su tautinėms mažumoms priklausančių asmenų skundais dėl jų diskriminavimo, tačiau ji neturi įgaliojimų tirti tokius skundus. Be minėtų institucijų tautinių mažumų teisių apsaugai daug dėmesio skiria ir nevyriausybinės organizacijos, kurios vykdo tautinių mažumų teisių monitoringą, rengia projektus.

Taigi apibendrinant galima daryti išvadą, kad Lietuvoje yra susiformavusi pakankamai darni ir veiksminga tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių apsaugos sistema bei institucinė struktūra, apimanti tiek parlamentinę kontrolę, tiek specialią vyriausybines įstaigas, tiek ir nevyriausybines organizacijas.

IŠVADOS

1. Išanalizavę daugelio tarptautinių organizacijų bandymus kurti tautinių mažumų teisių apsaugos sistemą, galime teigti, jog ši sistema pasižymi eklektiškumu. Daugelis tautinių mažumų teisių apsaugos standartų yra įtvirtinti bendroje žmogaus teisių apsaugos sistemoje, o svarbiausi iš jų įtvirtinti Tarptautiniame pilietinių ir politinių teisių pakte bei Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje.

2. Tarptautinėje teisėje tautinės mažumos sąvoka nėra pateikiama, tačiau išanalizavus tautinės mažumos požymius, pateiktus tarptautiniuose dokumentuose bei doktrinoje, galima teigti, jog tautinė mažuma – tai valstybėje gyvenanti asmenų grupė, kuri pasižymi skirtinga nuo kitų valstybės gyventojų etnine kilme, kalba ar religija, ir savo skaičiumi mažesnė, nei likusi valstybės gyventojų dalis, kurią vienija grupės narių siekis išlaikyti ir išsaugoti savo grupės tapatybę.

3. Lietuvos Respublikos teisės aktai taip pat nenumato tautinės mažumos apibrėžimo, Lietuvos Respublikos Tautinių mažumų įstatyme ši sąvoka nėra pateikiama. Tačiau tautinės mažumos sąvoka yra įtvirtinta Tautinių mažumų įstatymo pakeitimo įstatymo projekte ir ši sąvoka iš esmės atitinka tiek tarptautinės teisės, tiek ir doktrinos suformuluotą tautinės mažumos sampratą.

4. Jungtinių Tautų Organizacija sprendama mažumų teisių klausimą, 1966 metais Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 27 straipsnyje pirmą kartą paskelbė eilę teisių, skirtų etninėms, religinėms ir kalbinėms mažumoms apsaugoti. Be šio straipsnio įtvirtintų specialių teisių, skirtų tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims, Paktas įtvirtino ir bendras teises (tokias kaip, teisė steigti asociacijas, saviraiškos laisvė, nediskriminavimo ir lygybės prieš įstatymą principas), kurios saugo ir asmenis priklausančius tautinėms mažumoms.

5. Pakte įtvirtintų nuostatų, suteikiančių apsaugą tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims, įgyvendinimą užtikrina Žmogaus teisių komitetas, kuris suteikia pakankamai efektyvią apsaugą kadangi nors Komiteto sprendimai ir nėra privalomo pobūdžio, praktika rodo, kad valstybės, ratifikavusios Protokolą, stengiasi atsižvelgti į juos.

6. Nors tautinėms mažumoms priklausantys asmenys dažnai skundžiasi į Žmogaus teisių komitetą, tačiau Komitetas ne visada pripažįsta tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių pažeidimus. Nepaisant to nagrinėjamų bylų svarbi reikšė yra ta, kad nagrinėdamas bylas Komitetas padaro svarbius tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių išaiškinimus, kaip pavyzdžiui jis nustatė, jog teisė į kultūrą apima ir teisę kartu su kitais savo bendruomenės nariais užsiimti ekonomine bei socialine veikla, o tai yra reikšminga tautinių mažumų teisių apsaugos kontekste, kadangi tai praplečia apsaugą. Išanalizavę Komiteto nagrinėtas bylas, galime daryti

išvadą, jog Pakto 27 straipsnio nuostatos pakankamai veiksmingai užtikrina apsaugą čiabuviams.

7. Nors Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija ir neįtvirtina specialių teisių tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims, tačiau joje įtvirtinta nemažai bendrų teisių (tokių kaip teisė steigti asociacijas, saviraiškos laisvė, religijos laisvė), kurios suteikia apsaugą tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims. Be to Konvencija yra unikali tuo, kad draudžia diskriminaciją dėl priklausymo tautinei mažumai.

8. Konvencijoje įtvirtintų nuostatų, suteikiančių apsaugą tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims, įgyvendinimą užtikrina Europos žmogaus teisių teismas, kuris suteikia daug efektyvesnę tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių apsaugą nei Komitetas, kadangi jo sprendimai yra privalomi.

9. Kaip ir Žmogaus teisių komitetas, Europos žmogaus teisių teismas sulaukia nemažai skundų iš tautinėms mažumoms priklausančių asmenų dėl jų manymu pažeistų Konvencijoje įtvirtintų teisių, tačiau kaip ir Komitetas, Teismas ne visada konstatuoja šių asmenų teisių pažeidimus. Išanalizavę Teismo nagrinėtas bylas, kuriose buvo nagrinėjami mažumoms priklausančių asmenų skundai dėl galimų Konvencijoje įtvirtintų teisių pažeidimų, galime daryti išvadą, kad Teismas Konvencijos 14 straipsnį taiko rezervuotai, nusprenddamas, kad buvo pažeisti kiti Konvencijos straipsniai, jis 14 straipsnio pažeidimo dažnai net nenagrinėja. O iš Teismo nagrinėtų bylų analizės matyti, jog dažniausiai tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių pažeidimai buvo konstatuoti, sprendžiant bendrų teisių (tokių kaip saviraiškos laisvė, teisė į laisvus rinkimus, teisė į mokslą) pažeidimus, taigi šiais atvejais Konvencija yra pakankamai veiksmingas įtvirtintų teisių apsaugos instrumentas.

10. Išanalizavus Pakto ir Konvencijos nuostatų atitikimą Lietuvos Respublikos įstatymams, galima teigti, jog apskritai Lietuvos įstatymai atitinka šių tarptautinių dokumentų nuostatas. Tačiau siekiant tinkamai nustatyti subjektus, kuriems turėtų būti taikomos Pakto ir Konvencijos nuostatos, suteikiančios apsaugą tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims, siūlytina Tautinių mažumų įstatymo pakeitimo įstatymo projekte patikslinti tautinės mažumos sąvoką taip, kad visiems tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims būtų garantuojamos vienodos teisės nepriklausomai nuo to, ar jie turi Lietuvos Respublikos pilietybę. Be to prieš priimančią įstatymo projektą reikėtų suderinti įstatymo projekte pateiktas sąvokas su kituose Lietuvos Respublikos įstatymuose naudojamomis sąvokomis.

SANTRAUKA

Šiame magistro baigiamajame darbe nagrinėjama tema „Tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių apsauga pagal Tarptautinį pilietinių ir politinių teisių paktą ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją“. Baigiamojo darbo tikslas - palyginti tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių apsaugą pagal Tarptautinį pilietinių ir politinių teisių paktą ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją, taip pat išanalizuoti Pakto ir Konvencijos nuostatų, suteikiančių apsaugą tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims, įgyvendinimą Lietuvos Respublikoje.

Pirmajame baigiamojo darbo skyriuje yra aptariamas tautinių mažumų teisių apsaugos sistemos sukūrimas ir raida. Šiame skyriuje analizuojami įvairių tarptautinių organizacijų bandymai kurti žmogaus, o taip pat ir tautinių mažumų teisių apsaugos sistemą.

Antrajame skyriuje aptariama tautinės mažumos samprata doktrinoje, tarptautiniuose dokumentuose ir Lietuvos Respublikos teisėje. Kadangi tautinės mažumos sąvoka tarptautinėje teisėje nėra apibrėžta, tautinę mažumą siekiama apibūdinti nagrinėjant tarptautinius dokumentus, reglamentuojančius tautinių mažumų apsaugą, ekspertų išaiškinimus bei mokslinėje doktrinoje siūlomus tautinės mažumos apibrėžimus.

Trečiame skyriuje apžvelgiamos Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto nuostatos, suteikiančios apsaugą tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims. Taip pat aptariamas Žmogaus teisių komiteto vaidmuo užtikrinant tautinių mažumų teises bei analizuojamos Komiteto nagrinėtos bylos, susijusios su tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių pažeidimais.

Ketvirtame skyriuje apžvelgiamos Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatos, suteikiančios apsaugą tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims. Šiame skyriuje aptariamas Europos žmogaus teisių teismo vaidmuo užtikrinant tautinių mažumų teises, taip pat analizuojamos Teismo bylos, kuriose buvo skundžiamasi dėl tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių pažeidimų.

Penktame skyriuje analizuojamas Pakto ir Konvencijos nuostatų, suteikiančių apsaugą tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims, įgyvendinimas Lietuvos Respublikoje. Taip pat šiame skyriuje aptariama Lietuvoje susiformavusi tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių apsaugos sistema bei institucinė struktūra.

Rašant baigiamąjį darbą buvo naudotasi tarptautiniais dokumentais, Lietuvos Respublikos įstatymais, užsienio ir lietuvių autorių mokslinės literatūros šaltiniais bei remtasi Žmogaus teisių komiteto ir Europos žmogaus teisių teismo praktika tautinių mažumų apsaugos srityje.

SUMMARY

The master graduation paper analyses the subject „Protection of the rights of persons belonging to the national minorities under the International Covenant of Civil and Political Rights and the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms“. The aim of the graduation paper is to compare the protection of the persons belonging to the national minorities under the International Covenant of Civil and Political Rights and the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, and to measure the effective of protection of the persons belonging to national minorities under the Covenant and Convention in Lithuania.

At the first chapter is discussed about the protection system of national minorities. Also here is analyzing international organizations' strivings to create protection system of human rights and also individuals belonging to national minorities.

At the second chapter is discussed about a problem of defining a national minority in the doctrine, international law and domestic law of the Republic of Lithuania. Since there is no definition of a national minority in the international law, it is being identified through analysis of international documents, expert opinions and doctrine.

At the third chapter are overviewed the provisions of the Covenant, which provide the protection of persons belonging to national minorities. These provisions are analyzed according to the case-law of the Human rights committee, also here is discussed about the role of this Committee by protecting the rights of persons belonging to national minorities.

At the fourth chapter are overviewed the provisions of the Convention, which provide the protection of persons belonging to national minorities. These provisions are analyzed according to the case-law of the European court of human rights, also here is discussed about the role of this Court by protecting the rights of persons belonging to national minorities.

At the fifth chapter is discussed the implementation of the provisions of the Covenant and Convention, which provide the protection of persons belonging to national minorities, in the Republic of Lithuania.

The main sources, used in the graduation paper, were international documents, laws of the Republic of Lithuania, foreign and national literature and the case-law of the Human rights committee and European court of human rights.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija// Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014
2. Lietuvos Respublikos tautinių mažumų įstatymas// Valstybės žinios. 1998, Nr. 34-485
3. Lietuvos Respublikos pilietybės įsttymas// Valstybės žinios, 2002, Nr. 95-4087
4. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas// Valstybės žinios, 1999, Nr. 60-1945
5. Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymas// Valstybės žinios, 1992, Nr. 22-635
6. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas// Valstybės žinios, 1994, Nr. 46-851
7. LR Vyriausybės nutarimas „Dėl pranešimo pagal Tarptautinę konvenciją dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2004, Nr.76-2628
8. Pirmasis periodinis Lietuvos pranešimas pagal Tarptautinį pilietinių ir politinių teisių paktą. 1996 m. Balandžio 16 d.// <http://www.hrmi.lt/news.php?strid=1431&id=1432>; prisijungimo laikas: 2006-11-10
9. Antrasis periodinis Lietuvos pranešimas pagal Tarptautinį pilietinių ir politinių teisių paktą. 2003 m. Vasario 11 d.// http://www.hrmi.lt/admin/Editor/assets/TPPTP_antrasis%20periodinis%20pranesimas%202003%2002%2011%20lt.doc; prisijungimo laikas: 2006-11-10
10. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006-11-13 nutarimas dėl teisės aktų, reguliuojančių Lietuvos Respublikos pilietybės santykius, nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai// <http://www.lrkt.lt/dokumentai/2006/s061113.htm>; prisijungimo laikas: 2005-11-18
11. LR Aukščiausiosios Tarybos 1991-01-31 nutarimas „Dėl vardų ir pavardžių rašymo Lietuvos Respublikos piliečio pase“// Valstybės žinios, 1991, Nr. 5-132

Lietuvos Respublikos teisės aktų projektai

12. LR tautinių mažumų įstatymo pakeitimo įstatymo projektas Nr. XP-518// http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=256034&p_query=&p_tr2=; prisijungimo laikas: 2006-02-01

Tarptautiniai dokumentai

13. JT Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas//Valstybės žinios. 2002. Nr. 77-3288
14. JT Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto fakultatyvinis protokolas// http://www.hrmi.lt/downloads/structure//TARPTAUTINIS_PILIETINIU_IR_POLITINIU_TEISIU_PAKTAS.pdf; prisijungimo laikas: 2006-10-21
15. JT Chartija// http://www.urm.lt/data/5/LF23171158_chartija.htm; prisijungimo laikas: 2006-10-06

16. JT Visuotinė žmogaus teisių deklaracija// <http://www.unhchr.ch/udhr/lang/lit.htm>; prisijungimo laikas: 2006-10-06
17. JT Žmogaus teisių komiteto bendrasis komentaras dėl Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių paktų 27 straipsnio// [http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/fb7fb12c2fb8bb21c12563ed004df111?Opendocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/fb7fb12c2fb8bb21c12563ed004df111?Opendocument); prisijungimo laikas: 2006-10-21
18. Europos Tarybos Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija// Valstybės žinios. 2000, Nr. 96-3016
19. Europos Tarybos Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos pirmasis protokolas// Valstybės žinios, 1996, Nr. 15-386
20. Jungtinių Tautų Konvencija „Dėl kelio užkirtimo genocido nusikaltimui ir baudimo už jį“// Valstybės žinios, 2002, Nr. 23-855
21. Jungtinių Tautų Konvencija „Dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo“// Valstybės žinios, 1998, Nr. 108-2957
22. Jungtinių Tautų Tautinėms, arba etninėms, religinėms ir kalbinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių deklaracija// Mališauskas R. (sud.), Mažumų teisės: Tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius, 1996
23. Europos Tarybos Europos regioninių, arba mažumų, kalbų chartija// Mališauskas R. (sud.), Mažumų teisės: Tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius, 1996
24. Europos Tarybos Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencija// Valstybės žinios, 2000, Nr. 20-497
25. Europos saugumo ir bendradarbiavimo konferencijos Helsinkio nutarimas dėl Tautinių mažumų reikalų Vyriausiojo komisaro// Mališauskas R. (sud.), Mažumų teisės: Tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius, 1996.

Specialioji literatūra

26. Abramavičiūtė I., Beinoravičius D., Birmontienė T. ir kiti. Tautinių mažumų teisės. Vilnius, 2005.
27. Akehurst M., Malanczuk P. Šiuolaikinės tarptautinės teisės įvadas. Vilnius, 2000.
28. Capotorti F. Study on the rights of persons belonging to ethnic, religious and linguistic minorities. New York, 1991.
29. Goldbloom, Maurice. Nationalities and national minorities, by Oscar Janowsky, and the League of national minorities, by Pablo de Azcarate// <http://www.commentarymagazine.com/Summaries/V11I6P102-1.htm>; prisijungimo laikas: 2006-10-10
30. Girasoli N. Compromise and minority rights. Budapest: Akademiai Kiado. 1996.
31. Girasoli N. National minorities: who are they? Budapest: Akademiai Kiado. 1995.

32. Gominen Donna. Trumpas Europos žmogaus teisių konvencijos vadovas. Vilnius. 1995.
33. Gudmundur Alfredsson and Erika Ferrer. Guide. Minority Rights: A Guide to United Nations// <http://www.minorityrights.org/admin/Download/Pdf/UNGuide2004.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-10-29
34. Jennifer Jackson Preece. National minorities rights enforcement in Europe: a difficult balancing act// http://www.gmu.edu/academic/ijps/vol3_2/Preece.htm; prisijungimo laikas: 2006-09-23
35. Jočienė D. Diskriminacijos draudimo principo aiškinimas ir taikymas tarptautinėje teisėje// Teisė. 2003, Nr. 46
36. Jočienė D. Europos žmogaus teisių konvencijos taikymas užsienio valstybių ir Lietuvos respublikos teisėje. Vilnius, 2001.
37. Joseph S., Schultz J. and Castan M.. The international covenant on civil and political rights. New York, 2004.
38. Kaubrys S. National minorities in Lithuania. Vilnius. 2002.
39. Mališauskas R. (sud.). Mažumų teisės: Tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius. 1996.
40. Mickevičius H. Ar bus nubausti romų mažumos teises šiurkščiai pažeidę Vilniaus miesto savivaldybės atstovai? 2005 09 07// http://www.hrmi.lt/admin/Editor/assets/naujienos_romai.pdf; prisijungimo laikas: 2006-11-20
41. P. van Dijk, G.J.H. van Hoof. Theory and Practice of the European Convention on Human Rights. Boston, 1990.
42. Petrauskas A. Valstybė ir tautinės mažumos// <http://www.surask.lt/visuomene/mazumos/tautines>; prisijungimo laikas: 2005-12-08
43. Tanase I. Defining national minorities: old criteria and new minorities// <http://www.sant.ox.ac.uk/esc/esc-lecture/Tanase.htm>; prisijungimo laikas: 2006-09-23
44. Vadapalas V. Tarptautinė teisė: Bendroji dalis. Vilnius, 1998.
45. Wildhaber Luzius. Protection against discrimination under the European Convention on Human Rights – a second class guarantee? Riga, 2001.
46. Žalimas D., Žaltkauskaitė-Žalimienė S. ir kiti. Tarptautinės organizacijos. Vilnius. 2001.

Tarptautinių teismų praktika

47. Nuolatinio tarptautinio teisingumo teismo 1930-07-31 konsultacinė išvada byloje The Greco-Bulgarian communities// http://www.icj-cij.org/cijwww/cdecisions/ccpij/serie_B/B_17/01_Communautes_greco-bulgares_Avis_consultatif.pdf; prisijungimo laikas: 2006-10-11
48. Žmogaus teisių komiteto sprendimas byloje Sandra Lovelace v.Canada// <http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/0/cc245da4e1c73a55c1256a16003b21a8?OpenDocument>; prisijungimo laikas: 2006-10-21

49. Žmogaus teisių komiteto sprendimas byloje Chief Ominayak and the Lubicon Lake Band v. Canada//
<http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/0/c316bb134879a76fc125696f0053d379?OpenDocument>;
prisijungimo laikas: 2006-10-21
50. Žmogaus teisių komiteto sprendimas byloje Ivan Kitok v. Sweden//
<http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/0/d9332db8dfce2f63c1256ab50052d2ff?OpenDocument>;
prisijungimo laikas: 2006-10-21
51. Žmogaus teisių komiteto sprendimas byloje Mikmaq Tribal Society v. Canada//
<http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/0/6dc358635454e5fac12569de00492e1b?OpenDocument>;
prisijungimo laikas: 2006-10-21
52. Žmogaus teisių komiteto sprendimas byloje J. Ballantyne and E. Davidson and G. McIntyre v. Canada//
[http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/CCPR.C.47.D.359.1989.En?Opendocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/CCPR.C.47.D.359.1989.En?Opendocument);
prisijungimo laikas: 2006-10-21
53. Žmogaus teisių komiteto sprendimas byloje Apirana Mahuika *et al.* v. New Zealand//
<http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/0/ae41739262a9ca2dc12569ad00329e41?OpenDocument>;
prisijungimo laikas: 2006-10-21
54. Europos žmogaus teisių teismo 2004-02-17 sprendimas byloje Gorzelik and others v. Poland//
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?items=2&portal=hbkm&highlight=Gorzelik%20%7C%20POLAND&sessionid=37098&skin=hudoc-en>; prisijungimo laikas: 2006-10-21
55. Europos žmogaus teisių teismo sprendimas byloje Tanrikulu v. Turkey//
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=tanrikulu&sessionid=9229080&skin=hudoc-en>; prisijungimo laikas: 2006-10-28
56. Europos žmogaus teisių teismo sprendimas byloje Ozgur Gundem v. Turkey//
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=ozgur%20%7C%20gundem%20%7C%20v.%20%7C%20turkey&sessionid=9229065&skin=hudoc-en>;
prisijungimo laikas: 2006-10-28
57. Europos žmogaus teisių teismo sprendimas byloje Shanaghan v. Great Britain//
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=shanaghan%20%7C%20kelly%20%7C%20v.%20%7C%20great%20%7C%20britain&sessionid=9229080&skin=hudoc-en>; prisijungimo laikas: 2006-10-28
58. Europos žmogaus teisių teismo sprendimas byloje Chapman v. Great Britain//
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=chapman%20%7C%20v.%20%7C%20great%20%7C%20britain&sessionid=9229080&skin=hudoc-en>;
prisijungimo laikas: 2006-10-28
59. Europos žmogaus teisių teismo sprendimas byloje Anguelova v. Bulgaria//
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=anguelova%20%7C%20v.%20%7C%20bulgaria&sessionid=9229080&skin=hudoc-en>;
prisijungimo laikas: 2006-10-28

60. Europos žmogaus teisių teismo sprendimas byloje Moldovan and others v. Romania//
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=moldovan%20%7C%20v.%20%7C%20rumunia&sessionid=9229080&skin=hudoc-en>;
prisijungimo laikas 2006-10-28

61. Europos žmogaus teisių teismo sprendimas byloje Aziz v. Cyprus//
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=4&portal=hbkm&action=html&highlight=aziz%20%7C%20v.%20%7C%20cyprus&sessionid=9229080&skin=hudoc-en>; prisijungimo
laikas: 2006-10-28

62. Europos žmogaus teisių teismo sprendimas byloje Burghartz v. Switzerland//
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=burghartz%20%7C%20v.%20%7C%20Switzerland&sessionid=9229080&skin=hudoc-en>;
prisijungimo laikas: 2006-10-28

63. Europos žmogaus teisių teismo sprendimas byloje Leyla Sahin v. Turkey//
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=leyla%20%7C%20sahin%20%7C%20v.%20%7C%20turkey&sessionid=9229080&skin=hudoc-en>; prisijungimo laikas 2006-10-28